

zuzana jarošová

generálna komisárka BIB

O úrode

Jablko je symbolom poznania i pokušenia. Tie rajske jablká vyhnali Adama a Evu z raja. Zlaté jabĺčka BIB nás naopak do raja znovu pozývajú. Do raja fantázie, krásy, umenia, snívania a nespútanej imaginácie. A v raji rozprávkovej detskej knižky sa dá snívať napríklad aj o tom, že dobro vždy zvíťazí nad zlom.

To, čo robí bratislavské bienále ilustrácií už temer polstoročie, má pre ce-

lý svet obrovský význam. Obrázková knižka je prvou galériou, do ktorej vstupuje zvedavé dieťa. Prebúdza jeho zvedavosť, obrazotvornosť a imagináciu. Veď každý z nás si nesie v srdci obrázok zo svojej prvej milovanej obrázkovej knihy. Je to hlboká pečať na duši. Možno matrica, ktorá formuje naše ďalšie sny a skutky.

BIB vzniklo v roku 1967 vďaka hŕstke nadšencov krásnej obrázkovej det-

skej knihy, ktorí boli presvedčení, že deťom treba dať do rúk to najlepšie umenie. A BIB už 46 rokov po celom svete hľadá tie najlepšie ilustrácie, aby ich tu v Bratislave vystavilo, hodnotilo a ocenilo. Neexistuje vo svete žiadna iná súťaž originálov ilustrácií, ktorá by v takej širokej panoráme a kvalite mapovala stav ilustračnej tvorby vo svete. BIB sa tak stáva vo svete fenoménom. Bez zveličenia možno povedať, že bez bratislavského bienále by dejiny a podoby obrázkovej detskej knihy vo svete za posledné polstoročie vyzerali nepochybne inak. A tak sa natíska otázka. Ako by vyzerali dejiny a podoby obrázkovej knihy pre deti nebyť tohto podujatia, ktoré vyzdvihuje ilustráciu na piedestál najvyššieho umenia, čo predtým vo svete nebolo zvykom.

Ak by sme dali na kopu všetky ilustrácie a knihy, ktoré doteraz súťažili na bienále, vznikla by vskutku impozantná pyramída. Veď doteraz tu súťažilo 6500 ilustrátorov zo 103 krajín všetkých kontinentov. Vyše 55 tisíc originálov ilustrácií a 8000 kníh. Práve toto unikátne, prestížne a meritórne postavenie bratislavského bienále vo svete je pre nás organizátorov veľká výzva a záväzok. Ísť ďalej, s novou energiou, vitalitou a víziami.

Pred tromi rokmi sme naštartovali viaceré koncepčné zmeny a inovácie, ktoré zvyšujú úroveň a kvalitu súťaže, medzinárodného sympózia a Workshopu BIB UNESCO Albína Brunovského pre mladých ilustrátorov z krajín tretieho sveta. Sme radi, že sa nám podarilo opäť pritiahnuť krajiny, ktoré tu dlhšie absentovali.

Desaťčlenná medzinárodná porota pod vedením Murti Bunanty z Indonézie štyri dni hodnotila temer dva a pol tisíc originálov ilustrácií, 356 výtvarníkov zo 44 krajín. Udelila 11 cien – 5 Zlatých jabĺk, 5 plakiet a hlavnú cenu – Grand Prix. Verím, že aj teraz budú pre ilustrátorov prestížnou vstupenkou na ilustrátorské hviezdne nebo.

Pri tejto príležitosti sa chcem poďakovať dr. Dušanovi Rollovi, krstnému otcovi BIB-u, za nezištné rady. Zároveň ďakujem aj medzinárodným partnerom – IBBY a jej národným sekciám, ktoré robia reprezentatívny výber ilustrátorov na BIB vo svojich krajinách.

BIB už po dvadsiaty tretí raz zbiera úrodu Zlatých jabĺk. Nech ich zázračné jadierka zasievajú krásu a fantáziu po celom svete. Nech vás fantázia oblečie do snov detstva. Tak ako sa slnko oblieka do nového svitania.

EUNYOUNG CHO / GRAND PRIX, Južná Kórea

23. BIENÁLE 40. ILLUSTRACIÍ BRATISLAVA

viera anoškinová

2. septembra 2011 sa už po 23. raz otvorili brány Bienále ilustrácií Bratislava. Jeho slávnostné otvorenie sa už tradične konalo v historickej budove Slovenského národného divadla v Bratislave. Súťažná časť BIB-u bola opäť prezentovaná v Dome umenia na Nám. SNP 12, tak ako to bolo aj po minulé roky.

Súčasťou BIB-u sú okrem samotnej súťažnej časti, kde sú prezentované originály ilustrácií detských kníh, aj ďalšie sprievodné výstavy. Sú to výstavy držiteľa ceny Grand Prix BIB z predchádzajúceho ročníka, držiteľov Ceny H. CH. Andersena za rok 2010, ako aj tvorby významného nežijúceho slovenského ilustrátora.

Na BIB 2011 sa teda v čestnej sále umenia predstavila rozsiahla kolekcia ilustrácií španielskeho ilustrátora **J. A. Tássiesa Penellu**, ktorý za svoju ilustračnú tvorbu získal cenu Grand

Prix BIB 2009. Vystavené boli ilustrácie z jeho dvoch kníh, v ktorých je aj autorom textov. Rovnako sme prezentovali tvorbu **Jutty Bauer** z Nemecka, ktorá získala Cenu H. CH. Andersena 2010 za ilustračnú tvorbu. Spolu s originálmi jej ilustrácií sme vystavili aj knižné publikácie, v ktorých sú ilustrácie uverejnené. Cenu H. CH. Andersen na 2010 za literatúru získal **David Almond** z Veľkej Británie, ktorého knihy boli vystavené spolu s textom o jeho tvorbe.

Stalo sa už tradíciou, že na BIB-e prezentujeme tvorbu jedného z významných slovenských ilustrátorov. V tomto roku sme verejnosti predstavili tvorbu **Karola Ondreičku**. Súčasťou expozície v tomto priestore bola i kolekcia výberu originálov ilustrácií, ktoré vznikli na **BIB - UNESCO Workshope Albína Brunovského** od jeho založenia v r. 1987. Celkovo bolo v jeho priebehu vytvorených viac ako 300 ilustrácií, z ktorých aspoň časť sme v tejto forme po prvý raz predstavili verejnosti.

Bienále ilustrácií Bratislava okrem výstav v Dome umenia usporadúva aj sprievodné výstavy vo viacerých zahraničných kultúrnych inštitútoch za-

EUNYOUNG CHO / GRAND PRIX, Južná Kórea

stúpených v Bratislave a, samozrejme, priamo v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti. V tomto roku to bol výber z originálov ilustrácií z depozitu sekretariátu BIB prezentovaný pod názvom **Z depozitára**. Vystaviť tieto originály sme sa rozhodli aj preto, že za 44 rokov trvania Bienále ilustrácií Bratislava sa v jeho depozitári nazbieralo viac ako 500 originálov ilustrácií od renomovaných domácich, ale aj zahraničných autorov, ktorí sa v priebehu celého obdobia bienále zúčastnili. Mnohí z nich získali aj ocenenia. Celkovo ide o 51 ilustrátorov z 22 krajín.

Prezentáciami výstav sa však Bienále ilustrácií Bratislava zďaleka nekončí. Keďže ide o súťažnú prehliadku originálov ilustrácií, v týždni pred otvo-

rením zasadá medzinárodná porota, ktorá rozdelí prestížne ceny jednotlivým autorom. Porota udeľuje Grand Prix BIB, 5 Zlatých jabĺk BIB, 5 Plakiet BIB a Čestné uznania BIB vydavateľstvám za mimoriadny vydavateľský počin. V tomto roku mala medzinárodná porota desať členov – bolo v nej zastúpených päť aktívnych ilustrátorov – *Iwona Chmielewska* z Poľska, *Marek Ormandík* zo Slovenska, *Nikolaj Popov* z Ruska, *J. A. Tàssies Penella* (držiteľ Grand Prix BIB 2009) zo Španielska a *Helle Vibeke Jensen* z Dánska. Ďalších päť členov poroty tvorili odborníci na knižnú kultúru, historici a teoretici umenia, ako aj knihovníci. Boli nimi *Murti Bunanta* z Indonézie, ktorá bola zároveň predsedníčkou poroty, *Fanuel Hanán Díaz*

z Venezuely, *Roberta Chinni* z Talianska, *Peter Schneck* z Rakúska a *Truusje Vrooland-Lob* z Holandska. Pri výbere členov medzinárodnej poroty výkonný výbor vždy dbá na to, aby boli zastúpené rôzne krajiny, kontinenty a kultúry, lebo chápanie ilustrácie, estetické hľadisko a spôsob nazierania na ilustráciu pre deti a mládež je v každej kultúre iný. Táto rôznosť vide-
nia ilustrácie robí prácu poroty veľmi zložitou, najmä keď si uvedomíme, že v priebehu 4 dní hodnotí tvorbu 356 ilustrátorov zo 44 krajín, 2381 ilustrácií zo 458 kníh.

Po náročných diskusiách, ktoré trvali vždy až do neskorého večera, sa porota zhodla na jedenástich menách ocenených ilustrátorov a udelila dve čestné uznanie vydavateľstvám za mimoriadny vydavateľský počin.

ČESTNÉ UZNANIE BIB

bolo udelené **vydavateľstvu CIDCLI z Mexika** za knihu *Gatimañas* a **vydavateľstvu Navchalna knyga-Bogdan z Ukrajiny** za knihu *Rukavychka*.

PLAKETY BIB

získali **Marit Törnqvist z Holandska** za ilustrácie ku knihe *Wat niemand had verwacht*, v ktorých porota ocenila schopnosť ilustrátorky vytvoriť intímne scény, ktoré fascinujú čitateľa svojou originálnou schopnosťou vyobrazenia malého dievčatka v temnej situácii;

Jochen Stuhmann z Nemecka za ilustrácie ku knihe *Nikodemus und das Mäusewunder*, ktoré narúšajú tra-

JOOYUN YOO / ZLATÉ JABLKO, Južná Kórea

RASHIN KHEIRIEH / ZLATÉ JABLKO, Irán

dičný spôsob konštruovania perspektívy a postáv, umocňujú skreslený svet a ukazujú kinematografickú gramatiku autora;

Iban Barrenetxea zo Španielska za ilustrácie ku knihe *Bombástica Naturalis*, ktoré nás vrátia späť v čas do klasickej doby. Jeho dielo s úžasnou virtuositou vytvára vtipné a rozprávkové scény, ktoré prekypujú detailmi a svojráznymi postavami;

Valérie Losa zo Švajčiarska za ilustrácie ku knihe *Sapore Italiano*, v ktorej kombinuje dva zjavne odlišné štýly, zobrazuje rozmanité atmosféry, a tým dokáže vyvolať nostalgické pocity;

Simone Rea z Talianska za ilustrácie ku knihe *Esopo favole*. Jeho ilustrácie Ezopových bájak sú vytvorené v čistých formách, s využitím výrazných farebných prvkov. V jeho obrazoch prevláda elegantná kompozícia, ktorá doslova oživuje toto klasické dielo.

ZLATÉ JABLKO BIB

Veľmi ma teší, že jedno zo Zlatých jablák ostalo na Slovensku. Získal ho mladý ilustrátor **Tomáš Klepoch**. Ilustrácie v knihe *Ako sa stať mudrcom* zaujali svojou expresívnosťou, ale aj použitím nových médií, pomocou ktorých dokázal vytvoriť ešte silnejšie efekty. Ďalšie Zlaté jablko bolo udelené ilustrátorky **Jooyun Yoo z Južnej Kórey**. Vo svojej knihe *Un nai* obmedzením farby a štylizovanými tvarmi vytvorila poetický priestor, ktorý v tichej atmosfére pretvára jednoduchý text na hudobný rytmus. Ilustrátorka tak vyjadruje nový svet emócií použitím minimalistických prvkov. **Rashin Kheirieh z Iránu** získala Zlaté jablko za ilustrácie k dvom knihám – *Agar man Shahrदार boodam* a *The Waves brought the bottle to the shore*. Jej ilustrácie využívajú rôzne tvary a neobvyklé farby, čím vytvárajú šťastnú a pokojnú atmosféru a privádzajú čitateľa-

vi radostné zážitky zo života dieťaťa. Úplne iný štýl ilustrácie využíva ďalší držiteľ Zlatého jablka **Wouter van Reek z Holandska**. V knihe *Keepvogel en kijkvogel in het spoor van mon-driaan* nás moderným spôsobom uvádza do vnútorného sveta farieb a citu, pripomínajúc tak Mondrianove diela. Piatou ocenenou Zlatým jablkom BIB je **Janik Coat z Francúzska**, ktorá tiež poslala do súťaže dve knihy – *Mon Hippopotame* a *La Surprise*. V nich sa jej za minimálneho použitia technických prvkov podarilo znázorniť komplikované pocity a situácie výhradne použitím farieb a pomerne jednoduchých tvarov.

GRAND PRIX

Na záver ocenených ilustrátorov som si nechala ocenenie najvyššie. Grand Prix BIB 2011 získala ilustrátorka **Eunyoung Cho z Južnej Kórey** za ilustrácie ku knihe *Dal Ryu Toto*. Ako sa zhodla medzinárodná porota, autorka vo svojich ilustráciách dokázala sviežo a expresívne rozprávať krehký detský príbeh. Odvážnym spôsobom uplatnila rôzne výtvarné prístupy s cieľom vtiahnuť čitateľa priamo do deja. Prekvapivé usporiadanie strán, kontrast hutného maliarskeho výrazu s jemnou až detinskou kresbou, ale aj súžitie dramatickosti a humoru stretávajúcich sa na stránkach tejto knihy robia z nej jedinečný umelecký artefakt.

Novinkou tohtoročného bienále bola skutočnosť, že detská porota zasadala v rovnakom čase ako medzinárodná porota, a tak mala možnosť svoje rozhodnutie priamo konfrontovať s rozhodnutím profesionálov. Ani

tento rok sa názor porôt nezhodol. Cenu detskej poroty získala **Ayano Imai z Japonska** za ilustrácie ku knihe *Puss & Boots*. Prečo podľa predsedníčky detskej poroty **Kataríny Marušicovej** práve ona? *Pretože v jednoduchosti obrázku sa ukrýva jeho tajomstvo a krása.*

Neoddeliteľnou súčasťou bienále je aj **Medzinárodné sympóziu BIB**. Jeho témou bol tentoraz aktuálny problém *Ilustrácia vo svete nových médií*. Pod týmto pojmom však nemusíme chápať len to, že stále viac ilustrátorov a výtvarníkov pri svojej tvorbe využíva digitálne technológie. Môžeme to vnímať aj tak, že deti, ale aj my dospelí sme stále viac obklopení médiami – televíziou, ktorá často nahrádza čítanie kníh, internetom, ktorý nám slúži nielen na vyhľadávanie informácií, ale aj na komunikáciu s priateľmi blízkymi, vzdialenými, ale často aj nám osobne neznámymi ľuďmi. Takisto sa postupne rozširuje fenomén elektronických kníh, ktoré môžu súperiť s klasickými, vytlačenými na papieri.

Samozrejme, nové technológie nám život často spríjemňujú, mnohé veci nám uľahčujú, ale na druhej strane nás oberajú o čas – veď koľko z nás surfovaním po internete stratí niekoľko hodín bez toho, aby si to vôbec uvedomili. A je to čas, ktorý by sme možno mohli stráviť s našimi blízkymi alebo deťmi, napríklad aj pri čítaní kníh.

Umelcom – ilustrátorom otvára využívanie moderných technológií nové možnosti tvorby. V každej, aj čisto digitálnej ilustrácii, sa však odráža duch jej autora, ktorý musí ilustráciu najprv vytvoriť vo svojej fantázii a až potom ju preniesť do počítača. Pretože bez jeho fantázie a tvorivosti by

IBAN BARRENETXEA / PLAKETA, Španielsko

mu nepomohla žiadna ani tá najdokonalejšia technika. Práve na túto tému diskutovalo dvanásť renomovaných účastníkov z rôznych krajín, napríklad z Venezuely, Južnej Kórey, Holandska, Chorvátska, ale aj zo Slovenska. Aby sme názory a pohľady jednotlivých účastníkov sympózia sprístupnili širšej verejnosti (tak ako po iné roky) vydáme zborník v slovensko-anglickej mutácii.

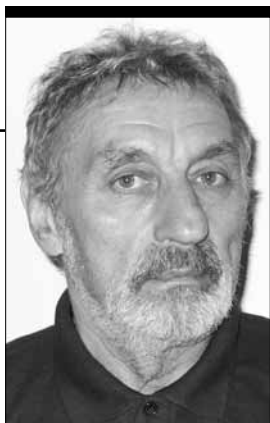
Od roku 1987 je súčasťou bienále aj **BIB-UNESCO Workshop Albína Brunovského**, ktorý sa v tomto roku uskutočnil v kaštieli v Mojmirovciach pri Nitre. Vedenia workshopu sa ujal významný slovenský ilustrátor *Peter Uchnár*. Téma bola zaujímavá – *Ilustrácie do kuchárskej knihy pre fantastické bytosti*. Workshopu sa zúčastnilo 10 mladých ilustrátorov z ôsmich krajín – Irán, Sýria, Peru, Argentína, Indonézia, Ukrajina, Srbsko a Kolumbia. Originály, ktoré boli na workshope

vytvorené, sme prezentovali na výstave priamo v Mojmirovciach a ostanú v depozitári sekretariátu BIB, aby sme ich mohli opäť vystaviť.

K Bienále ilustrácií Bratislava neodmysliteľne patria aj tvorivé dielne a rôzne iné programy pre deti. Novinkou v tomto roku bolo uvedenie 11. prehliadky alternatívnych a bábkových divadiel pre deti *Hráme pre vás* priamo v Dome umenia.

Tohtoročné Bienále ilustrácií Bratislava bolo opäť veľmi bohaté na programy pre deti, prínosné pre odborníkov vďaka sympóziu, tvorivé, keďže počas workshopu vzniklo viac ako 30 ilustrácií. BIB je svojím zameraním prínosný nielen pre odbornú verejnosť, ktorá má možnosť sledovať tie najnovšie trendy v oblasti ilustrácie kníh pre deti a mládež, ale najmä pre deti, ktoré takto majú možnosť stretnúť sa s kvalitným umením.

michal tokár

Ilustrácia a nové médiá

Vychádzam z premisy, že súčasnú vizualitu ovplyvňujú nové médiá ako dominantné prostriedky sprostredkovania, šírenia a uchovávaní informácií. Mediálne umenie svojimi technologickými podnetmi obrodzuje aj ilustrovanú detskú knihu. V konečnom dôsledku inovovaná kniha ovplyvňuje i mení kultúrne konvencie.

UMENIE NOVÝCH MÉDIÍ

Termíny *počítačové umenie*, *multimediálne umenie*, *umenie nových médií* sú rovnako preferované, majú však nejasné hranice. V každom prípade odrážajú reálne zmeny podmienené technologickým vývojom. Umelci pracujú predovšetkým s estetikou technologickej stránky nových médií. Ich výstupné „produkty“ možno charakterizovať ako umenie dematerializované, éterické (uložené v počítači, na internete, na nosičoch DVD). Toto umenie je jazykom nového komuni-

kačného systému, ktorý je odlišný od používaných systémov, preto nie je možné skúmať ho normami jazyka klasického umenia. Vyžaduje aj novú estetiku a novú senzibilitu.

Ak uznávame, že technický objav môže vyvolať aj vnútorné pocity, potom slúži aj ako prostriedok umeleckej tvorivosti. Platí to aj pre digitálnu tvorbu ilustrácií. Digitálna ilustrácia, podľa môjho úsudku, je taký „výtvarný“ prejav, ktorý je vytvorený alebo spracovaný prostredníctvom počítača: zahŕňa tvorbu (spracovanie) a zobrazenie s možnosťou ďalšieho variovania a pretvárania. Sem zaraďujem aj ilustráciu realizovanú klasickou výtvarnou technikou, ktorá je skenovaním prenesená do počítača a grafickým programom dotváraná (finalizovaná) pre tlač. Takéto ilustračné realizácie sa u nás objavujú najčastejšie (napr. ilustrácie S. Mydla, M. Regitka i ďalších). Celofarebné knižky pre malé deti tvorí počítačom napríklad J. Vrabec.

V printovej ilustrácii tvorca materializuje vybraný aspekt literárnej skutočnosti tradičnými výtvarnými prostriedkami so všetkými „viditeľnými“ prejavmi

svojho vnútra. Pre počítačové zobrazenie zadefinuje vstupné dáta a spustí program. Chýba tu však autentická, „rukopisne živá“ autorská seba projekcia, čo sa odráža v umelosti výsledku.

„Technické“ typy knižných ilustrácií nemožno posudzovať podľa kritérií hodnotenia ilustrácie realizovanej tradičnými postupmi. Ich úspech nezávisí iba od počítačového softvéru a tlačiarne, ale sú aj výsledkom kreativity umelca. I počítač umožňuje umelcovi tvoriť prostredníctvom jazyka výtvarného umenia, „lebo každé gestické prostredie počítača simuluje prostriedky výtvarného jazyka“ (J. Husár, *Digitálne obrazy vo výtvarnej edukácii*, 2006). Ilustrácia realizovaná počítačom nie je zatiaľ prijímaná jednoznačne. Myslím si, že uplatnenie počítača v umení knihy sprevádzajú podobné problémy, aké vždy boli, sú a budú pri ktoromkoľvek novom vizuálnom médiu. Proces jeho „zdomáčkovania“ ešte potrvá.

KNIHA NA TABLETE

Okrem printových kníh sa na našom knižnom trhu objavujú aj interaktívne elektronické knihy na monitoroch tabletových počítačov (iPad) a v mobilných telefónoch (iPhone). Predstavujú interaktívne animácie s atmosférickou hudbou, zvukovými efektmi, vysádzaným textom, ale aj s jeho narozprávanou verziou (možnosť voľby jazykovej mutácie) a s ilustráciami. Čitateľ sa stáva priamym účastníkom príbehu, pretože pohybom svojich prstov môže ovplyvniť dej a to, čo sa na obrazovke tabletu deje.

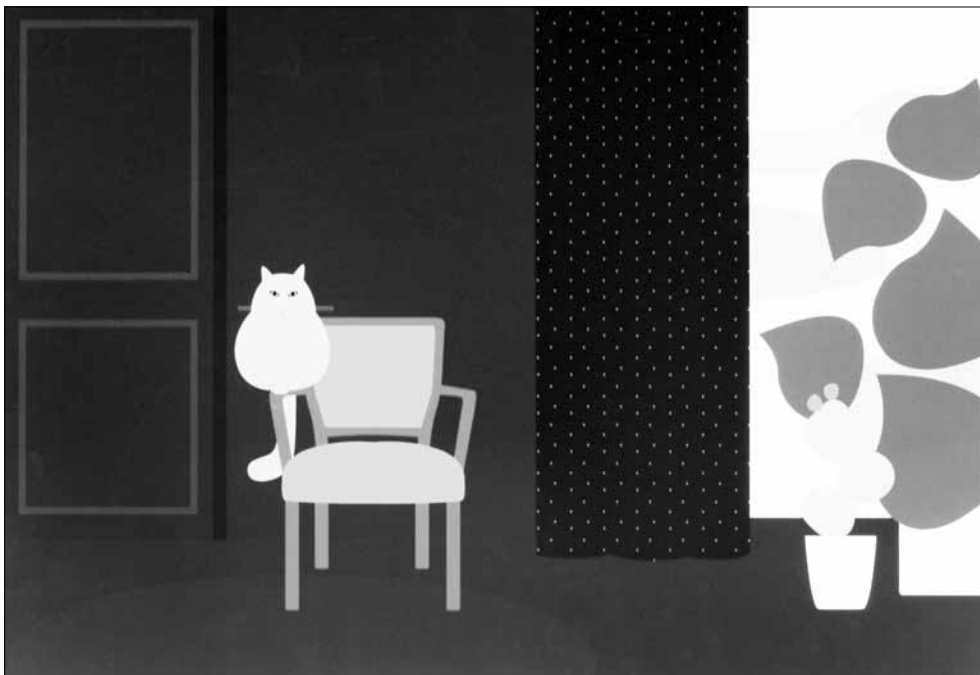
Ilustračnú zložku elektronických rozprávkových kníh navrhli (pre vydavateľstvo iAdverti) ilustrátori M. Kopták, D. Koinok, D. Stanislavová, E. Svrčková. Obrázky realizovali klasickými výtvarnými

technikami, ba niektoré pôvodne vyšli aj v printovej podobe.

Interaktívne elektronické ilustrované knihy na jednej strane rozvíjajú detskú fantáziu, nabádajú kreatívne myslieť alebo zoznamujú s novými výtvarnými technikami a pod. Ich jazykové mutácie plnia aj edukačnú úlohu. Na druhej strane ilustrácia svojou dematerializovanou podstatou, éterickosťou je len akoby odrazom v „zrkadle“ a aura reprodukcie na papieri (blízkosť originálu) sa vytráca. Tento „nedostatok“ elektronickej ilustrácie je kompenzovaný interaktívnymi animáciami, čo je novým výtvarným rozmerom zážitkov. Je otázne, či ilustrácia s prvkami hry (animácia) už neprechádza do iného žánru.

MODIFIKÁCIA AUTORSKÉHO ORIGINÁLU

Elektronické médiá umožňujú variovať, manipulovať a neustále pretvárať obrazy. Ide o tvorivé uplatňovanie postupov a princípov fragmentácie, koláže, montáže, zmenšovania, zväčšovania, opakovania atď. Tieto postupy nachádzame aj v súčasných detských knihách. Menia konvenčnú pozíciu „nedotknuteľnosti“ (návrhu) originálu ilustrácie, ktorý je pre dizajnéra len surovinou na finalizáciu v knižnom diele. Vzniká nová, modifikovaná prezentácia prispôbenaá médiu knihy: ako miniatúra v bloku textu, znovureprodukovaný výrez a pod. Práca dizajnéra má analógiu v tvorivých zásahoch a aplikáciách na internete. Príkladom sú selektované motívy z celostranových ilustrácií M. Kellenbergera a umiestnené v bloku sadzby na iných miestach knihy Miloša Ferka *Svet je hra* (2009) alebo výrezy z celostranových ilustrácií, ktoré sú zrkadlovo znovuplikované na protilahlej strane knihy po-

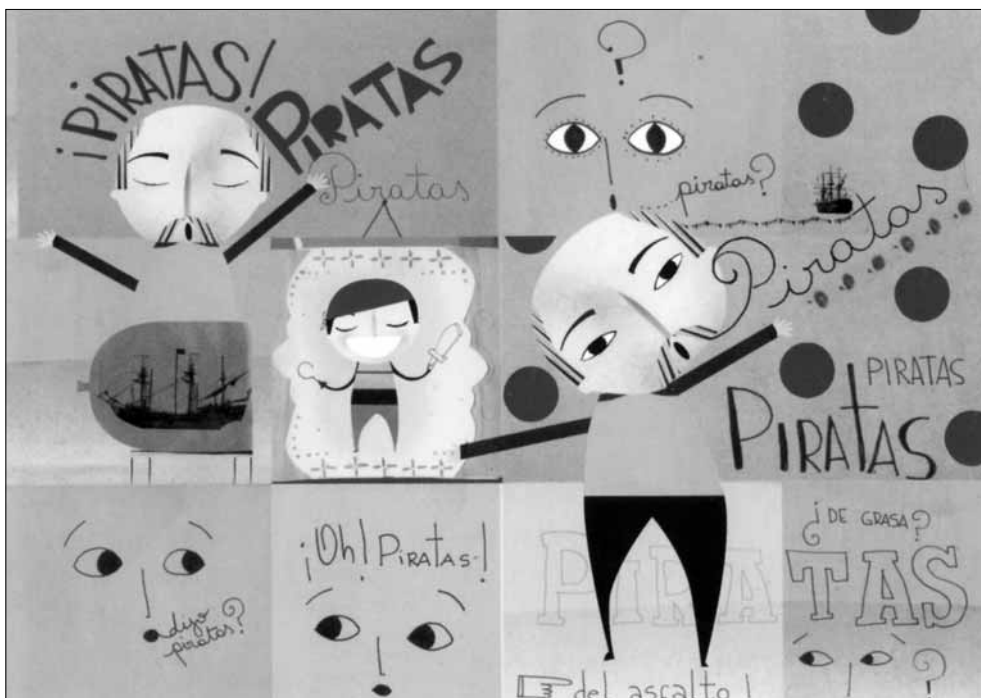
JANIK COAT / ZLATÉ JABLKO / Francúzsko

vestí Márie Ďuričkovej *Dunajská kráľovná. Povedi, báje a historické obrázky z Bratislavy a dunajského okolia* (2010) z dielne ilustrátora Bystríka Vanča a typografa Vladimíra Roztoku. Dochádza tak nielen k opakovaniu už raz vnímaných motívov, ale výrez sa stáva na inom mieste v knihe autonómnou ilustračnou podstatou a v novom vizuálno-textovom recepčnom kontexte nadobúda aj nové efekty a významy, aké autor ilustrácie nepredpokladal. Výsek alebo detail má synekdochickú povahu, čo motivuje detského čitateľa k tomu, aby ju „kompletoval“ alebo reinterpretoval podľa vlastnej fantázie (žiaduca kreativita).

Zmysel modifikácií je nielen v „pohrávaní sa“ s technologickými možnosťami, ale aj v príležitosti novej výpovede – splynutia technických postupov s posolstvom ilustrácie.

ROZMANITOSŤ A PESTROSŤ

Pre súčasný vizuálny svet je charakteristická pestrosť. Podľa V. Flussera (*Komunikológia*, 2002) je odrazom pestrého štýlu „novej kultúry“, manifestáciou toho, „ako svetu a životu dať nový zmysel“. Pestrosťou najčastejšie útočí na naše zmysly televízia. Obrazovka kmitá najrôznorodejšími vizuálnymi efektmi, v niektorých domácnostiach takmer permanentne bez toho, aby to malo zmysel. Je to len zvyk, potreba byť obklopený mihajúcou sa kulisou. Toto vizuálne „pulzovanie“ v intímite obytného interiéru je paradoxne prenesením ruchu ulíc, námestí, ktoré „dekorujú“ billboardy, plagátové plochy, grafity, ale i davy ľudí, dopravné prostriedky. Tento ohromne pestrý vizuálno-akustický ruch vnímame ako samozrejmú, všednosť.

MARIA EVA MASTROGIULIU / Argentina

Prečo o tom hovorím? Lebo táto skúsenosť sa odzrkadľuje aj v rozmanitosti a pestrości ilustrácií súčasnej detskej knihy. Napríklad v ilustračnej kolekcii spisovateľa a ilustrátora Daniela Heviera v knihe *Xaver s nohami do X* (2010). Obrázky aj svojím *techno-surrealizmom* vyjadrujú „ducha“ vizuálnej reality dneška. Predstavujú nielen motivickú, ale aj technickú pestrosť (akvarel, koláž, maľba, technická kresba). Heterogénnosť ilustrácií dokumentuje tiež ilustračná kolekcia Martiny Matlovičovej-Kráľovej v knihe Williama Saroyana *Tracyho tiger* (2009).

Možno povedať, že rôznorodosť cyklov ilustrácií formou výtvarného jazyka zrkadlí aktuálny (nielen) vizuálny chaos v realite. Chaos, ktorý už nevnímame ako niečo podozrivé, ba varujúce, dnes

sa hovorí o užitočnom chaose. Stáva sa normálnou súčasťou života. A odzrkadľuje sa aj v heterogénnosti ilustrácií v detskej knihe.

VIZUÁLNE NÁSILIE?

Iránska umelkyňa a teoretička M. Moshiri (in *Zborník Medzinárodné sympózium BIB 2007*) varuje pred stratou charakteristických národných znakov v umení, a to v dôsledku médiami chreného pseudoumenia „globálnej“ kultúry. Upozornila na to, že táto uniformita má negatívny dosah na kultúrnu identitu detí. Konštatovala, že sledovanie niektorých televíznych programov predstavuje vizuálnu inváziu zoomorfných tvorov, znetvorených figúrok, ktoré sa zapisujú

do detského vedomia ako reálne symboly sveta.

Tieto vizuálie ovplyvňujú aj knižnú a digitálnu ilustráciu. Nemožno sa zmieriť s ospravedlňovaním, že postmoderný človek túži po vizuálnych „krvákoch“ a hrôzach. Zdá sa, že komercializácia, ktorej elektronické médiá slúžia, je akoby nezastaviteľná. Aj keď sa tomuto trendu nevyhneme, musíme sa pokúšať jeho negatíva eliminovať.

Je treba hovoriť aj o vplyve ilustrácie na iné (i nové) médiá. Zvlášť obrázkové knihy naratívneho charakteru sú predurčené na ďalšie spracovanie médiami (film, televízia, počítačové hry) a v reklamnom biznise. Obrázky reklamného biznisu (od upomienkových predmetov po obaly rôznych tovarov) spätne ovplyvňujú detského konzumenta. Sú to doslova vnucované výtvarné schémy a možno ich považovať za príklad vizuálneho násilia s ďalekosiahlymi deformačnými následkami. Reklamné a mediálne koncepty nielenže neaktivujú detského príjemcu, ale v jeho praktických výtvarných reinterpretáciách priam umŕtvujú kreativitu. Tieto podnety sú pre deti ešte chaotické, nevedia ich usporiadať, posúdiť a zužitkovať ako poznatky. Zanechávajú však v detskej psychike hlbokú stopu.

ZÁVEROM

Masovým sprostredkovateľom umeleckého diela už nie je len fotografia a reprodukcia v printovom médiu, ale aj odhmotnený obraz na displeji počítača alebo tabletu. V období staroveku „mal zrak často aktívnu povahu, akú dnes zväčša pripisujeme hmatu“ (J. D. Herbert, in *Kritické pojmy dejín umenia*, 2004). Možno predpokladať, že zrak dieťaťa má stále takúto aktívnu úlohu. Preto ilustrácia materiálnej povahy v knihe

zostáva pre malého adresáta dôležitým protipólom k pólu éterických ilustrácií v elektronických knihách.

Súčasná generácia mladých ilustrátorov naďalej tvorí tradičnými výtvarnými technikami a sú základom aj na elektronickú realizáciu. Je prirodzené, že technicky i výrazovo kóduje aktuálnu dobu a inšpiruje sa výdobytkami nových médií. Nedá sa ešte objektívne hodnotiť a prognózovať to, čo sa iba objavuje. A digitálna či interaktívna kniha má krátke trvanie na to, aby sme mohli jej klady a nedostatky zovšeobecňovať.

Deti však majú prirodzenú schopnosť ľahko prijímať všetko nové, dokonca sú v procese medializácie a „computerizácie“ sveta a života aktívnymi účastníkmi, možno povedať spolutvorcami (M. Jursová, in *Knihovna plus*, 2010, č. 2; internetový zdroj). Cudzí je im zdržanlivý postoj dospelých voči rýchlym zmenám. Deti zvládajú digitalizáciu bez ťažkostí. Ovládajú textový editor, netýka sa ich žiadne reálne ohrozenie či kontinuita vývoja.

Je nespochybniteľné, že nové médiá dávajú príležitosť na umelecké výpovede využívajúce prepojenie tvorivosti a technológie, kde sa niekedy ťažko hľadá vyváženosť vo vzájomnom obohacovaní. Deje sa to v konkrétnom kultúrnom prostredí, ktoré je nám dané, sme ním obklopení a ovplyvnení, je prejavom národného archetypu. Ak si národný charakter zachováme v knižnej tvorbe, bude aj v homogenizovanej globálnej kultúre originálna.

Ešte nedávno existovali prognózy o smrti maliarskeho obrazu, vraj ho nahradí koncept, videoprojekcia alebo inštalácia. Nestalo sa tak. Dá sa predpokladať, že aj prípadné úvahy o tom, že printovú knihu vystrieda elektronická interaktívna kniha, sú tiež utopické.

Nemám rád ani instantnú kávu, ani instantný vkus

s Tomášom Klepochom,
nositeľom Zlatého jablka BIB 2011,
sa zhováral
Ondrej Sliacky

Jedno z piatich prestížnych ocenení Zlaté jablko BIB 2011 získal slovenský výtvarník Tomáš Klepoch. Je to nepochybne veľký úspech, väčší o to viac, že po Martine Matlovičovej-Královej ho opätovne získal predstaviteľ mladej, nastupujúcej slovenskej ilustračnej školy. Ukazuje sa, že po úspechoch, ktoré dosiahla Brunovského a Kállayova generácia, nastupuje v súčasnosti generácia mladých tvorcov, ktorá má všetky predpoklady doterajšie hodnoty slovenskej ilustračnej školy potvrdiť a rozvíjať.

■ Správa, že ste jedným z piatich ilustrátorov, ktorým medzinárodná porota udelila Zlaté jablko, bola zaiste pre vás prekvapením. Ako ste ju prijali?

Spočiatku som si myslel, že prišlo k nejakému omylu. Jednoducho, bolo to prekvapenie. Teraz sa z toho teším, vnímam to tiež ako extra darček všetkým, ktorí mi verili.

■ Vaše Zlaté jablko bolo však prekvapením aj pre nás ostatných. Ako ilustrátor detskej knihy ste vlastne len na začiatku. V BIBIANE, kde som sa pripravoval na tento rozhovor, mi dali k dispozícii len tri vaše knihy – Uličianskeho a Palikove Rozprávky z palety (2007), kde máte tri ilustrácie, knihu Marty Hlušíkovej Kde pavúky tkajú cukrovú vatu (2008) a ocenenú knihu Ruda Slobodu Ako som sa stal mudrcom (2. vyd. 2010). To je všetko, čo ste dosiaľ pre deti ilustrovali?

Áno, zatiaľ sú to všetky moje knihy pre deti, ktoré som ilustroval. Pri-

ležitostne kreslím do rubriky pre deti, ktorá vychádza v Sme. Stihol som ešte aj krátky čas, keď Zorničku a Včielku robili Maja Rojková a Ida Želinská. Obe boli veľmi naklonené alternatívnej a mladej ilustrátorskej scéne.

■ Na BIB-e už vystavovali aj ilustrátori, ktorí mali len jednu-jedinú knihu, napríklad Hana Naglik. Lenže vy ste svojím málom hneď zaujali. Čím ste podľa vás oslovili medzinárodných porotcov?

Ked' som sa stretol s predsedníčkou medzinárodnej poroty, povedala mi, že ju zaujala moja expresivita a bezprostrednosť. Často sa hovorilo aj o technike. Táto vec sa potom začala skloňovať, takže sa ma všetci pýtali, akou zázračnou technikou som to robil. Trošku ma to udivovalo, pretože dnes je ilustrácia vytváraná počítačom úplne bežná vec. Vysvetľoval som však, že som pracoval prostredníctvom tabletu a počítača. Medzinárodnú po-

rotu pravdepodobne viac zaujalo, že som sa asi k tomuto médiu nesprával štandardne. V zahraničí je totiž digitálna grafika v hre už oveľa dlhšie a má už aj svoje vizuálne charakteristiky. Dozvedel som sa, že porota prihliada aj na to, ako ilustrácia funguje v knihe. Dúfam teda, že ich knižka oslovila ako celok, ako ilustrácie zapadajú do kontextu. A to bola poriadna fuška.

■ K vašej ilustrácii sa ešte vrátíme, teraz by som vás rád predstavil čitateľom Bibiany. Z dostupných zdrojov som zistil len to, že ste sa narodili roku 1981 v Bratislave a že ste študovali na Vysokej škole výtvarných umení. Nič sa tam však už nehovorí o tom, kto objavil váš talent, kto vás nasmeroval na VŠVU, čo vám vysokoškolské štúdium dalo a čo vzalo. Ktorá z pedagogických osobností vás najviac ovplyvnila?

Od úplného detstva kreslím a maľujem. Po strednej škole som sa venoval hlavne voľnej tvorbe, tak-

že som potreboval zvládnuť povinnú jazdu, kresbu. Stretol som sa Milošom Koptákom, ktorý v tom čase pôsobil na Strednej výtvarnej škole v Bratislave. Uchvátila ma jeho osobnosť, to, ako pracoval, jeho ateliér, ktorý tam v tom čase mal. Dostal som na všetko ešte väčšiu chuť. Považujem ho teda za svojho prvého profesora alebo učiteľa a kamaráta. Na vysokej škole ma prijali na grafiku, ale po krátkom čase som odišiel na grafický dizajn. Tam som našiel svojho druhého profesora, Paľa Chomu. Dôveroval mi a dal úplne voľnú ruku. Akosi vycítil, že som tam prišiel hľadať azyl, aby som mohol robiť, o čo som mal skutočne záujem.

■ Ako ste sa pretĺkali po absolvovaní školy a čím sa živíte/zaobráate teraz?

Školu som skončil len nedávno, v júni tohto roku. Zatiaľ ma živí moja voľná tvorba a príležitostné ilustrovanie. V poslednom čase som veľa vystavoval, napríklad v čase tohto rozhovoru preberáme s kolegom Matúšom Maťátkom galériu ilustrácie ASIL. Venujem sa teda hlavne voľnej tvorbe, už aj preto, že po knižke Ruda Slobodu som nedostal žiadnu ponuku na ilustrovanie, čo je už skoro dva roky.

■ Ako ilustrátor textov pre deti ste nepochybne prišli do kontaktu s ilustráciami vašich predchodcov. Aký je váš názor napríklad na také ilustračné osobnosti, akými sú Albín Brunovský, Miroslav Cipár či Viera Bombová?

Sú to výtvarníci, ktorí ilustrovali moje detstvo, knižky, ktorými som bol obklopený. Urobili kus obrovskej práce a vďaka nim máme dnes bohatú ilustrátorskú tradíciu. Myslím, že ako dieťa som Brunovského ilustrácie nechápal, fascinovali ma aj desili. Myslím, že práve tento moment ma obohatil. Na prá-

ce klasikov sa skôr pozerám ako na študijný materiál, skúmam ich a analyzujem, asi choroba z povolania.

■ A čo Dušan Kállay, Jana Kiselová-Siteková?

Minule som bol na posedení s pánom profesorom Kállayom, bolo to pri príležitosti veľkej výstavy Illustration mode. Napriek tomu, že aj pána profesora už dnes beriem ako klasika, mali sme veľa spoločných tém. Jeho dielo zasiahlo dobu fascinujúcim spôsobom. Myslím, že všetkých vtedajších výtvarníkov dosť slušne omráčil. Dodnes sú všade vo svete z jeho prác uchvátení, radia ich k tomu najlepšiemu, čo v detskej ilustrácii existuje.

■ Generačne ste spriaznený so súčasnými mladými ilustrátormi. Ktorí z nich sú vám najbližšie?

Napríklad Matúš Maťátka, Daniela Olejníková alebo Ďuro Balogh. Sú to vynikajúci ilustrátori, ktorí prinášajú perfektné a originálne vizuality do sveta ilustrácie, a to v celosvetovom kontexte. Nie sú to tie typy, čo si napolzerajú trendy zo zahraničia a potom sa tu bijú v prsia, akí sú úžasní. Majú svoju vlastnú, tvrdo „odmakanú“ a silnú obrázkovú reč.

■ A teraz vaša ilustrácia. Je skutočne originálna, jej výraz, gesto svojou poetikou pripomína éru maliarskeho expresionizmu. Z tohto aspektu je to nepochybne rozšírenie výrazových možností súčasnej ilustrácie, lenže čo deti? Ak nechcem použiť banálne odvolávanie sa na stimuláciu fantázie, myslíte pri svojich kreáciách na to, že niektorá z nich môže dieťa i zaskočiť, ba až vystrašiť? Vlastne chcem sa vás touto otázkou spýtať na vaše ilustračné krédo, na to,

TOMÁŠ KLEPOCH / ZLATÉ JABLKO; Rudo Sloboda: Ako som sa stal mudrcom

Moje krédo je, nerobme z detí hlupákov, ktorým treba diktovať, ako má svet vyzeráť. Chcel by som, aby deti vedeli, že svet ukrytý v texte je mojím svetom.
Takto ho vidím ja.

TOMÁŠ KLEPOCH / Marta Hlušíková: Kde pavúky tkajú cukrovú vatú

ako chápete zmysel a poslanie ilustrácie adresovanej deťom.

Myslím si, že deťom sa nemá podsúvať len to, o čom si myslíme, že je pre ne dobré. Teda používať také či onaké farby alebo ich presviedčať, že prstov musí byť päť. Neraz si myslíme, že toto by sa im mohlo páčiť, ale prečo knihu plniť len páčivým? Je svet okolo nás len pekný? Nie je to zavádzanie? Pozrite si ilustrácie profesora Kállaya alebo Miloša Koptáka, nemyslím, že by mohli spĺňať všeobecnú kliše kategóriu – určené pre deti. A predsa, ich práce sú pre detskú vizualitu hodnotnejšie ako poplatná štylizácia. Moje krédo je, že nerobme z detí hlupákov, ktorým treba diktovať, ako má svet vyzerať. Chcel by som, aby deti vedeli, že svet ukrytý v texte je mojím svetom. Takto ho vidím ja. Že majú právo povedať, táto ilustrácia sa mi nepáči, ale to neznamená, že sa nemôže páčiť inému. Možno aj samotná situácia v texte je pochmúrna, nebudem ju teda znásilňovať smiechom. Toto odmietam. Nemám rád instantnú kávu a odmietam sa podriaďovať aj diktátu instantného vkusu. Áno, veľakrát myslím na to, nech táto ilustrácia deti zaskočí, rozčúli, nech bežia za rodičmi, že toto je divné a prečo. Niekedy obrázky zámerne naštylizujem tak, že nevedno, kde je oko a kde nos. Nech si deti trochu precvičia prepojenia oka a mozgu. Usilujem sa tiež text otrocky neprekresľovať, skôr chcem s textom komunikovať, ukázať aj niečo, čo v ňom nie je len odpísmenované, ale patrí skôr k jeho duchu. Preto sa potrebujem na text nadviazať. Riadim sa aj tým, že ilustráciu treba robiť pre všetkých, aj pre dospelých. Často vkladám do obrázkov rôzne kódy, niektoré sú určené dospelým, možno sa na ne deti opýtajú a budú rodičov trochu otravovať, čo znamená to-

to a čo tamto a prečo ten ujo na oslave leží na stole?

■ Akou technikou vytvárate svoje ilustrácie?

Je to kresba prostredníctvom tabletu v digitálnom prostredí počítačového programu. Tablet je taká vec, ktorá umožňuje kresbu podobným nástrojom, ako je pero. Tento spôsob je pre výtvarníka prirodzený, dokonca rozpoznáva viac tisíc druhov prítlaku. V počítači sa potom odohráva podobný príbeh ako na papieri. Avšak počítač za vás nič neurobí, všetko si treba poctivo „odmakať“. Výhodou však je možnosť kombinovať, vracieť späť, ponechať si rôzne štádiá rozrobenosti, rýchlejšie narábať s farbou. Ja som pristúpil k tomuto médiu tak ako k bežným výtvarným spôsobom. Mám skúsenosť s linorytom, je to výtvarný jazyk založený na súhre plochy a linky, tá je robená rydlom do mäkkého materiálu. Tak isto som pristúpil aj k svietiacej obrazovke. Tu chcem zdôrazniť, že vlastne spôsob, akým robím, je technika uberania, teda odstraňovania alebo gumovania. Nepoužívam žiadne filtre ani efekty, ktoré programy núkajú. To ma nezaujíma, dokonca som vypol aj funkciu anti-aliasingu, ktorá zmäkčuje ohraničenie kresby. Chcem mať len to, čo nakreslím ja, žiadne počítačové samovýmysly. V niečom je táto technika výhodná, v niečom je aj ťažšia, napríklad vedieť si vybrať z možností tú správnu.

■ Zlaté jablko BIB 2011 je dôkazom, že vaša voľba z možností, o ktorých ste hovorili, bola správna. Škoda len, že nám to zas raz musel pripomenúť niekto cudzí.

silvester lavrík

*Esej v dialógu o ilustrovaní,
ilustráciách
a ilustrátoroch*

Saper vedere

alebo

Hra na návštevu

HANA NAGLIK, autorka a ilustrátorka knihy *Ester a Albatros*, ktorá *Bienále ilustrácií Bratislava* pozná z vlastnej skúsenosti, ma upozornila, že *BIB* je tu už zase. Keď hovorím zase, nemám tým na mysli to, že je tu príchasto alebo že ako nejaký Beckettov hrdina nikdy neodišlo, ale len to, že čas tak príšerne rýchlo letí. Tak sme sa na výstavu radšej hneď pobrali. Aby sa nám nestalo, že nás predbehne ešte aj finisáž. **Hana Naglik pristupuje k životu a práci rovnako – ako k hre. Teda ako k aktivite postavenej na dodržiavaní pravidiel. Základným pravidlom HRY NA NÁVŠTEVU výstavy je zvedavosť a otvorená myseľ.**

Bude to cestopisná reportáž a máme aj bedeker, dozvedel som sa, keď vysvitlo, že o *BIB* 2011 budeme referovať pre revue *Bibiana*. Nakoniec, pre-

čo nie? Aj kľúč k výstavbe prezentovaných prác je postavený na topografickom princípe, aj keď namiesto azimutu sa návštevník orientuje podľa abecedy. A v cudzom svete má človek akosi automaticky väčšie oči a vidí aj to, čo by si doma nevšimol, ani keby sa o to potkol.

A kto to bude čítať?

Šéfredaktor určite, odpovedal som. A vysokoškólači študujúci výtvarnú výchovu a literatúru, a učitelia, zopár ilustrátorov. Výtvarníci pracujúci s detskou knihou sú oproti iným kumštýrom prekvapujúco gramotní. No a teoretici.

Aha. Tak to sa máme čo snažiť, aby sme ich všetkých rozčúlili.

Hádam nerozčúlili, pokúsil som sa oponovať.

Rozčúlili. Nerozčuľovať sa môžu aj bez nás. Ale pre istotu sa oprieme o autoritu autora tejto knižky. Prst zatukal na obal útlej knižočky. Bola vytlačená na zažltnutom lesklom papieri. Takému sa voľakedy hovorilo hodvábnu alebo cigaretový. Zazrieť titul sa mi nepodarilo. Kniha bola obalená v hru-

bom indigovom baliacom papieri. Ešte aj so zúbkovaným štítkom, na ktorom stálo školáckym písmom: Počty, 4. A. Písmo mi bolo nejaké povedomé... Pochopiteľne. Bolo to moje písmo. Matematike som nikdy príliš neubližoval. Preto ostal obal (i zošit) taký zachovalý.

Môj najnovší úlovok z antikvariátu, dozvedel som sa, keď som sa pýtal, čo sa v tom obale skrýva.

Spočiatku sme popri vystavených prácach prechádzali mlčky. Profesionálne sme sa mračili na pobiehajúce deti. Ešte viac než tety, ktoré im stúpali na päty. Ja som bol pripravený ktoréhoľvek z nich zašliapnuť, keby bolo také neopatrné... Nebolo treba. Samy sa zľakli. Naša sústredenosť mohla pokojne vyzeráť ako zamračenosť. Neskôr tu a tam padla štiplavá poznámka. Do malého čierneho notesa. Písmo temer nečitateľné. Poznámky boli

skoro také štiplavé ako neprijemne suchý vzduch z prepálenej klimatizácie. Prvé vážnejšie komentáre začali padať až doma.

Všetky tie ružové a očipkované mačiatka ignorujem.

To som chápal. Peknučkých mačiatok bolo na výstave neúrekom. Aj psíkov a všelijakých bábik či detičiek zredukovaných na dekoratívne predmety. Nesúhlasím, oponoval som. Ilustrácie pre deti majú byť hlavne pekné.

Nesúhlasím. Ilustrácie pre deti nemajú špeciálne kritériá. Je to výtvarné umenie a hotovo! Venujte sa gestu, jeho výrazu rovnako pozorne, ako výrazu tváre. Každá nálada, každá situácia má svoje gesto, pozíciu, podpis sa na účastníkovi výjavu. Uvedomte si, že kosti, šlachy, svaly, vnútornosti, plúca, to všetko má svoju váhu, zaberá to istý priestor, nemalujte postavy ako vystrihnuté z tenké-

ZUZANA BOČKAYOVÁ-BRUNCKOVÁ / Slovenská republika

ho papiera. Ak je vaša postava v istom postoji, predstavte si, ako by vyzeral jej ďalší krok. Nežrúti sa?

„Ty čítaš!“ vykrikol som.

Čítam. Tu sú sformulované myšlienky, ktoré poltisícročie preverilo natoľko, že by bolo odo mňa pochabosťou chcieť ich prekonať. V debatach i v praxi. Inak to dopadne ako v prácach Heeny Baek (Južná Kórea). Fotografia a príšerná kresba. Ak je tam prítomný nejaký talent, zabudol sa artikulovať. Nevieť rozpoznáť, čo je autorský zámer a čo sa len tak podarilo, keď sa autorka hrala s novým grafickým programom vo svojom obľúbenom počítači.

To je prísne hodnotenie.

Nie je to hodnotenie. Je to postreh. Ak pripustím, že estetika oškľiveného má svoje legitímne miesto medzi estetickými kánonmi, potom pátram po emócii. Posolstve, ak chceme. Ak sa môjho zážitkového a emočného sveta prezentovaný artefakt ani len nedotkne, sám sa vystavuje riziku, že ho vnímam iba chladným rozumom. A ten potom funguje ako skalpel patológa. Reže a reže – až na kosť. Ak je to detská kniha, zatváram ju a odkladám. V horšom prípade ani neotvorím, lebo už obálka ma vydesila.

A ako teda...

Remeslo. Hudobník musí poznať noty, ovládať základy harmónie, vnímať rytmus. Výtvarník MUSÍ vedieť kresliť. Inak sa sám uspokojil s postavením aranžéra. Nie v muzikantskom, v dekoratérskom slova zmysle. Preto tie načančané mačiatka, ktoré pod ružovými kožuškami nemajú žiadnu presvedčivú hmotu, neberiem. Každý poriadny cukrár vie, že torta musí byť najskôr dobrá a až potom pekná.

Prečo tak prísne?

Lebo. Neznášam podceňovanie di-

váka. Čitateľa. Detského už vôbec nie. V spoločnosti je vždy veľká porcia tých, ktorí svoje životy organizujú ako imitáciu prevzatých vzorov. Detskej ilustrácii neunikne temer nikto. Je to obrovská zodpovednosť. Ružovými mačiatkami, ktoré nemôžu urobiť krok, lebo by sa vo svojich telách odporujúcich fyzike a zdravému rozumu zrútili na ružovú kôpku, sa to začína a promenádom v nákupných centrách sa končí. Je to stále tá istá logika, ten istý diktát páčivosti.

A teda?

Čiaru vedieme energicky, plynule a zľahka. Nerobíme nič, čo by mohlo odporovať prírode.

Kto to povedal?

Maliar si najskôr stanoví miesto, odkiaľ sa na svoj model pozerá. Môže sa rozhodnúť, či bude napodobňovať starých majstrov, alebo či pojedná svoj obraz podľa vlastného uvažovania, no v každej chvíli vedený neomylnou rukou prírody. Nemýľte sa, aj blázni a obludy sú súčasťou božieho plánu.

Kto to povedal?!

Ako by si vedel, že je niečo krásne, keby si to nemohol porovnať so svojou ošklivosťou?

Kto to povedal, sa pýtam!

Pečeň je dva palce vľavo od pupka a dolu. Sčasti prikryva žalúdok. Hrot srdca je natočený mierne doprava, inak je umiestnené v strede, pri pohľade spredu pod pľúcami. Medzi mozgom ženy a mozgom muža niet rozdielu. Pohlavie ženy je usposobené prijímať, pohlavie muža dávať. Dieťa sa rodí z lona matky tou cestou, ktorou bolo počaté. Všetky skúmania musia na počiatku, v strede alebo na konci nášho uvažovania pretínať dráhu aspoň jedného z našich zmyslov, inakšie sú špekuláciou,

JOCHEN STUHRMANN / Nemecko

nie pozorovaním. Všetko z Božieho zámeru si našlo vyjadrenie v tvare a funkcii akéhokoľvek orgánu či drobnej súčasti jestvujúceho sveta. Potvrdzujeme sa pohybom a pohyb vykonávame iba skrze dokonale uspôsobené orgány. Všetko je osožené na svojom mieste a schopné pracovať iba v nadväznosti na iné, rovnako dôležité orgány.

A tvorivosť ?!

Dlaň má veľkosť tváre. Aby bolo možné prikryť si obličej v prudkom plači. Tvoje pravé rameno je tejže dĺžky ako ľavé a siaha práve tak ďaleko, aby si sa mohla pohodlne poškríabať...či odohnať dotieravú muchu, prípadne ju zopnúť v modlitbe a cítiť pritom tlkot svojho srdca pre skutočnú krásu. Ohnúť sa dá trojmo. V ramene – na veľké lúčenie, keď ho vynájdem, budú tak mávať lietadlám, v prostriedku, to sa využíva pri zoznamovaní a pozývaní na šírku izby či ulice a v zápästí, na celkom drobné zákazy, prosenie či odmietnutie. O nohe platí podobné, no je mohutnejšia, a preto ňou gestikulujeme me-

nej. Okrem toho, mohli by sme padnúť.

Kto...

Za hlavné telesné orgány učenci vyhlasujú srdce, mozog a pečeň. Je pravdou, bez ktoréhokoľvek z nich je život nemožný, no ani sedem pečení nám neumožní žiť bez dokonalej súhry s ostatnými, čo aj drobnými orgánmi.

Takže Marija Prelog (Slovinsko) je so svojou doslovnosťou výtvarného prejavu tvojím ideálom?

Nie. Doslovnosť patrí do učebnice. Alebo do herbára. Tajomno trvá iba dovtedy, kým ten vesmír nepre-skúmam celý. Čo mi je známe, to ma neláka. Tí, čo viacej veria rozprávaníu o živote okolo seba než životu samému, sú vnukmi, nie synmi prírody. Ten, kto sa priveľmi opiera vo svojej práci o autoritu, spolieha sa viac na svoju pamäť ako na rozum.

A čo povieš na Eugena Slavika (Srbsko) a jeho lietadielko z lega? Predpokladám, že ho odmietaš ako všetky módné výstrelky.

Ó nie, dobre ja poznám cenu, kto-

MERCÉ LÓPEZ ASCANIO / Španielsko

rú je treba platiť za odtrhnutie kvetiny. Idem okolo, ovoniam, opelím, kvetina rastie ďalej a aj ja môžem nerušene pokračovať v ceste. Lego je v detskom svete doma. Lietadielko z lega skúsil azda každý, komu sa táto geniálna stavebnica dostala do ruky. Je len pochopiteľné, že sa dostalo aj do ilustrácií. Ísť na výlet do Londýna lietadlom postaveným z lega je už dobrých päťdesiat rokov tá najprirodzenejšia vec na svete. Navyše ušetríš cestu na letisko a zháňanie taxíka.

Dobre. Skúsme teda inak. Podme k oceneným. Mne sa páčili...

Páčili!! Páčiť sa ti môžu ružové mačiatka. Nevnucuj veciam sploštnú podobu len preto, že ty pracuješ s idiotizujúcimi redukčnými filtrami.

Tak inak. Oslovili ma práce Zlatým jablkom oceneného Jochena Stuhrmana (Nemecko). Predovšetkým sila vý-

razu dosiahnutá rafinovanou prácou s proporciami a perspektívou. Dosiahnutú monumentalitu zjemnil citlivou kresliarskou bravúrou a prívetivou farebnosťou. A potom aj ten smútok tigrej klietky pôsobí zmierlivo, možno dokonca filozoficky.

Beriem a spolu so svojím Majstrom dodávam: *dobrá je tá vzdialenosť, ktorá dovolí zapôsobiť vybranému celku, no nie je ešte natoľko veľkou, že pre pozorovateľa urobí z objektu nedostupnú modlu. Postaraj sa, aby svetlo dopadalo na tvoj model tak, že lichotí zámeru, ktorým naplňaš svoje odhodlanie nastaviť stvoriteľovi zrkadlo. Chytaj svetlo do obrazu tak, aby svietilo tvojim postavám z výrazu. Urob ich šťastnými prostou skutočnosťou, že sa stali predobrazom svojho hnutia mysle.*

No dobre. A tvoj favorit?

Urobme to inak. Ja ho opíšem a ty ho nájdí.

Fúúú...!!

Nefuč, počúvaj a pozeraj. Máš len jednu úlohu – vedieť sa pozerieť. Začínam: farbu nanášala...

Takže je to žena!

Úúúúúžasný postreh! Farbu nanášala s rozmyslom a strážila jej úlohu. Pokračujem s Majstrom. *Farba má podporiť myšlienku, ktorou si sa rozhodol oživiť svoju prácu, nie byť márnivým habitom maskujúcim bezduchú zdobnosť. Štetcom pohľad, poláskaj tam, kde je to v súlade s твоjím zámerom. Nasad' ho tvrdo a ťažko do tých kompozícií, kde sa vyžaduje dramatickosť a ráznosť. Daj vyniknúť dôležitému a pozoruhodnému, usporiadať to na obraze tak, aby nepodstatné figúry a detaily neuberali priestor ústrednej myšlienke.*

Viem! Zuzana Bočkayová-Bruncková (Slovensko).

Ideš na to dobre. Ak sme už doma, ja mám v užšom výbere aj Juraja Martišku (Slovensko). Suverénna kresba, lahodná farebnosť, ľahkosť výrazu, to všetko robí ilustráciu pre deti naozaj užitočnou. A môžeme sa tváriť ako chceme, ale predsa len si treba uvedomiť, že ilustrácia má vo svojich kmeňových bunkách zakódovanú potrebu slúžiť. Ale podme hľadať ďalej.

Sarlota Szulyovszky (Maďarsko) Ona má vo svojich prácach všetko z vymenovaného. Zredukovanou farebnosťou dosahuje aj pozoruhodne silnú náladu.

Stále lepšie, ale ešte pohľadajme. Listujem v Majstrovi a aha – na strane tridsaťsedem sú slová a vety, ktoré potrebujem, aby sme si ozrejmili, ako to vidím: *Sú faraónske stavby v krajině Egypt, majú tvar ihlanu – sú do-*

konalé, inšpiruj sa nimi. Nezabúdaj na kresbu, to predovšetkým!

Už zase tá kresba! Toto nie je výstava komixov.

Miestami aj je. Napríklad Matúš Maťátko (Slovensko). Jeho komixová expresívna brutalita línie a ilustrácie pre dospelých, alebo aspoň dospievajúcich, ma privádzajú k myšlienke, že možno dozrel čas na to, aby v rámci BIB-u vznikla sekcia takýchto ilustrácií. Možno by nezaškodilo vôbec viac ilustrácie členiť, v priamej nadväznosti na stratifikáciu edičných politík knižnej produkcie.

Takže si vieš predstaviť, žeby sme tu mali sekciu ilustrácií pre najmenších (leporelá), komiksy, ilustrácie počítanie, učebnice...

Viem. Ale to nie je dôležité. Neutekaj od kresby.

Tá tvoja kresba!

Ona nech vedie deliacu čiaru medzi tvojimi predstavami a skutočnosťou, ktorá sa zjaví na plátne. Nespoliehaj sa na diváka, že si domyslí voľačo z tvojho zámeru. Aj ten najpozornejší odsleduje sotva polovicu z toho, čo sa ty usiluješ vložiť do svojho diela. K detailu pristupuj so všetkou starostlivosťou, ktorú si zaslúži. V drobnom geste, detaile, sa prejavuje pravá elegancia a dokonalá forma. Venuj mu toľko starostlivosti, ako si zaslúži, aby si ho mohol stvárať s ľahkosťou, ktorá dobrému maliarskemu dielu nesmie chýbať.

Mám to! Mari Michalskaja (Rusko). Jej prácam niet čo vyčítať, ak sa na ne pozeráme z tvojho pohľadu.

Opretého o názory Majstra. Áno, vedieť sa pozerieť. S твоjím postrehom sa dá súhlasiť, ale je tu ešte jeden odstavec: *zanechaj napotom nadšenie a nekritický obdiv svojich výkonov. Ostaň nad vecou a docieľiš pozor-*

MARI MICHALSKAJA / Rusko

hodné výsledky. Niet blaženejšieho pocitu ako spomienka na rozumom kontrolované slasti. Tvoja Mari Michalskaja sa nadmieru opája svojou schopnosťou pracovať s expresívnou kompozíciou a efektnou farebnosťou. To jej prácam uberá na skutočnom účinku. Vytláča ho 'wow' efekt. Toto jediné sa mi na jej prácach nepáči, aj keď musím uznať, že jej postava bradatého muža v modrom habite kráčajúca zasneženou krajinou sa mi páči.

Ha! Dobré som počul?! Páči!?

Áno, páči. Čo sa chce páčiť, to posudzujem v tejto rovine. Nebudem práci, ktorá má iba túto ambíciu, predsa prisudzovať zámary, ktoré nemá. Nadinterpretácia je rovnako neprofesionálna ako redukcia kritérií nadiktovaná obmedzenosťou hodnotiteľa. A teraz k anatómii.

Už zase?

Už zase. Všimol si si toho nového Goyu?

To chceš pomeriavať Goyove Pinturas Negras s ilustráciami Mercè López Asciania (Španielsko)?

A prečo nie?! Minimálne mi to napadne, keď sa pozriem na tú existenciálnu hrôzu kričiacu z úst rozďavených cez celú hlavu. A tá bravúrna kresba! A rozpohybovaná anatómia!

Toto je tvoj favorit?

Patrí k nim. Ale hľadajme ďalej.

Mňa zaujala Lina Eitmantytė-Valužienė (Litva) a jej trolovia. Pero, tuš, akvarel. Veľmi prirodzená kombinácia v súvislosti s námetom...

Šialená nadpráca. Pripomína mi to starodievockú izbu. Všetko je tam krásne, vybrané s vkusom, na svojom mieste, ale nedá sa tam dýchať. A nielen preto, že je to už rokmi zaprášené.

To hovorí tvoj Majster?

Áno, aj nie. O ruke hovorí ešte to. A súvisí to s tvojou Linou: *ruka je priamo napojená na našu myseľ. Často sa prejavuje aj celkom samostatne a niekedy proti našej vôli. Pyká potom za to tvár alebo prestrelené srdce. Rozopäté ruky sa dobre pribíjajú na kríž a spolu s trupom majú tú istú dĺžku, ako je výška postavy. Ak je ruka naučená držať meč, či sekeru, alebo opraty koňa, nech je to z obrazu cítiť aj v krajkoví. Ak je naučená hladiť, láskat', doprajte jej tento dojem aj na obraze. Ako na to? Stačí sa vedieť pozerat'.*

A tvoj víťaz?

Toho si nechajme nakoniec.

A čo hlavné ocenenie? Grand Prix získala Eunyoung Cho (Južná Kórea). Kombinovaná technika, čo v tomto prípade znamená atrament, akryl, uhľík, pastel, tlač, vyškrabávanie. Aspoň podľa popisky v angličtine.

Neviem identifikovať kritériá, podľa ktorých boli ilustrácie na tento ročník BIB-u vyberané. A už vôbec neviem spätne rekonštruovať kritériá, podľa ktorých boli vybrané práce ocenené. Nositeľka Grand Prix ma zaujala iba paletou použitých výtvarných techník. Rozhodnutie poroty v kontexte ostatných prác a ostatných ocenení vnímam ako víťazstvo kompromisu. Porota sa vyhla zodpovednosti určiť trend či pomenovať to, čo považuje za hodnotu, progres a perspektívu v detskej ilustrácii. Tento typ kompromisu nebýva prospešný. Ak je už raz výstava súťažná, nesmie sa svojich víťazov báť. Inak sa zaradí do zástupu aktivít, ktoré spochybňujú samy seba tým, že sa stávajú platformou na presadzovanie priemernosti. Týmto nechcem povedať, že to, čo vo svojich ilustráciách predviedla Eunyoung

Cho, je bezcenné. Chcem tým povedať len toľko, že na BIB-e pre mňa nie je dôležité, kto ocenenia získal. Dôležité je to pre výstavu samotnú. Kredit jej dávajú práve laureáti. A tých preverí len čas. Ako každého umelca. Poctivo sa priznám, že okrem Albína Brunovského si nepamätám ani jedno z ocenených mien z minulosti. Napriek tomu, že som za posledných tridsať rokov navštívil temer každý ročník bienále. Zato si pamätám mnohé neocenené ilustrácie. A nielen z výstavy. Hlavne z kníh.

Takže tvoj víťaz?

EUGENIA NOBATI (Argentína).

Dôvod?

Vyváženosť a pokora. Suverenita výrazu a striedmosť vo výbere použitých prostriedkov. Majster o tomto hovorí: *po polroku práce na obraze som zistil, že moju Poslednú večeru zožerie omietka. To, čo malo slúžiť ako pokorný nosič informácie, strávi svojou agresivitou moju malbu. Všetko, čo som za celý svoj život vedca, filozofa a umelca nazhromaždil pokorným, pozorným a usilovným štúdiom prírody, všetko som vložil do tohto obrazu. Veľkosť úlohy ma vyburcovala k tomu najlepšiemu výkonu, akého som schopný. Pracujem na ňom druhý rok. Už vyše roka viem, že sa moje životné dielo rozplynie v nebytí. Vsiakne do steny, ktorá sa zatiaľ tvári, že ju nesie. Viem to a predsa maľujem.*

Z tvojich slov by mohol niekto vydedukovať, že sa na výstavu 23. ročníka BIB-u vôbec neoplatilo chodiť...

Mohol, ale nezodpovedalo by to skutočnosti. Výstava bola opäť raz do tej miery podnetná, že ma donútila znova si položiť staré a stále živé otázky a pribudli nové.

Napríklad?

EUGENIA NOBATI / Argentína

Téma nových médií, technológií.

Odpoved?

Nepodstatné. Chvalabohu. Ale asi bolo užitočné takto explicitne to pomenovať a vymedziť. V prípadoch, že autori svoje nástroje zvládli, ani ich v diele nebolo cítiť. Vid' Tomáš Klepoch (Slovensko) a jeho kresba na tablete. Kupujem. V prípade, že ich nezvládli, za všetkých spomeniem Lecha Majewskiego (Poľsko), diskvalifikovali sa sami.

Celkový dojem?

... výživné. Ale zmena koncepcie by vystaveným prácam určite prospela. Tie obrázky sa tam na seba tlačia. Niet času ani trpezlivosti pred nimi postáť. Len čo sa do niektorého ponorím, už mi v kútiku oka preblikáva jeho sused. Nevravím, že to treba urobiť ako detskú izbu, ale menej prísnej vážnosti a obrázky ožijú. Le-

bo ožijú deti pred nimi. A tety z kútov nebudú musieť strihnúť ako harpye s ocelovými pazúrami.

Aj ty sa ich bojíš?

Jasné. Ako všetkého, čo samo seba berie privážne. Aj Majster sa vedel báť: *vy si sadáte, spanilé signoriny, metresy vážených. A ja vás malujem. Za umastenými stolmi, v rozváľaných lôžkach, neznesiteľne protivné, keď sa cítite byť ufúlané skutkami svojimi i malichernosťou tých, ktorí si vás na niekoľko nocí privlastňujú ako svoj majetok, síce kráľovsky cenený, ale majetok. Vy vstávate za tmavých nocí, aby ste sa, pohľadom na svoj portrét, presvedčili, že máte dušu. Áno, duša tam je. Ale je to duša maliarova.*

Ale kto ti to celý čas našepkával?

Leonardo da Vinci: Saper vedere. Ten sa vedel pozeráť. Kto iný?

Kniholov na lodi *Nie si sám*

timotea vráblová

Misiou Slovenskej sekcie IBBY je pracovať na tom, aby sa kniha dostala do rúk každému dieťaťu. Tento zámer je široký. Zvyčajne pritom myslíme na to, ako podnietiť záujem čo najväčšieho počtu detí o čítanie, ako podporiť vydávanie kvalitných kníh, pomôcť v prípadoch sociálnej núdze alebo v situáciách, keď deti od knihy oddeľuje zdravotný problém či určitý typ postihnutia. Naša sekcia si svoju filozofiu činnosti obrazne pripodobnila k lodi NIE SI SÁM (v mori prekrásnych kníh). Jej filmové stvárnenie si môžete pozrieť na www.ibby.sk. Na svoju palubu pozývame priaznivcov kníh na spoločný kniholov.

Nedávno, **1. októbra 2011**, sa jeden taký kniholov uskutočnil za hranicami Slovenska, v Bruseli na **Stálom zastúpení SR pri EÚ**. Smerovanie našej „lode“ do týchto vôd malo celkom vážne opodstatnenie. Rozmýšľali sme, nakoľko majú deti rodičov, ktorí dlhodobo pracujú v zahraničí, naplnenú prirodzenú potrebu – kontakt so svojou domovskou knižnou kultúrou. Chceli by sme v rám-

ci možností našej organizácie prispieť aspoň malou troškou: zriadením miniknižnice slovenskej literatúry pre deti a mládež, ktorá bude fungovať pri Európskej škole a bude zameraná na aktuálnu produkciu slovenských kníh. Tiež by sme chceli pomôcť projektmi na podporu čítania a na propagáciu slovenskej literárnej kultúry pre deti a mládež v Bruseli. Príkladom bol aj spomínaný KNIHOLOV.

Kniholov v cudzom kultúrnom prostredí mení aj podmienky čítania. Preto začneme najprv najväčšou bruselskou knihou. Mimochodom, otvára sa sama.

OTVORTE OKNÁ DOKORÁN!

Samozrejme, otvorte oči! Predstavte si! Vstúpite do vidieckeho domu. Namiesto izieb sa vám vo vstupnej miestnosti otvorí obrovská kniha. Vojdete do nej. Kniha sa zatvorí a vy si môžete kráčať svojím príbehom. Stretnete sa s podivuhodnými postavickami ľudských anjelov v klobúkoch, s pútnikom po galaxii písacieho stroja, s mužom, ktorý si po rebríku vyšiel ku hviezdám a už sa mu nechcelo schádzať na zem, s obdivovateľom vln na horizonte, s cestovným kufrom, cez ktorý vedú cesty. Svoj

vlastný knižný príbeh som si takto svoj-
sky čítala v nádhernej galérii belgického
maliara, ilustrátora a sochára Jeana-Mi-
chela Folona v jeho rodnom dome v La
Hulpe pri Bruseli, v blízkosti malebného
kaštieľa, uprostred parku Solvey.

Jean-Michel Folon ma pritom sprevá-
dza svojimi myšlienkami: „Moje výtvory
sú spomienkami na chvíle a okamihy.
Vznikli pozorovaním života. Za to,
čím sú, môžu stretnutia, vplyvy, spo-
mienky. Moje výtvory teda pochádzajú
od iných. Vari nie je prirodzené, že
by sa k nim mali vrátiť? Poznáte ten vý-
rok Borisa Viana: ‘Všetko je pravda, pre-
tože som si to predstavil.’ Povieť vám,
ako pracuje predstavivosť. Veci zo života
najprv vstúpia do mojej hlavy cez otvo-
rené okná, moje oči. Vyryjú sa na steny
v mojej mysli. V ľudskej hlave je to tak:
aj keď spíme, veci sa vzájomne stretá-
vajú; rozprávajú sa, nadväzujú vzťahy.
To všetko sa nazýva myšlienkami. Keď
som vo svojom štúdiu, zatvorím si oči.
Sústredím sa, aby som počul veci, kto-
ré vo mne hovoria. Navštevujem vzdiale-
né vnútorné priestory. Na kúsok papie-
ra napíšem všetko, čo mi prišlo na um.
Toto pre mňa znamená predstavovať si
niečo, takto si vysvetľujem predstavivosť.
A všetko je pritom pravda, pretože všet-
ko je odvodené zo života – a to je niečo,
čo Boris Vian nenapísal.“

V EURÓPSKOM ŠKOLOVISKU

Správne by som mala hovoriť o Eu-
rópskej škole. O veľkom, trochu mega-
lomanskom zhromaždisku európskeho
žiacťa (viete si predstaviť pokope viac
ako 3000 detí?). Aj zborovňa pripomí-
na trhovisko. Učitelia sa obyčajne zhlukú-
jú podľa etník: svoji k svojim. Výrazné
osobnosti. Nedá sa preto prehliadnuť tá
výrazná medzinárodná pestrofarebnosť:
odlišný temperament, reč tela, štýl ko-

munikácie, obliekania, spôsobu trávenia
času počas prestávky. Sú v tom rozdiel-
y. Jednotný je zvonček, ktorý nepríjem-
ne ako ranný budík hlási, že onedlho sa
skončí prestávka. Táto škola je taký veľ-
ký objekt, že učitelia si musia nejaký čas
nechať aj na cestu do tried.

Slovenských žiakov učia traja učite-
lia. Dvaja elementaristi a jedna pani učí-
teľka, ktorá učí od druhého stupňa až
po maturitu. Žiaci absolvujú čiastoč-
né bilingválne štúdium. V mojom poní-
maní čiastočné, lebo majoritný, základ-
ný okruh predmetov preberajú vo fran-
cúzštine.

Predstavila som si, s čím všetkým na-
ši učitelia zápasia. Poznám problematiku
bilingválneho vzdelávania (v zvládnu-
tej i v menej zvládnutej forme). Mnoho-
krát sú ambície dospelých, ktorí prílišne
preferujú cudzí jazyk, na škodu úrovni
a úspešnosti vzdelávania dieťaťa. Mate-
rinský jazyk má pre zdravý vývoj dieťaťa
svoj význam.

Učitelia slovenských žiakov v Európs-
kej škole tieto problémy tiež dobre po-
znajú. Stretávajú sa s nimi v náročnejšej
podobe, lebo sú izolovaní od domáce-
ho prostredia. Skúste si vybrať na diaľ-
ku vhodné učebnice, knižky na čítanie
len na základe anotácií, ktoré uverejňujú
na internete vydavateľstvá. Niekedy mu-
síte reagovať rýchlo na aktuálnu potre-
bu žiakov. V tomto je situácia našich ta-
mojších učiteľov sťažená. Aj preto má vý-
znam podpora Slovenskej sekcie IBBY.
Prvé knižky už boli umiestnené na škol-
ských poličkách. Dúfam, že si nájdú za-
nietených čitateľov!

ÚSPEŠNÝ KNIHOLOV?

Múdre slová Folona by sa možno da-
li aplikovať aj na prípad slovenských detí
v Bruseli. Knižné výtvory určené deťom
vlastne od detí pochádzajú. Je preto pri-

rodzené, že by sa k nim mali vrátiť. Podujatí pre slovenské deti je však v Bruseli ako šafranu. Preto bol aj veľký záujem o náš kniholov. Záujemcovia úspešne presviedčali organizátorov. Namiesto dohodnutej cieľovej skupiny detí mladšieho školského veku sa tak nazbieralo vyše tridsať detí vo veku od 3 do 12 rokov. Kniholov dostal prednosť dokonca i napriek nádhernému počasiu, ktoré bolo inak počas celého leta v Bruseli zriedkavosťou. Čítali sa básničky i príbehy. Vekovú hranicu adresáta bolo vo výbere textov potrebné posúvať smerom dole. Nielen kvôli tomu, že sme mali medzi sebou účastníkov predškolského veku, ale aj kvôli schopnosti tunajších čitateľov vnímať slovenský text. Patria k nadaným deťom, chýba im však kontakt s domácou kultúrou.

Verím, že starostlivosť o túto malú pospolitost slovenských detí má v budúcnosti veľký význam.

V istom zmysle je to vizitka úrovne našej kultúry a vizitka nášho cítenia k našej komunite. Z rozhovorov a z rôznych zdrojov som sa dozvedala o tom, ako napríklad v Slovinskom inštitúte autori alebo herci čítajú detským čitateľom i celé hodiny. A to je len jeden z mnohých príkladov. Vnútna integrita komunity je zjavne týmto národom vzácna. Dopracovať sa k nej je isto proces. A vyžaduje trpezlivosť. No tiež pozornosť voči dobrým príležitostiam.

S týmito myšlienkami som z Bruselu odchádzala. Pôvodne som chcela, aby si deti na dielňach ulovili z knížiek veľa podnetov, inšpirácií a tešili sa na to, že si ich budú môcť čítať. Akosi som pritom nerátala, že si ulovia aj kúsok zo mňa. A právom! Veď na našej lodi, ktorá sa plaví morom nádherných kníh, by nikto nemal zostať sám.

tibor hujdič

Čo má spoločné Al Gore a Ján Uličiansky?

Tibor Hujdič alebo pán Mrkvička. Pôvodom sociálny pracovník. Zaoberal sa sanáciou rodinného prostredia. V minulosti viedol projekt zameraný na tvorbu sociálnych dokumentárnych filmov. V Media3, ktoré viedol, vznikli napríklad dokumentárne cykly Nechcené deti, Strata domova, Naši. V súčasnosti sa zaoberá podporou čítania detí. Založil Detské internetové kníhkupectvo pána Mrkvičku zamerané na kvalitnú literatúru pre deti a mládež. Ako pán Mrkvička v role rozprávača navštevuje s dramatizovaným čítaním/hraním základné školy, knižnice s cieľom inšpirovať deti, aby čítali knihy.

Tento text mal byť podľa predstavy šéfredaktora Bibiany pôvodne rozhovorom medzi mnou, Tiborom Hujdičom, a mojím dvojníkom Alojzom Mrkvičkom. Trochu schizofrénna idea, z ktorej by sa pri určitej dávke literárneho nadania dalo vyťažiť zlato a ropa. Žiaľ, v mojom podaní to bol iba schizofrénny výsledok. Po jeho kritikom prečítaní som si priznal: Nedá sa

nič robiť, je to literárna bieda. Treba to všetko z gruntu prepísať. Osobne som totiž skôr rozprávačom než literátom. Jednoduchšie je pre mňa postaviť sa pred päťdesiat detí a dve pani učiteľky a pokojne vyhlásiť „Dobrá deň, ja sa volám Lisa. Mám deväť rokov a som dievča“, než zosmoliť pár strán „chcelo-by-to-byť“ vtipného textu.

Otec mi vravieval:

„Tibko, Tibko, sľuby sa majú plniť, aj keď sú sto ráz oľutované.“

Sľub napísať tento text som oľutoval veľmi rýchlo a s rovnakou intenzitou ako iný sľub spred pár rokov:

„Okej, deťom v Bardejove prečítam pár rozprávok.“

O týždeň nato, tvárou v tvár školákom sa mi podlomili kolená a moje sebavedomie pišťalo od strachu. Chcel som jednoducho po detsky ujsť, ale nedalo sa. A tak som nasadil masku suveréna a zadeklamoval:

„Ja sa vám predstavím. Volám sa Mrkvička... Alojz.“

Smiech detí bol oslobodzujúci. Prijali výzvu na hru a ja som mohol začať hrať/čítať s knihou v ruke moje obľúbené rozprávky.

Robo Roth sa mi raz zdôveril, že sa mu na začiatku vystupovania trasú od trémy ruky. Považoval som to

vtedy za takú drobnú hru na skromnosť. Teraz mu už verím. Práve tak sa mi chveli, keď som nedávno po čítaní deťom z jednej prešovskej školy vystúpil pred literárnych vedcov, ktorí sa v univerzitnom meste zišli na vedeckej konferencii, s mojimi postrehmi a úvahami. Radšej by som v tej chvíli rúbil drevo, ako rozvádzal svoje názory, ktoré nielenže nie sú populárne, ale navyše ani nie sú podložené nejakým exaktným výskumom. Potvrdzujú ich len moje skúsenosti s čítaním deťom. A odborníci? Tí našinca roztrhajú „ancvaj“.

Že preháňam? Tak to skúsme:

MOJE NEVEDECKÉ TVRDENIE ČÍSLO JEDEN

Beletria pre deti vo forme elektronickej multimedialnej knihy je slepá cesta!

No neroztrhali by ste ma? Nepopulárne. Taký názor možno poľahky označiť za starosvetský, konzervatívny, zápečnícky.

MOJE NEVEDECKÉ TVRDENIE ČÍSLO DVA

Elektronické médiá ako TV, počítačové hry, surfovanie na nete likvidujú u detí schopnosť rozvíjať duševný potenciál.

Za takéto tvrdenie by sa nemusel hanbiť člen bársktorej sekty. Všetkým?

MOJE NEVEDECKÉ TVRDENIE ČÍSLO TRI

Marketingové kampane na podporu čítania nemajú žiaden reálny vplyv na čítanie detí.

A to hovorím v čase, keď reklama

dokáže ovplyvniť, čo si dáte na raňajky alebo čo si oblečiete do hrobu.

Napriek tomu sa mi moje tvrdenia javia ako pravdivé.

Vrátim sa však na začiatok a skúsím aspoň trochu zdôvodniť, prečo si toto všetko myslím.

Trochu teórie: Za posledných 100 rokov sa revolučným spôsobom zmenila komunikačná štruktúra v rodine. Na začiatku minulého storočia rodina pri večeri sedela okolo stola a každý sa rozprával s každým. Pokiaľ neboli pohádky, samozrejme... V päťdesiatych rokoch s nástupom televízie sa rozhovor ochudobňuje. Rodina pred rozžiarenou obrazovkou prehodí pár slov iba ak len ako komentár k prebiehajúcemu TV programu. Na začiatku nášho storočia nastáva ďalšia revolúcia. Každý člen rodiny má svoj monitor a na ňom svoj individuálny virtuálny „program“. Vzájomná komunikácia je na bode mrazu napriek tomu, že všetci môžu byť naraz so svojimi monitormi v jednej miestnosti... Táto zmena má ďalekosiahle dôsledky, ale ja budem komentovať len záujem detí o knihu.

Dieťa do cca osem rokov je analfabet. Preto je nevyhnutné, aby medzi dieťaťom a literatúrou bol prítomný prostredník. Pred sto rokmi rodič rozprával, prípadne čítal dieťaťu rozprávky. Od 50. rokov časť rodičov prenechala rozprávanie rozprávok televízii. Animované rozprávky boli na vzostupe.

A súčasnosť?

Dieťa ponechané pred monitorom zabľúdi do virtuálnych svetov počítačových hier. Už počujem tie námietky: počítačová hra môže svojou imagináciou priniesť ten istý hlboký zážitok ako knižná imaginácia. A tu som

skeptikom. Nemôže. Počítačová či televízna imaginácia na rozdiel od čítanej je „hotová“, uzavretá. Predstavitosť dieťaťa je nepotrebná. Dieťa môže imaginárnou počítačovou realitou blúdiť, môže dej ovplyvniť, ale nemôže si svet vytvoriť vo svojej mysli, lebo už vytvorený je. A to už nehovorím o obsahovej plytkosti väčšiny hier...

Počítačová hra pre deti nepotrebuje prostredníka, a to je pre dospelých náramne pohodlné. Možno práve tento dôvod je ten kľúčový pre taký neprehliadnuteľný úspech počítačových hier. Naproti tomu detská kniha sa bez sprostredkovateľa nezaobíde. Tým médiom, ktoré dieťaťu sprostredkúva umenie knihy je – rodič. **Zánik záujmu dospelých čítať deťom prináša aj zánik záujmu detí o detskú knihu.**

A ďalšia námietka: Žijeme v storochí médií. Kniha zaniká pre deti preto, že je na zastaranom médiu. Stačí napojiť sa na média budúcnosti a čítanie ožije. Ibaže, nie je naivné myslieť si, že deti, ktoré nečítajú klasické knihy, budú čítať elektronické? Aký máme dôvod si to myslieť? Že text bude na monitore a deti monitor milujú? Alebo že elektronická kniha bude mať interaktívne prvky? Lenže všimnite si, čo robí dieťa, ktoré nečíta printové knihy, keď mu ponúknete knihu elektronickú. Presurfuje textom, poklika na interaktívne prvky a vzápätí knihu zavrie, prepne sa na online game alebo youtube, či facebook.

Myslím si, že beletria pre deti vo forme elektronickej knihy je cesta do literárnej slepoty. Tvorcovia elektronických kníh pre deti sa snažia a budú sa snažiť stále viac pripodobniť ich interaktivitou počítačovým hrám. Je možné, že v procese tejto premeny vznikne akýsi nový druh „počítačových hier“, z ktorých vypadne pôvod-

ný text a ktoré s knihou nebudú mať absolútne nič spoločné. A ani knihou nebudú. Toto je podľa mňa optimistickjší scenár. Pesimistickejší je, že sa beletria pre deti vo forme elektronickej knihy ani po počítačnom nadšení výraznejšie nepresadí, pretože bude prevalcovaná inými neporovnateľne atraktívnejšími možnosťami, ktoré dieťaťu virtuálny svet poskytne.

Občas mám pri diskusiách s dospelými čudné podozrenie, že najväčší obhajcovia elektronických kníh pre deti v podstate knihe nedôverujú, resp. nedoceňujú silu, ktorá je v knihe ukrytá. Niekedy to býva tým, že dospelí tie najlepšie knihy pre deti nečítali. Tie najlepšie knihy pre deti totiž v sebe majú mágiu, ktorá s nadhľadom deklasuje banálny obsah počítačových hier. Disponujú mágiou, ktorá preniesie deti zo všednosti do iných svetov.

Mágia detskej knihy zaniká iba z dôvodu absencie čarodejníka. Tým čarodejníkom je do uška dieťaťa čítajúci rodič. Spoločným ponorením rodiča a dieťaťa do virtuálnych svetov tradičnej knihy sa odohráva neuvedomovaný transcendentálny zážitok, ktorý je počítačovým monitorom nenahradiateľný. Monitor dieťa nepohladí ani neobjíme, nenaučí načúvaniu, predstavivosti, porozumeniu počutého, predvídavosti.

Doteraz som neobjavil štatistický údaj o tom, koľko percent rodičov číta svojim deťom. Tento údaj je mimoriadne dôležitý. To, že neexistuje, je príznačné.

Ešte trochu teórie: Pravdepodobne bude dieťa v budúcnosti čítať samo v prípade, že budú splnené tri predpoklady:

1. Dieťaťu v detstve čítali.

2. Dieťa vidí svojho rodiča čítať knihu.

3. Rovesnícka skupina, v ktorej je dieťa, číta.

Skúsme chvíľu zauvažovať nad rodičmi. Môže mať televízny program na podporu čítania či dokola omieľaná reklama v štýle „čítajte svojim deťom, je to zdravé“ silu inšpirovať rodiča, aby vypol TV, odohnal svoje dieťa od online hry a začal mu s radosťou čítať? Mračíte sa? Nečudujem sa vám. Zdá sa, že najúspešnejšie v snahách podporiť čítanie rodičov a detí sú nakoniec tradičné inštitúcie. Predstavte si napríklad materskú školu, kde vám na víkend pribalia knižku s rozprávkou, ktorú treba do pondelka prečítať, lebo celý nasledujúci týždeň sa v škôlke bude diať program, ktorý z textu rozprávky vychádza. A tak sa rodič nečakane stáva rodičom čítajúcim svojmu dieťaťu. Alebo taká podpora čítania v škole. Súťaž medzi triedami v čítaní. Deti dostanú zoznam kníh. Za každú prečítanú knihu (overuje sa otázkami, ktoré testujú skutočnú znalosť prečítaného textu na webovej stránke školy) žiak získa pre

svoju triedu bod. Najlepšie triedy získavajú odmeny – od bláznivých – za farbiť riaditeľovi vlasy podľa vlastných predstáv až po jednodňový výlet celej triedy. Toto sú najúspešnejšie „ne-marketingové“ kampane na podporu čítania.

A ideme do finále. Čo má tento text spoločné s Al Gorom a Malou princeznou Jána Uličianskeho? Vysvetlím ☺. Je to len pár dní, čo softvérový vývojár Mike Matas prezentoval pred nadšeným publikom interaktívnu knihu Naša voľba od bývalého amerického ex-prezidenta Al Gora. Vizualizácie tejto knihy sú úchvatné. Moment, keď Mike Matas fúka na iPod a obrázok vtule veternej elektrárne sa na monitore skutočne roztočí, je fascinujúci. Rovnako vyrážalo dych, keď riaditeľ iAdverti Štefan Jakubík ukazoval, ako sa dá na iPod-e zhasnúť či rozsvietiť svetlo v ilustrovanej miestnosti elektronickej verzie Uličianskeho Malej princeznej. Obe prezentácie uvádzali do úžasu. A obidve mali jedno spoločné. Ani z jednej elektronickej knihy počas prezentácie nezaznela nahlas ani jedna-jediná autorova veta!

Dve jubileá Pavly Kováčovej

Do literatúry jubilujúca autorka vstúpila pred štyridsiatimi rokmi, teda v dobe, keď sa z nej opäť raz vyhadzovalo. Jej Danká z Gaštanového nábrežia, jedno z najemotívnejších diel modernej slovenskej detskej literatúry, nebola však tým, čo normalizujúci ideológovia od literatúry očakávali. Príbeh dievčatka vo vojnovnej Lublane bol totiž odkazom na čas, ktorý svojou brutálnosťou, šľapaním po základných ľudských hodnotách neuveriteľne pripomínal čas, do ktorého ho jeho autorka uviedla. Vďaka zaň i za všetko, čo ako zemiačik z pahreby voňalo v nečase čistým, rýdzim detstvom.

O. Sliacky

zuzana stanislavová

Mentálny obraz Rómov

*v spoločenskej próze pre deti a mládež
pred rokom 1989*

Vychádzajme z faktu, že imaginatívne obrazy v literárnom umení sú zároveň „mentálnymi obrazmi“ tematizovaného objektu, teda prostredníctvom autora vyjavujú stopy skúseností, názorov, stereotypov atď. o určitom objekte tak, ako je to uložené v kolektívnej sociálnej pamäti. Vo svojom výskume zameranom na recepciu Rómov v ľudovej piesni reflektuje Eva Krekovičová (1999, s. 8) fenomén pamäti na pozadí poznatkov sociálnej aj individuálnej psychológie v trojakom smere: pamäť nikdy nie je presným kopírovaním reality, ale vždy ju istým spôsobom deformuje, selektuje, v čom možno hľadať *korene mýtizácie* ako antropologicky podmieneného fenoménu; keďže minulú udalosť človek vidí vždy očami súčasného okamihu, zapamätaná informácia nikdy nie je axiologicky celkom neutrálna, t. j. obsahuje zároveň istý postoj (v tom možno nájsť *korene manipulácie* s pamäťou). Napokon v súvislosti s úrovňami pamäti môžeme hovoriť nielen o krátkodobosti a dlhodobosti, ale aj o binarite jej pojmovej podstaty v zmysle jednak *pamäti* ako imanentnej kategórie, jed-

nak ako „*obrazu pamäti*“, čiže vedomého alebo podvedomého selektovania informácií z nej.

Cieľom tejto úvahy je pokus o rekonštrukciu mentálneho obrazu Rómov a modelu ich spolužitia s Nerómami v slovenskej spoločenskej próze vytvorenej nerómskymi autormi a intencionálne (resp. aj neintencionálne) smerujúcej k deťom a mládeži. Nazeranie majoritnej spoločnosti na Rómov si všímame na báze trichotómie *svoje – iné – cudzie*. Keďže do začiatku 70. rokov 20. st. boli Rómovia oficiálne (teda aj v umeleckej tvorbe) označovaní etnonymom Cigáni, budeme toto pomenovanie používať synonymne s etnonymom Róm (u nás tomuto etniku priznaným až r. 1991 spolu so štátom národnostnej menšiny).

MÝTIZOVANÝ OBRAZ RÓMOV V ROMANTICKO- DOBRODRUŽNÝCH A LYRIZUJÚCICH PRÍBEHOCH

Postavy Rómov, resp. prostredie rómskeho etnika, sa veľmi často po-

dielajú na štruktúrovaní romanticko-dobrodružného príbehu, v tom kontexte na modelovaní dejovej atraktivity. Takúto funkciu má prítomnosť rómskych postáv v próze Jozefa Františka Kunika *Šukar čajori. Krásne dievča* (1945). Aj kočovanie, ktoré sa v tejto próze vníma ako samozrejmy životný štýl časti Rómov, dobre zapadá do koncepcie dobrodružného príbehu o strastiplnom osude uneseného nerómskeho dieťaťa zo zámožnej rodiny a jeho dramatickej záchrane. Kočovní Cigáni sú modelovaní v duchu štylizovanej informácie z náučného slovníka, zakomponovanej priamo do textu: „*V šťastí jasajú, v nešťastí si zúfajú, v radosti sa opíjajú. Radi sa oddávajú sneniu a stávajú sa poverčivými blúznivcami. Zrástli s prírodou. Opovrhujú usadlíckym životom. Radšej sa túľajú. Musia mať stále nové, živé a hlboké zážitky. O budúcnosť sa nestarajú. Svoju bolesť a vášeň vyjadrujú v hudbe a tanci. Lúbia deti... Majú radi kone a obchodujú s nimi. Nájdeme medzi nimi kováčov, zlatníkov, kotlárov, uhliarov, hudobníkov. Ženy sa zapodieľajú veštením, čarami, liečením, pričom používajú všelijaké zaklínadlá, pretože vyznávajú duchov a nadprirodzené sily. S veštením a čarami nielen obchodujú, ale sami im najviac veria*“ (1973, s. 75-76). Cigánka je modelovaná na základe známeho stereotypu: schopnosť liečiť bylinkami, veštiť z ruky a zaklínať, kradnúť i klamať. V charaktere Cigána našiel výraz archetyp krutého a primitívneho zloducha z dobrodružných románov i prvky jánošíkovského zbojníckeho mýtu (pomoc chudobným), ale lomeného cez (pre Rómov charakteristickú) potrebu vystatovať sa získaným bohatstvom. K vykresleniu kočovných Cigánov ako reprezentantov

„cudzieho“ (nežiaduceho) elementu patrí aj romantický mýtus o unášaní detí, čo tiež poslúžilo na rozohratie sujetového dramatismu. Pre unesené dievča (ale aj pre ostatných Nerómov) sú Rómovia cudzo exotickí z hľadiska „kultúry“ bývania, stravovania, hygieny, z hľadiska jazyka, spôsobu komunikácie a správania sa navzájom k sebe i k okoliu. Obraz Rómov v spracovaní J. F. Kunika si zachoval „cudzotu“ bytostí segregovaných z majority, v tom zmysle tajomnosť podporujúcu príznak dobrodružnej romantiky inak vystavanej na konvenčných motívoch.

Rómsky prvok podporuje romanticko-dobrodružnú koncepciu príbehu (tentoraz obrazu protifašistického odboja v okolí Žiliny) aj v próze Hany Zelinovej *Jakubko* (1959). Romanticky ozvlášťujúce prvky diela majú najmä tematickú provenienciu: špecifickosť spoločenstva, z ktorého Jakubko pochádza (kočovní kotlári), tajomnosť jeho narodenia a tragika s tým spojená, zvláštnosti výzoru (rôznofarebné oči), „výkupné“ za starostlivosť oňho (zlaté dukáty na reťazi v medenom kotlíku). Ozvláštnený je aj výzor rozprávačky príbehu, ktorej Cigáni zveria chlapca do opatery (hrbatá staršia žena – „babenka-hrbenka“). Idealizácia charakterov vrátane čierno-bielej projekcie ďalších postáv na základe ideologického kľúča vyústila do schematizmu (v sujetových reláciách) a pátosu (v narácii rozprávačky).

Vzťah Rómov a Nerómov autorka poňala dvojako. Jednak je obojstranne afirmatívny: príchod kotlárov, rovnako ako aj miesto utáborovania (pri dome rozprávačky), predstavujú v chápaní dediny súčasť spoločnej tradície (oprava kotlov a varenie slivkového lekváru). Rómski kočovníci sú v tejto súvislosti nazeraní cez prizmu sí-

IRAIA OKINA / Španielsko

ce exoticky „iných“, ale akceptovaných v „našom“ kontexte. Kontroverzný vzťah k Rómom, naznačený cez rasizmom ovplyvnený postoj hrdinových chlapčenských rovesníkov, je postupne čoraz viac podmienený ideologickými postojmi (k partizánskemu odboju a ľudáctvu). Rómsky protagonista nemá v podaní H. Zelinovej v podstate nič z rómstva okrem pôvodu a farby pokožky. Svojím heroizmom zapadá do autorkinho mýtizovaného obrazu protifašistického odboja. Túto postavu Zelinová využila na demonštrovanie myšlienky o hodnote človeka nezávisle od etnickej príslušnosti. V naračnom rámcovaní okrem dobovo aktuálnej propagácie pionierskej organizácie zároveň podporila dobovo preferovaný názor, že výcho-

vou možno človeka, teda aj Cigána zásadne a ľahko zmeniť.

Mýtizujúce prvky v zobrazení Rómov nájdeme v lyricky ladenom príbehu Júliusa Balca *Husle s labutím krkom* (1979). Nie je to síce kniha pôvodne určená deťom, ale obraz Melicharovho detstva, jeho nenaplnená detská túžba putovať s otcom na jar až k moru, patrí k najsilnejším miestam prózy (mladého čitateľa nevynímajúc). Leitmotívom príbehu je motív huslí – osudovo súvisia s Melicharom: na husliach s prasknutým krkom sa naučí hrať, osudové dôsledky má ich rozbitie. Husle s prvkom zázračnosti získa od starého verklikára, ale napokon sa stanú príčinou jeho smrti.

Július Balco tematizoval etnické

osobitosti Rómov (temperament, horokrvnosť, tuláctvo, virtuóznosť husľovú hru, zlodejstvo, poverčivosť, strach zo smrti, živú prítomnosť ústnej slovesnosti a v nej mýtov) nie so zámerom vypovedať o charaktere etnika. Skôr mu rómska emočná výbušnosť korešpondovala s budovaním lyricko-baladického atmosféry založenej na motívoch lásky, nenávisti, voľnosti, smrti. Tento rozmer textu tiež podporila až iracionálna spojenosť hudobníka a jeho nástroja: výmena huslí za ženu, do ktorej sa zaľúbil, odnesie Melicharovi šťastie a potvrdí sa tak, že „*žena je len žena. Ale husle?*“ (s. 86). V hrdinovi žije neskrotná dychtivosť vytvoriť hudbu, „*po akej celý život túžil*“ (111); zabitie je motivované túžbou ukradnúť husle „*získať aj za cenu krvi*“ (s. 118). Baladicko-mýtický rozmer príbehu je vytváraný aj časovou neurčitostou, dynamikou a otvorenosťou priestoru (príroda, osada, ohnisko, krčmy). Tragické vyvrcholenie konfliktu je postavené na sujetovom tajomstve: vrah Fabrício nevie, že husle, pre ktoré zabil, nie sú tie pravé. Spôsob pertraktovania rómskeho sveta v tejto próze robí trichotomický vzťah *svet – iné – cudzie* v podstate bezpredmetným napriek tomu, že hodnotový rebríček Rómov sa odкрýva už v úvode prózy, v predstave studniara a tuláka Berciho o stretnutí personifikovanej smrti s jeho úhlavným nepriateľom, primášom Fabríciov, vrahom Berciho syna Melichara: „*Zlý to bol človek od malička! S osadou nedržal, lenivý bol aj dať sa s niekým do reči... O nikoho sa nestaral... Nehral na nijakom hudobnom nástroji... Všetci Bagárovci kradli... Alebo žobrali!*“ (s. 8). Rómsťvo sa tu totiž stáva najmä stavebným prvkom baladickosti.

ZJEDNODUŠOVANIE ZOBRAZENIA RÓMSKEHO ETNIKA A RIEŠENIA „RÓMSKEJ OTÁZKY“

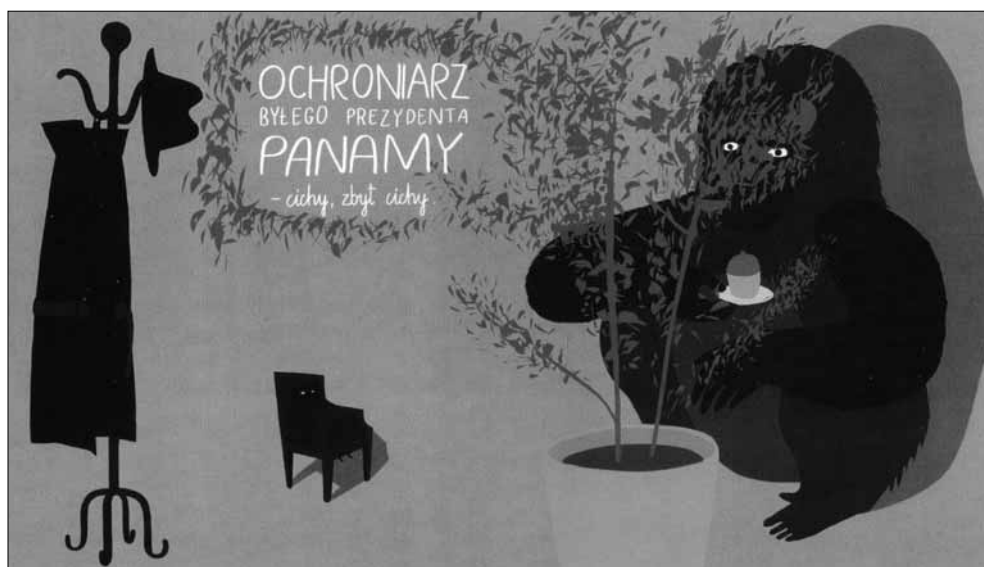
Zjednodušený obraz efektivity asimilačnej politiky štátu voči Rómom po roku 1948 i naivnú predstavu o ľahkej premene rómskeho etnika vzdelávaním prezentuje próza Ruda Morica *Trikrát som ušiel* (1961). Použitá perspektíva priameho rozprávania rómskou postavou bola príležitosťou, ako odkryť hodnotové parametre rómskeho etnika na úrovni „inakosti“. Ibaže Moric použil postavu len na propagáciu pionierskej organizácie a na zobrazenie pokusov štátu riešiť sociálny problém Rómov koncom 50. rokov. Rómsky rozprávač je v podstate stotožnený s hodnotami majority, resp. veľmi rýchlo sa týmto smerom „preporodí“. Keďže sú to hodnoty diktované ideologickým pozadím 50. rokov, v súlade s dobovou konvenciou (pozri Sliacky, 2008) aj rómske deti sú uvedomelejšie ako ich rodičia, teda psychologicky i socio-etnicky rozmýšľajú nevierohodne („pioniersky“, nie po rómsky, a už vôbec nie „detsky“). A tak v zobrazení cigánskej mládeže, ktorá chce byť radšej v detskom dome než v cigánskej osade, očividne presvitá zámer ikonizovať tézu, že „cigánsky problém“ sa vyrieši výchovou mladej generácie izolovanej od osád. Konflikt pôsobí v konečnom dôsledku ako povrchná propagačná záležitosť a jeho riešenie vyznieva naivne a schematicky. Prevýchova tu totiž prebehne jednoducho a rýchlo. Deti z osady sa bez problémov stotožnia s nerómskym štýlom života a s hodnotami nerómskeho sveta. Publicisticky sa formulujú niektoré negatíva Rómov, najmä vypočítavosť vo veci prí-

sunu peňazí na deti. Próza tak patrí k tým dielam slovenskej detskej literatúry, v ktorých sa predlžuje pôsobnosť schematických aspektov tvorby na spoločenskú „objednávku“.

Schematický charakter zobrazovania Rómov a ich života, vrátane zľahčovania problému prevýchovy, zjednodušovania problému spolužitia s Nerómami i psychologických aspektov protagonistov, má aj próza Jána Štiavnického *Cena priateľstva* (1977) z normalizačných 70. rokov 20. storočia. Hrdinami sú mestskí chlapci, ktorí počas pobytu v letnom pionierskom tábore objavajú rovesníka, Cigánika, huslistu a kúzelníka. Pomerne transparentne autor nahodil otázku rasových predsudkov u chlapcov a s asistenciou detektívneho prvku hru vyriešil nezávideniahodnú sociálnu situáciu malého Róma (osirelého Cigánika privedú do mesta, ukrývajú ho v pivnici, až sa to napokon prezradí a Cigánik zostane v rodine jedného z chlapcov). Aj

v tejto próze má rómska postava znaky Rómov odvodené len z etnického stereotypu jestvujúceho v sociálnej pamäti Nerómov (husle, chudoba, asociálnosť). Štiavnického próza propaguje asimiláciu Rómov výchovou, zároveň zjednodušene, bezproblémovo interpretuje integráciu Rómov s nerómskym etnikom a až didaktizujúco propaguje pioniersku organizáciu.

Koncom 80. rokov sa prezentoval „výrobnou“ mládežníckou prózou s rómskym protagonistom *Petrov mlyn* (1988) Dušan Kraus. Rómskeho protagonistu, vyučeného za plynára, v autorovom podaní spája s Rómami vlastne iba to, že je dobrý spevák a hudobník a pochádza z rodiny kolotočiarov. Sujetový konflikt vzniká z dilemy, či pracovať ako plynár – alebo podľahnúť tlaku rodiny a vrátiť sa k rodovému remeslu. Vinou modelovania protagonistu, aj v dôsledku vysokej deskriptívnosti podania pôsobí však konflikt nevýrazne, staticky, ne-

ALEXANDRA WOLDAŃSKA-PŁOCIŃSKA / Poľsko

dokáže ho dynamizovať ani rozvíjajúci sa vzťah s nerómskou učnicou z cukrárne. Próza vo veľkej miere vyznieva ako propagácia robotníckych povolaní medzi mládežou (hlavne rómskou) a nie ako obraz dramatického, etnicky podmieneného vnútorného zápasu hrdinu rozhodujúceho sa medzi cigánskym kočovným a usadlým robotníckym spôsobom života. Rómstvo je totiž iba nálepka na postave, zdroj povrchného zatraktivizovania príbehu. Aj etnický antagonizmus Róm – Neróm pôsobí príliš transparentne, nezvnutornene – preto neautenticky. Opiera sa totiž o najšľeobecnejšie príznaky stereotypu v mentálnom obraze tvorenom Nerómami – o spev, súdržnosť patriarchálne organizovanej rodiny („*tak ako my aj on musí počúvať otca a žiť s rodinou*“, s. 100), o konvenciu povýšeneckej komunikácie Nerómov s Rómami („*mladým či starým Rómom bez rozdielu tykali a oni to už zo zvyku prijímali*“, s. 98). Vnímanie Rómov majoritnou spoločnosťou ako cudzí a neželaný element sa autor pokúsil vyjadriť výpoveďami rómskych postáv, napr.: „*Vydám sa, ale nie za bieleho*“... „*Aby mi niekto po celý život pripomínal, že som Rómka?*“ (s. 102). Ideu etnickej rovnoprávnosti autor propaguje prostredníctvom idealizačných prvkov v profile protagonistu.

RÓMOVIA AKO SÚČASŤ AUTORSKÝCH SPOMIENOK NA DETSTVO

Zobrazenie Rómov a život rómskeho etnika má vysokú mieru presvedčivosti v spomienkovo ladenej tvorbe nerómskych autorov, ktorým sa v spomienkach na čas detstva vynorí aj uda-

losť spojená s Rómom, pretože sa pre nejakú príčinu hlboko vryla do detskej duše. Motív Rómov je teda prítomný najmä vo väzbe na citovú pamäť detstva – a práve tým nadobúda rozmer autenticity a emocionálnej účinnosti.

V spomienkach nerómskych autorov sa postavy Rómov spravidla objavujú v nostalgickom, ba až tragickom kontexte. Stávajú sa prostredníkom svedectva o tom, ako dieťa zaznamenáva a vníma zraňovanie, resp. až likvidáciu základných humánnych hodnôt. Tak v spomienkovo ladenom poviedkovom súbore Ivana Habaja *Veľké stepné vtáky* (1977) nájdeme poviedku *Huslistov odchod* (s. 99 – 108). Udalosti z prázdninového pobytu chlapca u starých rodičov na dedine odkrývajú postupné poznávanie života, spojitosti človeka a prírody v stepných oblastiach juhu Slovenska, atmosféru letných dní a špecifikum krajinného plenéru. Do kontextu prázdninových zážitkov hrdinu sa v rámci dobrodružnej cesty do susednej dediny dostáva postava rómskeho chlapca – huslistu. Protagonista empaticky vníma osud tejto postavy: matka malého Róma žije v Čechách a nestará sa oňho, stará matka a strýko neakceptujú jeho túžbu stať sa muzikantom, až mu strýko napokon husle roztrieska, lebo: „*Nechcel, aby som hrával, nenávidel moje husle*.“ (s. 107). Tragika jeho bezvýchodiskového postavenia je vyjadrená v rozhodnutí nájsť neznámu mamu podľa starej fotografie: „*Idem na stanicu, odveziem sa vlakom ďaleko, až do Čiech. Nájdem mamu a poprosím ju, aby mi kúpila nové husle*.“ (s. 107). „*Spýtam sa Cigánov, poznajú moju matku, určite ju poznajú*.“ (s. 108). Obraz tabakového poľa, cez ktoré Cigánik odchádza – bez peňazí, s batôž-

KATARZYNA BOGUCA / Poľsko

kom vecí do diaľky smerom, „*odkiaľ sa ozval vzdialený, tiahly hvizd lokomotívy*“ (s. 108) – vyvoláva smútok a beznádej. V popredí je teda „inakosť“ (nie „cudzosť“) Rómov, ale prekrytá je pohľadom na Róma ako dieťa. Próza sa tak svojím spôsobom stáva tichým protestom proti krivdám spoločnosti páchaným na deťoch.

Rómske postavy uviaznuté v detskej spomienke sa v literárnych návratoch do detstva stali aj prostriedkom na stvárnenie rómskeho holokaustu. S týmto motívom sa stretávame v románovo koncipovanej próze Petra Kováčika *Jablká nášho detstva* (1977). Vojna ako rámeček detstva vstupuje do života detí so svojou krutosťou: úzkosťou z nemeckých vojakov, smrťou hospodárskych zvierat, ale hlavne ľudí, ktorých poznali. V chlapčenskej spomienke žijú Cigáni ako prirodzená (hoci „iná“) súčasť Pohronia: „*Z lavíc*

sme videli Farskú lúku a Skalku s cigánskymi kolibami. Cigáni často postávali pred chatrčami a vyhrávali na husliach a harmonike. Niektorí opito a hlasno spievali, iní spievali tichšie a krajšie. Vždy sa tu niečo odohrávalo. Neraz sme videli bitku alebo pohon na niektorého Cigána, ba aj Cigánku, ale vtedy boli hore nohami všetky koliby. Vagonári prestali robiť a pučili sa od smiechu.“ (s. 8).

Hrôzu vojny si však chlapci uvedomujú najmä vtedy, keď z okien tried ich školy „*zízali vojaci, civilisti a Cigáni. Cigánov bolo najviac. Všetci smutno, meravo a mĺkvo hľadeli na cestu, ale zdalo sa, že ich nič nezaujíma a nič nepozorujú. Z našej triedy kukal malý čierny, strapatý Cigánik. Náš vrstovník, možno niečo mladší, rozhodne nie starší.*“ (s. 83). Detsky naviňný pokus o jeho záchranu stroskotá, a tak sú svedkami smutného sprie-

vodu, keď ich odvádzajú na popravu. Tušenie niečoho tajomne hrozného, ktoré v nich rastie na základe indícií zo správania sa dospelých (*„Bože, buď im milostivý, buď zvlášť milosrdný k ženám, deťom a starcom...“* „S otcom sa niečo porobilo... Domov prišiel zlomený a dlho mlčal.“, s. 102), sa potvrdí slovami slepej Agnese: *„Zaviezli ich do Pečule, kde bol salaš... Nahnali do koliby, poliali benzínom a spálili.“* (s. 105). Chlapčenská výprava na označené miesto potvrdí informáciu a konštatovanie detí (*„To je svinstvo!“*, s. 106) posúva výpoveď smerom k rozmeru „svoje“ v zmysle univerzálne ľudské, humánne, bez ohľadu na etnický pôvod.

Spomienkovo ladená poviedková kniha Igora Galla *Láska padá do Hrona* (1983) sa v poviedke *Jedna pesnička – jeden život* (s. 7 – 24) vracia k rómskemu holokaustu spôsobom obohateným o mýtický rozmer, pričom ten však tragiku udalostí neprekrýva romantikou. Nositeľom spomínaného rozmeru je starý Cigán, hudobník Dežo, ktorý podľa veštby musí „prekuknúť“ slnko, aby si videl nikdy nepoznanú rodinu. Cigánska komunita je modelovaná na základe znakov typických pre toto etnikum: osudová predurčenosť, hudba (*„Narodil si sa s husľami pod hlavou, budeš primášom, ako sa na Cigána patrí, a basta!“*, 16), vzdialenosť od dediny (osamelosť v opustenej rómskej osade so psom Cigánom a mačkou Cigánkou), vedomie vlastnej odlišnosti vo vzťahu k Nerómom na úrovni „cudzieho“, veštenie, poverčivosť a zaklínanie (*„Spantali ste sa s gadžami, svojich sa zriekli. Dym ohníka vám štípe oči, koňacina v bruchu kamenie. Najradšej by ste si kožu na bielo vyfarbili... A ty, zasipela smerom ku mne, čo si*

na otca a mater zabudol, dobre si zapamätaj, čo sa ti prisní v noci pred Silvestrom.“, s. 14). Mýtus o tom, ako sa Cigán naučil vo svete hrať na husliach lepšie ako najlepší primáši – okrem iného aj tri také pesničky, za aké možno vykúpiť tri ľudské životy, sa naplní v záchrane troch rómskych detí pred transportom: za každé dieťa jedna pesnička pre nemeckého dôstojníka. Príbeh pôsobí magicky, pričom však postavy Cigánov vyznievajú autenticky – aj (alebo práve) vďaka tematizovanej viere Rómov v zázraky a znamenania. Neoslabuje sa ani sila stvárnenia holokaustu.

ZÁVER

Mentálny obraz Rómov je aj v spoločenskej próze pre deti a mládež osnovaný na stereotypizácii podmienenej osobitosťami, ktoré tvorí *„pôvod, socio-kultúrna rezistencia, neasimilativnosť, vnútorná súdržnosť skupín, odlišný spôsob života, mechanizmy fungovania rodovo-skupinovej štruktúry spoločnosti“* (Jurová, 1993, s. 7). Aj v tejto próze sa odzrkadľuje skutočnosť, že rómske etnikum je v sociálnej pamäti Nerómov zakódované spočiatku ako kočovné (skúsenosť do r. 1958), potom čoraz viac ako usadlé (avšak žijúce hlavne v segregovaných osadách – pokusy o ich likvidáciu boli u nás od polovice 60. rokov), pričom z hľadiska vzťahu k práci sú Rómovia vnímaní ako zruční remeselníci (hudobníci, kováči, ktorí stáli v hierarchii najvyššie, okrajovejšie kotlári, handliari), len celkom okrajovo ako leniví, žobráci a zlodeji. Sú teda reflektovaní ako etnikum osobitne pomenované, s typickými vlastnosťami fyzickými, mentálnymi, so špecifickým spôsobom ži-

vota a hierarchiou morálno-etických noriem, s osobitným postavením v sociálnej a demografickej hierarchii, najčastejšie so zámerom stvárniť a odsúdiť bariéry v interetnických vzťahoch (čo potom najčastejšie vyúsťuje do idealizácie obrazu) a v detských čitateľoch pestovať toleranciu.

Na základe interpretácie dostupných titulov s rómskym motívom sa ukazuje, že významnejší záujem slovenskej detskej literatúry o rómsku problematiku sa objavuje až po roku 1945. Dovtedy sa problematika Rómov tematizovala okrajovo. Zdá sa tiež, že záujem literatúry o Rómov a spôsob ich tematizácie sú úzko prepojené s historickou a politicko-ideologickou situáciou na našom území. Obraz Rómov je teda ovplyvnený dobovým postojom spoločnosti k tejto minorite, odzrkadľuje „oficiálnu“ stránku sociálnej pamäti, manipulovanú v závislosti od štátnej politiky voči Rómom. Časť próz pre deti a mládež potvrdzuje, že nielen v ľudovej poézii, ale aj v tvorbe autorov spoločenskej prózy pre mládež sa ukazuje, že „majoritné obyvateľstvo vnímalo Rómov vo zvýšenej miere ako 'iných', odlišných“, v istom zmysle exotických, preto fascinujúcich“ (Krekovičová, c. d., s. 27). Spoločenská próza je potom mnohokrát svedectvom o tom, ako sa autori usilovali (aj pod vplyvom oficiálnych dokumentov) prekonať tento stereotyp, ako dokázali či nedokázali akceptovať „inakosť“ predmetného etnika. V konfrontácii s realitou je táto próza aj svedectvom o tom, ako si majoritná spoločnosť nedokázala s etnickými vzťahmi poradiť.

Po roku 1989 sa vzhľadom na ne- kvalifikovanosť väčšiny rómskeho et-

nika jeho sociálna situácia výrazne zhoršila (strata zamestnania). Z demografického hľadiska vznikli lokality s prehustenosťou rómskeho etnika, a tak aj z tohto dôvodu vzrástla nevraživosť majority voči Rómom ako voči príživníkom a kriminálnym živlom. Je otázne či a ak, potom v akej miere sa to odzrkadlilo v literatúre pre deti a mládež.

Literatúra

- HLEBOVÁ, B.: *Slovník rómskej literatúry pre deti a mládež*. Prešov : Prešovská univerzita, Pedagogická fakulta, 2011. 189 s.
- JUROVÁ, A.: *Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945*. Bratislava : Goldpress Publishers 1993.
- KORIM, V.: *Dejiny Rómov* (Vybrané kapitoly pre asistentov učiteľov). Banská Bystrica: PF UMB, 2006. 118 s.
- KREKOVIČOVÁ, E.: *Medzi toleranciou a bariérami. Obraz Rómov a Židov v slovenskom folklóre*. Bratislava : Academic Electronic Press, s. r. o. 1999. 228 s.
- LE GOFF, J.: *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. 264 s.
- MANN, A. B.(ed.): *Neznámi Rómovia. Zo života a kultúry Cigánov – Rómov na Slovensku*. Bratislava: Ister Science Press, 1992. 205 s.
- RUISEL, I.: *Paměť a osobnost*. Bratislava: VEDA, 1988. 369 s.
- Vargová, B., Zeman, V. (eds): *Rómska tematika v literárnej a umeleckej reflexii*. Bratislava : Vydavateľstvo Mikromex, 1992. 102 s., s. 11 – 20.
- SLIACKY, O.: *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2007, s. 183 – 235.

markéta andričíková

Trinásta komnata Jána Milčáka

Trinásta komnata spravidla symbolizuje priestor, kam je prísne zakázané vstúpiť. Ukryva veľké tajomstvo a toho, kto ho odhalí, stihne (hoci vždy len na istý čas) krutý trest. Tak sme na trinástu komnatu zvyknutí predovšetkým z ľudových rozprávok a často sa nás na mieste, kde rozprávkový hrdina poruší zákaz a (v záujme iniciálnej premeny) zvedavo nazrie dovnútra, zmocní tieseň.

Takýto pocit však vonkoncom nebudeme mať pri otváraí *Trinástej komnaty* Jána Milčáka. Keď pohladíme tajomné dvere bez kľučky – ako to v Milčákovej rozprávke urobila starénka Filoména a potom aj dievčatko Katarínka – dospejeme k poznaniu, že: *Svet je čarovné miesto, len sa treba pozorne dívať a načúvať.*

Rovnako ako iné Milčákove rozprávkové knihy aj *Trinásta komnata* je kúzelnou feériou, kde nejestvujú hranice medzi skutočným a fantastickým. Realita býva často zdrojom fantastických javov a naopak, vo fantastickom svete sa objavujú reálne situá-

cie či postavy. Tak sa napríklad hlavná postava príbehov Katarínka, žiačka 2. A, zhovára s kavkou či Meluzínou alebo sa pred cukrárňou stretne s *absolútnymi víťazmi v čarovaní prasacími chvostíkmi* – prasiatkami Sulpíciom a Simonidesom. Milčákov rozprávkový svet je plný farieb a melódií, vyhrávajú v ňom starobylé hudobné nástroje, spievajú v ňom vtáčky i ľudia, dospelí i deti, skutočnosť je prestúpená snom a naopak.

Dvanásť rozprávok *Trinástej komnaty*, zobrazujúcich malé veľké zážitky druháčky Katarínky, v jednom pláne smeruje k zachyteniu vývoja a duchovného rastu malej hrdinky, symbolicky naznačeného pohybom nahor po špirále. Druhý plán rozprávania zasa smeruje k pomenovaniu nadčasových a nemenných zákonitostí sveta a ľudského života, pričom tento je zasa symbolicky naznačený pohybom po trajektórii kruhu.

Dvanásť rozprávkových obrázkov predstavuje dvanásť mesiacov školského roka malej Katarínky. Každý mesiac je v rozprávke zachytený aj symbolicky, napríklad v obraze voskovožltých a karmínovočervených jabĺk na jablo-

niach v septembri, v obraze usilovného preobliekania sa stromov v parku v novembri či v sne zametača o zlatých dukátoch, v stretnutí Katarínky s Meluzínou a vianočnými škriatkami v decembri, v obraze žabieho koncertu v rybníku v apríli a pod.

V rozprávkach sa prekrýva minulosť s prítomnosťou, ako je to napríklad v Múzeu hudobných nástrojov, kde žiaci v rámci školskej exkurzie môžu obdivovať starobylé nástroje s doslova magickými menami – chrotu, rabab, rubebu, fidulu či psalterium – a po záverečnej sa vrátia spolu so svojím priateľom tešiť z hudby, ktorá sa z nástrojov ozýva. V inej rozprávke zasa Katarínka so starenkou Filomérou stretávajú námorníka „so sivou bradou a fajkou v bezzubých ústach“, ktorý býva so svojím papagájom Alexandrom v starom parníku na jazere.

Vzájomné prelínanie minulosti a prítomnosti, prestupovanie fantastického a reálneho sveta možno zhrnúť v jednom z obrazov z úvodu poslednej rozprávky – *Trinástej komnaty*: „*Starenka Filoména bývala v dome na konci dediny. V tom dome bol pitvor, kuchyňa, dve izby a trinásta komnata.*“

Rovnako ako v iných rozprávkových knihách aj v *Trinástej komnate* je Ján Milčák tichým rozprávačom, ktorý na vypovedanie hlbokých myšlienok nepotrebuje veľa slov. Postavy spolu komunikujú s porozumením a vzájomnou úctou. Mnohé myšlienky i emócie vyjadrujú láskyplným dotykom, úsmevom, pohladením či krátkym výrokom.

Typická pre Milčáka je metaforická obraznosť, charakteristická kondenzovaným tvarom s poetickou hĺbkou. O tom svedčia napríklad vyobrazenia jednotlivých mesiacov v roku: „*V novembri je jednotaj tak, že v mest-*

skom parku sa stromy usilovne preobliekajú. Najprv si vymenia zelené šaty za červené. Potom červené za žlté.“ Alebo „*Dom mal biely klobúk, na sklách kvitli ľadové kvety a dym z komína skúšal, ako vysoko je obloha.*“

Jednoduchosť ako základ krásy spočíva aj v dôslednosti, akou sú rozprávkové obrazy mesiacov roka komponované do koncízneho celku. Text každej rozprávky zaberá dve strany, pričom neoddeliteľnou súčasťou príbehu sú ilustrácie Renáty Milčákovovej. Jemné kresby s drobnými detailmi, v kombinácii dvoch farieb – sivej a červenej – dodávajú rozprávaniu ďalší rozmer a zároveň slúžia ako vizuálna bodka za rozprávkou a pripomienka predchádzajúcej kapitoly. Hlavná postava Katarínka je rovnako v slovom, ako aj výtvarnom stvárnení subtilne dievčaťko s milým výrazom a krásnou dušou.

Podobne ako v Milčákovom rozprávaní je aj v ilustráciách Renáty Milčákovovej prítomný cit pre poetickú skratku, zmysel pre humor či hyperbolu. Takto dôsledne komponovaný rozprávkový celok – od obalu knihy, cez prvú až po poslednú kapitolu – utvára najmä u detského čitateľa dôležitý pocit istoty, že za zavretými dverami komnaty naň nečaká nič zlé ani nebezpečné, a preto sa oplatí do nej nazrieť. Rozprávkový svet *Trinástej komnaty*, ktorá sa otvára jemným pohladením dverí bez kľučky, nie je postavený na konflikte dobra a zla. Tu sa stretávame predovšetkým s dobrom a krásou.

Dobro a krása v Milčákových rozprávkach nesporne súvisia s láskou. Všetky Milčákovy postavy vystupujú vo vzťahoch. Iba vo vzťahoch sa dôsledne naplňa ich literárny i reálny

potenciál. Vzťahy medzi postavami sú harmonické, zriedkavá disonancia býva spravidla iba dočasná. Mnohé postavy fungujú vo dvojici, ako napríklad spomínané prasiatka či zametači v parku, vrátnik v múzeu pán Baltazár má priateľa pána Silvestra, pán snehuliak stojí v záhrade s pani snehuliakovou, vodník Vondo má mladšieho brata Vonka, kocúr Kilimandžáro sa prechádza s mačkou Frederikou, na lavičke v parku sedáva starček Albert so starenkou Zuzankou, starý námorník má za priateľa papagája Alexandra, starénka Filoména sa počas prázdnin stará o dievčatko Katarínku. Ak niekomu chýba priateľ, v Milčákovom texte je to dôvod na to, aby mu ho iné postavy pomohli nájsť. Tak uvažuje aj maliar, ktorý namaloval iba jednu sýkorku: „*Ak je niekto sám, býva mu smutno.*“ A rýchlo sa usiluje chybu napraviť. Rovnako uvažuje aj Katarínka, ktorá v škole na výtvarnej namalovala na výkres dva poníky. „*Prečo sú na výkrese dva poníky?*“ spýtala sa pani učiteľka. „*Jeden by nemal bračeka,*“ povedala Katarínka.

Vnímové dievčatko Katarínka vstupuje do komunikácie so všetkými (reálnymi i fantastickými) postavami jednotlivých rozprávok, pričom táto komunikácia vždy obohacuje obe zúčastnené strany. Stretáva sa s prasiatkami Sulpíciom a Simonidesom, aby

im okrem iného naznačila, že priateľov nemožno vlastniť, zametači listia v parku Šimon a Bartolomej jej pomôžu nájsť strateného medvedíka, Meluzína a vianoční škriatkovia ju zasa nenápadne upozornia, že Snehovú kráľovnú je lepšie len počuť.

K najdôležitejšiemu poznaniu však spolu s Katarínkou dospejeme v poslednej rozprávke po prečítaní odkazu z knihy ukrytej v trinástej komnate: „*Ak sa chceš priblížiť k slnku, dotkni sa oblohy.*“ V tejto rozprávke je symbolický rozmer dievčatka a starenky Filomény najsilnejší. Starénka ukáže dievčatku, ako a prečo sa vstupuje do trinástej komnaty, a Katarínka pochopí, že v živote je veľmi dôležité usilovať sa liezť po symbolických „*šteblíkoch rebríka*“ a hľadať to správne miesto na streche, kde sa možno dotýkať oblohy, aby sme sa priblížili k slnku, teda k svetlu.

Záverečné slová starenky, ktorými utešuje smutnú Katarínku – „*Nebud' smutná, bola si blízko slnka*“ – možno vnímať ako symbolický odkaz všetkým čitateľom s čistým srdcom, ktorí sa odvážia vstúpiť do trinástej komnaty, aby ich táto skúsenosť navždy premenila. Niet preto divu, že celé rozprávkové putovanie je zavŕšené hudbou čembala ozývajúcou sa z trinástej komnaty.

Ambulancia, v ktorej som roky pracoval, sa nachádza takmer v strede medzi kostolom a štátnou cestou. Kostol je domom pokoja, počuť v ňom ticho. Cesta je miestom neprestajného pohybu, víri sa na nej prach. Rovnako blízko je k ceste i ku kostolu. Rovnaké miesto by malo mať v mojich prácach ticho i pohyb. Dokonca si myslím, že pohyb je dôležitejší preto, aby si čitateľ uvedomil význam ticha. To, čo hovoria postavy, hovoria pre seba, aby sa utvrdili vo svojich slovách, a až po tom pre tých, s ktorými sa rozprávajú. Človek by mal povedať len to, čo je nevyhnutné.

JÁN MILČÁK

Septembrové slnko

Pred domom rástli dve jablone. Na jednej dozrievali voskovožlté, na druhej karmínovočervené jablká. Najkrajšie boli v jesennom slnku. Jesenné slnko je iné ako letné. Málokto si to všimne.

Priletela kavka. Zobla do jablka, bolo sladké. Vyletela nad jabloň. „Kev, kev, sú zrelé!“ volala na celú ulicu.

V dome bývala Katarínka, žiačka druhej A. Vyšla pred dom. Kavka poletovala nad domom. Prázdniny a školský rok sa začínajú rovnako, zazvoní školský zvonec. Ale na začiatku školského roka otvorí pán školník školskú bránu dokorán.

Katarínka zastala pred školskou bránou. Na chrbte niesla školský batoh.

„Čo ti chýba v batohu?“ spýtala sa kavka.

Katarínka si pomyslela, že má všetko, čo potrebuje druháčka na vyučovanie.

„Ochutnala si jablko?“ spýtala sa kavka.

Katarínka pokrútila hlavou, zosmutnela. Nechcela byť zábudlivým dievčatom.

„Mala som ho ochutnať?“ spýtala sa Katarínka.

Okno v triede bolo otvorené. Do triedy vletela kavka. Urobila to dvadsaťdvakrát. V zobáku priniesla jedenásť voskovožltých a jedenásť karmínovočervených jablák. V laviciach sedelo dvadsať žiakov.

Katarínka dala desať voskovožltých jablák dievčatám a desať karmínovočervených jablák chlapcom.

Keď mali všetci žiaci v dlani jablko, do triedy vošla pani učiteľka. Na stole našla karmínovočervené a voskovožlté jablko.

„Rozprávkový začiatok školského roka,“ povedala pani učiteľka.

Kavka sadla na školskú tabuľu, začalo sa vyučovanie.

Dve prasiatka

Simonides a Sulpicius sa vracali zo súťaže prasiatok. Mali dobrú náladu. A na šijach zavesené zlaté medaily na červených stuhách.

„Vojdeme do bufetu?“ spýtal sa Sulpicius.

„Chceš osláviť víťazstvo?“ spýtal sa Simonides.

Katarínka sa vracala zo školy. Kúpila si časopis pre dievčatá. Na prvej strane bola veľká fotografia dvoch ružových prasiatok. Pod obrázkom bolo napísané:

Absolútni víťazi v čarovaní prasacími chvostíkmi.

TRINÁSTA KOMNATA

„Čo si dáš?“ spýtal sa Simonides.
 „Ako vždy,“ povedal Sulpícus. „Varenú kukuricu.“
 Dve prasiatka zbadali dievčatko s vrkôčikmi, rozbehli sa za Katarínkou. Zabudli na bufet.
 „Chcel by som mať také dievčatko,“ povedal Simonides.
 „Chcel by som mať také dievčatko,“ povedal Sulpícus.
 Katarínka všetko počula. Hlasno sa rozosmiala. Prasiatka sa preľakli.
 „Nemôžem byť vaša,“ ozvala sa Katarínka. „Budeme kamarátmi.“
 Prasiatka sa potešili. Začali čarovať chvostíkmi. Neobyčajne sa im darilo.
 Katarínka tleskala. Prasiatka neprestali čarovať.
 Na strechu vyliezla ryšavá mačka Frederika. Olizovala si fúzy.
 „Tolko mlieka!“ Tolko mlieka!“ mňaukala. „Vytieklo z mliekarenského auta?“
 Ryšavá mačka nevedela, že Simonides a Sulpícus dokázali pracími chvostíkmi vyčarovať neobyčajne hustú hmlu.
 Katarínka sa stratila v hmle. Chcela zavolať prasiatka, no nepoznala ich mená.
 „Nič to!“ vzdychla si Katarínka. „Keď sa rozplynie hmla, ľahko ich nájdem.“

Biele dni

Fúkalo. Katarínka, dievčatko s vrkočmi, vyšla z domu. Chcela stretnúť Snehovú kráľovnú. Po ulici sa ponáhľala biela strapatá starinka. Akoby sa ani nedotýkala zeme.
 „Dobrý deň!“ povedala Katarínka. „Stretli ste Snehovú kráľovnú?“
 „Nie, dievčatko, nie,“ povedala Meluzína. „Pred takými, ako som ja, každý uteká.“
 „Potešila som sa, keď som vás stretla,“ povedala Katarínka.
 „Ak má prísť do nášho mesta, pricestuje vlakom,“ povedala Meluzína.
 Zdvihli sa chuchvalce snehu a už jej nebolo. Katarínka sa ponáhľala na železničnú stanicu.
 Na stanici bolo teplo, ozývali sa vianočné melódie, pani v pokladni sa usmievala. Nemusela si dúchať do dlaní.
 „Kam to bude?“ spýtala sa. „Dnes si prvá cestujúca, môžeš cestovať zadarmo.“
 „Necestujem, čakám Snehovú kráľovnú,“ povedala Katarínka.

„Vlaky meškajú, na trati sú snehové záveje,“ povedala pokladníčka.

Pred staničnou budovou sa guľovali dvaja veselí vianoční škriatkovia.

„Daj sa nám pohojdať na vrkočoch!“ povedali vianoční škriatkovia.

Nečakali na odpoveď. Vyliezli po chrbte Katarínky a už sa hojdali.

„Neviete sa zmestiť do kože?“ spýtala sa krásna pani.

„Nepotrestaj nás, kráľovná!“ hojdali sa vianoční škriatkovia.

„Kráľovná?“ spýtala sa Katarínka.

„Áno, Snehová kráľovná,“ hojdali sa vianoční škriatkovia.

„Nevidím ju, počujem jej zvonivý hlas,“ povedala Katarínka.

„Nech ti to stačí, Katarínka,“ povedala krásna pani.

Múzeum hudobných nástrojov

V múzeu hudobných nástrojov bol vrátnikom pán Baltazár. Na nose nosil okuliare v hrubom čiernom ráme. Popíjal kávu a prežúval sendvič. Nemohol sa dočkať, kedy z múzea vyjde posledný návštevník.

V sklených vitrínach boli vyložené hudobné nástroje. Pán Baltazár ich nazýval exponáty. Návštevníci obdivovali rubebu, chrotu, hudobný luk, fidulu a mnohé iné dávne hudobné nástroje. Prehliadka trvala dlho. V múzeu bola druhá A. Pani učiteľka vysvetľovala žiakom, akú melódiu vydávajú hudobné nástroje. Katarínke sa privierali oči. Sadla si do mäkkého kresla.

„Konečne!“ povedal pán Baltazár.

Druhá A vyšla z múzea, žiakom svietili očka. Najviac sa im páčil hudobný nástroj psaltérium, jednoducho slabikovali jeho názov. Zabudli na Katarínku.

Pondusové hodiny na vrátnici odbili šesť. Do múzea vošiel pán Silvester, najlepší priateľ pána Baltazára. Zamieril rovno do miestnosti s hudobnými nástrojmi. Pán Baltazár zavesil na dvere múzea tabuľku

ZATVORENÉ

V miestnosti poletovala mucha, nepríjemne bzučala.

„Už je tu zas,“ povedal pán Baltazár, „v múzeu má byť ticho!“

Pán Baltazár otvoril vitrínu. Pán Silvester a pán Baltazár sa posadili na stoličky z ohýbaného dreva. Blažene zatvorili oči.

Po troch strunách rubeby sa pohyboval sláčik. Nikto ho nedržal v ruke. Ozývala sa neobyčajne krásna melódia.

Katarínka si pomyslela, že je ráno. Vyskočila na rovné nohy. Rozbehla sa k dverám. Pán Baltazár ich zabudol zamknúť. Cez otvorené dvere vyletela mucha.

„Nádherný koncert,“ povedal pán Silvester. „Tak dokáže hrať iba rubeba!“

Večerný koncert

V mestskom potoku žil vodník Vondo. Večer vysedával na vrbe, pokrikoval na mesiac, aby neprestal svietiť. Keď si bol istý, že mu mesiac rozumel a postriebril hladinu potoka, vytiahol dirigentskú paličku.

Nad mestom lietali netopiere, pišťali:

„Ponáhľajte sa, poďte na koncert!“

Vodník Vondo udrel paličkou na dutý kmeň vrby. Z potoka vyplávali slávni speváci. Posadali na lopúchové listy. Žabiak spieval bas a žabky soprán a alt. Vo večernom tichu sa ozýval spev žiab široko-ďaleko.

Vodník Vondo navštevoval dirigentskú školu. Vo vrbe ukrýval diplom najlepšieho absolventa školy. Dirigentskú paličku mu závideli mnohí nežičlivci, malé ryby blatniaky i sivomodré pleskáče. Nesplnila sa im túžba spievať.

V potoku plával kmeň jelše. Sedel na ňom vodník Vonko, mladší brat Vonda.

Vodník Vonko vyskočil na breh potoka. Dvihol klobúk, pozdravil brata Vonda. Žabky stíchli.

Nad mestom lietali netopiere, pišťali:

„Ponáhľajte sa, poďte na koncert!“

Katarínka, žiačka druhej A, sa rozbehla k potoku. Vondo bol jej kamarátom.

„Požičaj mi dirigentskú paličku, Vondo,“ povedal Vonko.

Vonko dvihol dirigentskú paličku, pri potoku zostalo večerné ticho.

„Preložili termín koncertu?“ spýtala sa Katarínka.

Vodník Vonko vrátil bratovi dirigentskú paličku. Dirigent Vondo udrel paličkou na kmeň vrby. Ozval sa slávny zbor žabacích spevákov.

Vodník Vonko nenavštevoval dirigentskú školu. Sadol na kmeň jelše, odplával. Mesiac sypal priehrstím striebro. Žabky spievali do skorého rána.

naděžda siegllová

Hladina se příliš nečeřila

*Česká literatura pro
děti a mládež 2010*

Na české knižní scéně věnované mladému publiku byla v roce 2010 dobrá úroda. Bylo vydáno mnoho titulů nejrozmanitějších žánrů a subžánrů, knih nejrozmanitějších tematických okruhů, děl napsaných pro čtenáře všech nedospělých věkových kategorií i pro recipienty tyto hranice více či méně překračující. Mnohé z nich dosahují kvalitou k laťce dosahující na knihu krásnou, u některých se na takovém označení podílí i jejich design a ilustrace, řádku dalších pak lze označit za sympatické, čtenářsky kultivační a společensky hodnotné.

LITERÁRNE NÁVRATY

Jedním z častých rysů současné produkce pro děti a mládež jsou návraty. Tento, dá se říci fenomén, již primárně nevztahujeme k návratům edičním, jako tomu bylo na počátku 90. let, ale k autorskému a nakladatelskému využití čtenářsky i recenzním hodnocením úspěšných děl pro očekávaný

vznik dalších, neméně úspěšných titulů. Navazující knihy buď rozvíjejí dějovou linii, jež již prokázala životnost, nebo se v nich objevují známé hlavní postavy, případně je variována určitá žánrová podoba, k dalšímu „použití“ může být využito i společensky aktuální téma. Některé z takových knih i napodruhé prokázaly autorskou invenci a nakladatelskou prozíravost, jiné spíše autorskou obratnost.

Petr Nikl je autorem, o němž říci, že něco opakuje, je ošidné. Do „návrátové“ skupiny však patří jeho kniha *Přeshádky*, a to nejen pro slovní hravost a stále další jiskření fantaskních představ vztažených k oblíbenému živočichopisu, ale hlavně proto, že jde o třetí hádkový titul. Po *Lingvistických pohádkách* a *Zá hádkách* završují *Přeshádky* autorovo básnění, pohrávání se slovy ze snové říše i z civilního života, jemuž vévodí obdivuhodné kresby opět výrazově smělé. Je to i nadále „starý“ Nikl a jeho krkolomné obraty i nepoznatelní tvorové, „materiál“ k hloubání i zasmání, je to ale také možná naznačení autorského vykročení do zralého věku padesátníka „končícího“ s *pohádkou* a zaujatě-

ho *záhadkovou* podstatou života vesmírného rozměru.

Záhadní, ale podstatně čitelnější jsou žrouť ponožek **Pavla Šruta**. Pokračování příběhů malých skorolidských bytůstek, vyjadřujících poslání potřeby lidského sdílení, má název *Lichožrouti se vracejí*. Čtenář znalý prvního dílu se lehce začte do dějově sevřenějšího a řádově napínavějšího vyprávění o africké anabázi malého Hihlíka s prasečím rypáčkem hledajícího rodiče misionáře a pomáhajícího spolu s přáteli strádajícím místním lichožroutům. Ve spleťtém ději se jako vůdčí motiv jeví motiv sociálního utrpení a pokusu o nápravu, dodávající motivu osamocení v díle prvním další rozměr. Autor širokého žánrového, stylového i stylistického rozpětí v knize s akčními scénami, odehrávajícími se střídavě na africkém kontinentu a v Praze, kultivovaně rozvinul nonsensově hravé, skoro filmové sekvence a umocnil je parodiálním nadhledem i vážným náhledem na podstatu dnes skloňované a mnohdy nepochopené humanity.

Spíše aktem akce – reakce než opakováním jsou dvě rodičovské knihy šesti autorů: **Martin Reiner**, **Michal Viewegh** a **Pavel Šrut** napsali knihu *Tři tatínci a maminka*, **Alena Ježková**, **Natalie Kocábová** a **Barbara Nesvadbová** dílo *Tři maminky a tatínek*. Trojice mužských autorů předkládá mužský pohled na roli matky v rodině, ženské trio se zaměřuje na současnou manželskou a otcovskou úlohu „hlavy“ rodiny. V dohromady šesti rukopisně jedinečných příbězích se čtenáři nabízí vhled do současné rodinné pospolitosti bez otcovského autoritářství a s akcentovanou rolí matky v příbězích respektujících i momenty reálného partnerského soužití a spo-

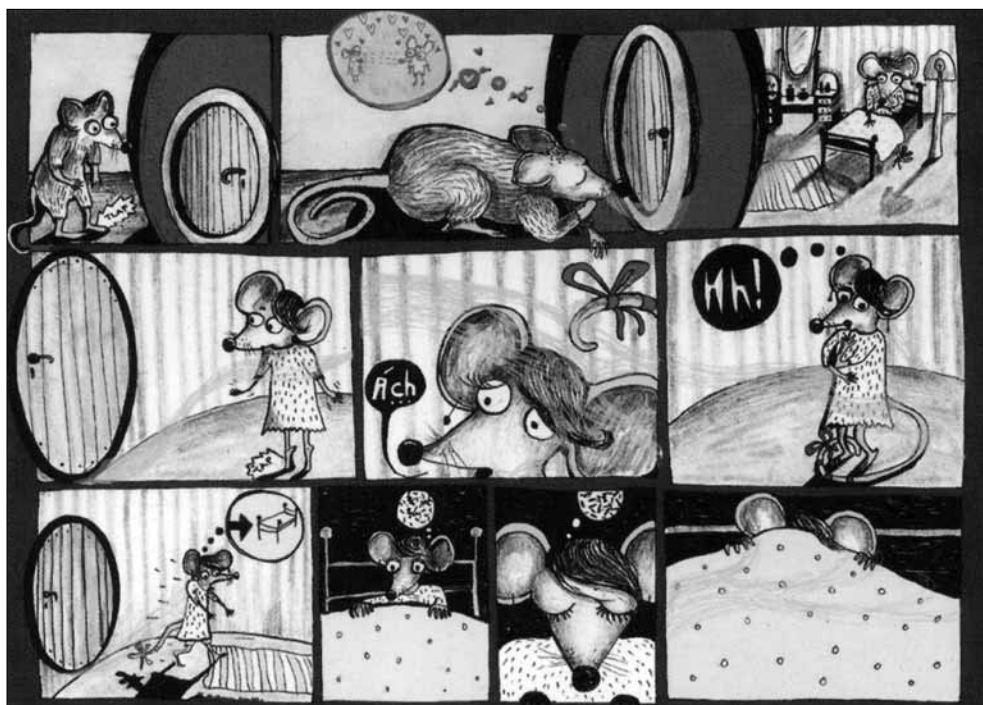
lečenského žití. Šesti osobnostem se ve dvou knihách shodně s nadhledem a prostřednictvím přívětivé ironie a sebeironie i s dávkou vzájemného tvůrčího respektování zdařilo reflektovat současný model rodiny v textech inovativního charakteru.

Všechny „návrátové“ knihy spojuje autorská osobitost a potenciál oslovit širší spektrum recipientů zahrnující i dospělé. Jim je určena jemná nostalgia, vlídná sebeironie, vážný motiv schovaný do rozverného vyprávění, pozitivní vyladění.

OBRAZOVÉ VYPRÁVĚNÍ

Úspěšným rysem současné literatury pro děti je knižní propojení kódu slovního s vizuálním. Netradičně a dlouhodobě tu sice kralují počiny Petra Nikla, v roce 2010 však bylo vydáno i několik knih jiných autorů hodných pozornosti.

Po knihách Kozí knížka těžící z venkovského a autorsky zažitého prostředí a Vánoční knížce věnované motivu Vánoc a zrození vydala **Tereza Říčanová** autorskou knihu *Noemova archa* těžící z biblického motivu potopy světa. Noemova archa je kniha úsporná textově a bohatá obrázkovým vyprávěním, dovyprávěním a převyprávěním známé starozákonní předlohy dějově kombinovaná s vlastní rodinnou zkušeností s velkou vodou. Příčiny i důsledky potopy světa, detaily a symboly očištného procesu dávného se prolínají s ději a jevy současnými, nejde při jejich nevelkém textovém představení ani tak moc o dětské poznání, ale o výslednou harmonii, o povzbuzení emocionality. Příběh tak v autorské interpretaci dávných dějů v kombinaci se současnou každoden-

TEREZA TYDLITÁTOVÁ / Česká republika

ností získává aktuální i obecnou platnost.

K malým dětem míří také další autorská kniha autorky nevšední nápaditosti **Dagmar Urbánkové Chlebová Lhota**. I v předchozích dílech *Byl jednou jeden dům* a *Adam a koleno* propojila autorka drobný dětský příběh s výtvarnou složkou. V Chlebové Lhotě šla ještě dál a titulní vesnici si nejprve vlastnoručně „vyrobila“, konkrétně napekla nebo vymodelovala z chlebové střídky, vše doplnila kousky látek, poté vyfotografovala, přidala ilustrace souznící barevně s použitým písmem tiskacím i psacím a konkretizující vizuálně jednoduše plynoucí děj oživený komiksovými pasážemi. Obvyklý motiv dětské literatury, konstituující rodinu jako výspu bezpečí, navýšila Urbánková o širší komunitu celé ves-

nice, jejíž pospolitost stojí za zachování a rozvíjení pro přicházející pokolení občanů.

Vrstevnatost současného bilderbuchu dokumentuje kniha *Babočky Milady Rezkové* bohatě ilustrované Lukášem Urbánkem. Zpočátku poklidné prázdninové vyprávění slovem a obrazem, prošpikované úsměvnými letními dobrodružstvími evokujícími prázdniny u babičky s jen letmo nastíněnými civilizačními „vadami na kráse“ a starším spoluvnímatelům díla připomínajícími návraty do časů mladosti, spěje k pointě, propojující svět letní barevnosti s podzimní atmosférou spojovanou se závěrečnou fází lidského života. Duše zemřelých babiček splývají s veselými neposednými motýly křídly a motiv smrti vzhledem k předcho-

zímu ději nevytváří prostor pro vznik traumatizujícího pocitu zmaru.

Fantazijní hru rozvíjí nevelká knížka autorky již několika dříve vydaných próz pro nejmenší **Olgy Černé** s názvem *Jitka a kytka*, doprovazené kolážemi Michaely Kukovičové. Všední dějovou linii nudícího se nemocného dítěte v díle ozvláštňuje vpád rostliny, jež se nečekaně objevila za Jitčinou postelí a jejíž růstový vývoj souzní s rekonvalescencí hrdinky. Čtenář se baví neobvyklou situací i jejím ilustračním ztvárněním v různých stylových rovinách a jednoduchý děj každodennosti navrhuje představami oběma autorkami načrtnutými.

DOTEKY SOUČASNOSTI V PŘÍBĚHOVÉ PRÓZE

Ivona Březinová svým dílem již dříve přesvědčivě prokázala, že její zájem o bolestné okamžiky, úseky a místa života mladých lidí není náhodný ani ojedinělý. Jedním z toposů, kam se lze prostřednictvím díla Ivony Březinové podívat, je dětský domov. Po knize *Mít tak psa* – To have a Dog vyšla kniha s drsným titulem *Držkou na rohožce*. Jeho protagonistou je dospívající chlapec ocitající se po dlouholetém pobytu v dětském domově dobrovolně, ale příliš náhle na ulici, bez prostředků a bez zázemí blízkých a kamarádů, bez dovedností, které mladý člověk získává v rodině a které jej naučí předvídat následky svých rozhodnutí i orientovat se v životně důležitých situacích. Následuje rychlé procitnutí a pokles až na samé dno skutečného odpadkového kontejneru, kde se dá v případě nouze i spát, i pokles na dno psychické. Zatímco v předchozích dílech Ivony Březinové, zejména v trilo-

gii *Holky na vodítku*, je bezvýchodnost následků skluzů hlavních postav pouze naznačena, je míra varování před nimi v knize *Držkou na rohožku* přímější a krutá realita závěru ani nenabízí jiskřičku naděje. Na poznávací složku příběhu nenavazuje poučení, což knihu posunuje i k dospělým recipientům, které upozorňuje na aktuální a do slepé uličky ústící chování společnosti v určité sociální oblasti.

Markéta Pilátová se etablovala na poli literatury pro děti a mládež tituly netradičních autorských pohádek o *Vile Vivivile*, jež svými nevšedními schopnostmi napravuje civilizační lidské neřesti. I její kniha *Kiko a tajemství papírového motýla* směřuje konkrétností reálií, pracovními činnostmi rodičů a otevíráním dveří do multikulturního prostředí skrze prožitky japonské holčičky Kiko k současnosti. Kiko žije na zámku v Kroměříži, kde její tatínek restauruje staré knihy, maminka píše cestopisy a musí od rodiny odjíždět za poznáním, Kiko chodí do české školy a začíná se kamarádit s českými dětmi. Ve druhé dějové vrstvě se odehrává zcela odlišný příběh. Náměsíčná Kiko potkává ducha dávné princezny Františky a rozhodne se vysvobodit ji i její rodinu ze zakletí. Příběh reálný se začíná prolínat s fantastičnem a primární linie, jíž je setkání dvou kultur a dvou věků, se rozhojňuje o rozměr jiné žánrové kategorie. Žánrové prolínání není v současné literatuře pro děti a mládež novinkou, v „provedení“ Markéty Pilátové je však realizováno nápaditě, vstup snového prvku do skutečného světa přispívá k dynamice příběhu a přináší i střípek historického poučení. Druhá část názvu knihy, z papíru vytvořený motýl, je závěrujícím činitelem díla, motýl za určité situace umí splnit přání, je ale také

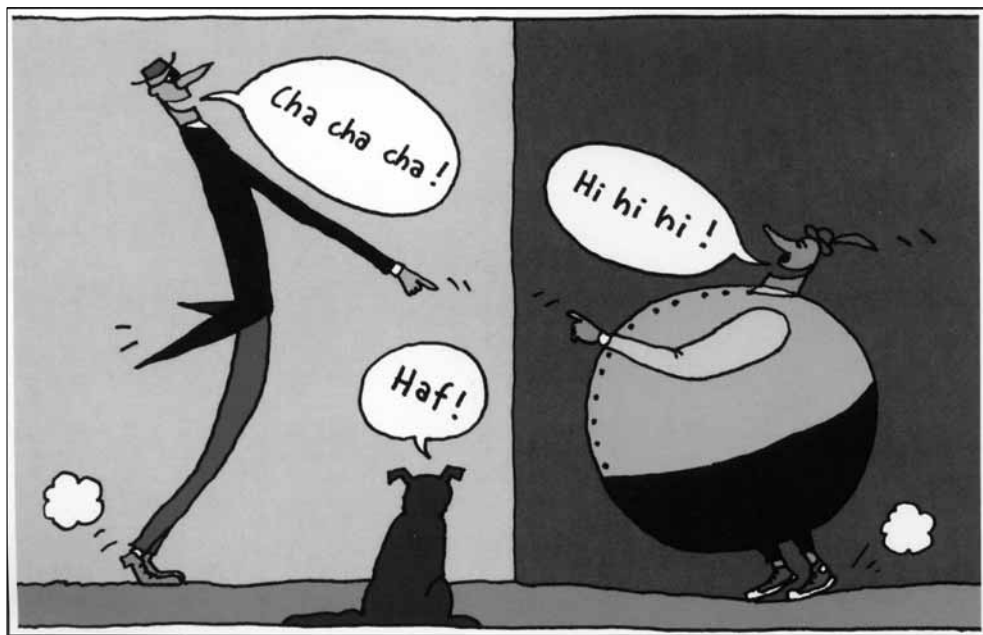
jedním z kamínek v mozaice četných exotických motivů zcestovalé autorky, obdivovatelky skládaček origami, jejichž křehký vzhled a barevnost inspirovaly nejen autorku, ale také ilustrátora díla Daniela Michalíka.

Dotyky reality s fantazií zaznamenáme také v knize *Kryštofův Vzdušný zámek Ladislava Karpianuse*, v níž je děj odehrávající se ve skutečném světě od vstupů do vzdušného světa oddělen i graficky. Tučným písmem se s hlavní postavou přenášíme do opakovaných snů, v nichž Kryštof postupně buduje na „svě“, původně pusté planety vlastní představu místa, na němž by chtěl žít. Planetu zabydluje rostlinami a neživými předměty i vysněnými tvory různého stupně přátelskosti a prožívá chvíle štěstí i vážných nebezpečností. Prožitky snové a reálné mají tendenci se vzájemně mísit a ovliv-

ňovat, nespolehlivost domova se promítá do zrady ve snu, podobně jako v životě i při snovém tvoření záleží na detailu vlastního uvážení a práce. Občasné filozofické přesahy v textu, zdůrazňující myšlenku odpovědnosti za konání jedince, však jen vzdáleně nabízejí příbuznost s vrstevnatostí textů Josteina Gaardera, k nimž je kniha recenzně připodobňována.

FAKTOGRAFIE V DĚTSKÉ KNIZE

Několikrát způsobem vstupu je do literatury primárně určené mladým recipientům faktografie. Posledním dílem triptychu je po knihách *Opera nás baví* a *Divadlo nás baví* dílo **Anny Novotné** a ilustrátora Jiřího Votruby *Balet nás baví*. Kniha, jež vznikla za spolupráce s Národním di-

JIŘÍ VOTRUBA / Česká republika

vadlem, představuje dvacet nejznámějších světových baletů (Od Bachčisarajské fontány po balet Z pohádky do pohádky) včetně informací o skladateli hudby, o baletních osobnostech i souborech, obsahuje terminologické baletní vysvětlivky a dokonce malovaný manuál baletních figur. Konceptně pojatý tryptych získal přízeň malých, mladých i dospělých návštěvníků divadel a stal se se sympatiemi přijímanou pomůckou učitelů, usilujících o estetickou kultivaci žáků.

K hojně vydávaným encyklopedickým titulům přibyla nedávno kniha *Jezdíme, plujeme, létáme* s vysvětlujícím podtitulem *Ilustrované dějiny dopravy* **Jitky Lněničkové**, známé již dřívějšími knižními projekty zejména dějepisného charakteru a určenými dětem i dospělým. Po publikaci *Svět dětí tvořící* část edice *Svět v obrazech* představuje nová kniha český příspěvek k mapování různých způsobů dopravy v současnosti i v chronologickém vývojovém přehledu a s netradičním přesahem k přenosu (a tedy dopravě) informací, jejíž pozitiva rozšiřují přehledné a v dobrém slova smyslu doprovodné ilustrace Jana Mageta.

Nejzajímavějším počinem v oblasti literatury s přídomkem uměleckonaučná nebo literatura faktu je dílo mladé autorky, jež je i ilustrátorkou díla **Markéty Baňkové Straka v říši entropie**. Zřejmě jen fyziky znají čtenáři poznají v názvu termín z teorie pravděpodobnosti a jeho laické vysvětlení jako pojmu vyjadřujícího míru neurčitosti či neuspořádanosti systému. Další titulní slovo straka pak vzdáleně napovídá, že k základně fyzikálních zákonů se autorka dopracovává prostřednictvím žánru bajky. Není však jejím cílem vysmát se lidským neřestem, jak

VENDULA CHALÁNKOVÁ / Česká republika

by se na pravou bajku slušelo, autorce jde v první řadě o „zlidštění“ dětmi nepříliš oblíbeného vědního oboru, jeho převedení do podoby, kdy se fyzikální zákony jeví srozumitelnějšími, a to nejen dětským čtenářským kategoriím. V devíti zvířecích příbězích je představeno devět fyzikálních zákonů (z nichž snad jen Archimédův si vybaví úplně každý) a teorií nenudným způsobem, tvořícím most mezi krásnou literaturou a popularizací vědy.

MEZI POHÁDKOU A PŘÍBĚHEM

K autorské pohádce má žánrově blízko příběh *Ema a kouzelná kniha* **Petry Braunové**. Pohádkově se v ní prolínají dva světy, jeden obyčejný, v němž žije čtyřicet dvítek a jmenuje se Sirotčinec, druhý, dívkám takřka nedostupný, existuje ve Městě za plo-

VENDULA CHALÁNKOVÁ / Česká republika

tem, k němuž propůjčí chovankám klíč pouze jejich desáté narozeniny. V Sirotčinci je život jednotvárně nudný, zato ve Městě je živo a je v něm plno nevidaných hmatatelných rozkoší. Právě desetiletá Ema vchází do Města a nalézá v něm kouzlo zcela jiné než kterákoli dívka před ní. Po několikerém zaváhání, po úkrocích, v nichž tušíme Emينو zrání, přichází Ema na podobu toho, co si chce odnést z Města, co v budoucnu zhmotní její mlhavou představu o zázraku. Kýžený předmět, kniha zakoupená v tajemném antikvariátu, má pohádkově kouzelnou vlastnost: umí se sama dopisovat a tomu, kdo ji umí správně číst, také realizovat tajná přání. Tím nejvroucnějším přáním dětí ze sirotčince je úplná rodina: pohádka tu získává dimenzi realistického příběhu.

S PUNCEM POVĚSTI

Pověst zprostředkovanou zvířetem předložila recipientům již Martina Drijverová. Na místo psa dosadila **Magdalena Wagnerová**, zkušená autorka řady pohádek a pohádkových travestií, do knihy *Krys veliký* potkana. Potkan však není v tomto případě vypravěčem pověstí, ale aktérem paralelně se odvíjejícího příběhu o bojích hodných vojvodce Alexandra Velikého a láskách hlodavců, houfně obývajících podzemí naší metropole, do něhož pronikají pasáže legendové a pověstové povahy. Kniha uvádí také takřka encyklopedicky údaje o zvířatech v knize ovšem personifikovaných a podobu a zvyklosti hlodavců přibližují i komiksové stránky vytvořené Terezou Tydlitátovou. Ty také dětskému recipientovi vizuálně dokreslují příběh o Golemovi, Faustovi, o Hladové zdi nebo Staroměstské mostecké věži.

Zejména titulní postavou Bílé paní lze zařadit knihu *Bílá paní na hlídání* **Pavla Brycze** mezi pověsti. Perchta z Rožmberka, šlechtična z 16. století, se jako paní Bílá aklimatizovala ve století našem, přestalo ji bavit strašení, podala si inzerát a stala se au-pair pěti dětem se jmény s písmenem š na konci – Barnabáše, Kleofáše, Matyáše, Tobíáše a Uriáše. Pověstových motivů se Brycz nevzdal úplně, jsou uloženy i do konfrontačních prvků mezi výchovou a rodinným životem kdysi a nyní, ty se stávají ovšem především zdroji pro situační komiku konvenující dětské zkušenosti a přinášející pousmání dospělým spolučtenářům. Zajímavostí publikace je souběžné vydání v češtině a ve slovenštině.

ZÁVĚR

Při sumarizaci českého literárního roku 2010 zjišťujeme, že i nadále zůstává signifikantním rysem tvorby žánrové prolínání, splývání, pohyb, jemuž zajímavě konvenuje část titulu jednoho z hodnocených děl: entropie jako druh chaosu, v literatuře související s přerývaným životním stylem, s vytrácejícím se smyslem pro řád, pro stálost a uchování pořádků, s tolerancí k rychlé proměnnosti. Kontaminace provází již nejen pohádku, do níž vstupuje povídková realita, prostupnost se dnes dotýká kteréhokoli žánru a žánrově podložená kategorizace se začíná jevit jako návrh s omezenou platností. Překvapením nejsou ani autorské strategie počítající s vrstevnatě rozloženým publikem, samostatně zodpovídajícím za své čtenářské strategie. Adresátská stratifikace

je pozitivním rysem produkce primárně namířené k mladým čtenářům, povzbuzující žádoucí prvek spolusdílení a rozšířením publika jí dodávající prestiž. Svého potvrzení dostala i rostoucí role nakladatelského zázemí autorů a děl: autoři navazují vztah se svými „dvorními“ nakladateli, naopak výběrem knihy vydané určitým vydavatelským domem čtenáři sledují cíl naplnění svého očekávání. Jako proměnná veličina se nejeví ani tendence k zapojení fantazijních prvků do děje rámovaného pohádkovou či povídkovou atmosférou a těžící z čtenářské obliby literatury fantasy.

Hladina literatury pro děti a mládež se v roce 2010 sice příliš nečeřila, chyběla novátorská díla poezie i rozsáhlejší knihy pro dospívající, byl to však rok poctivé literatury nacházející bezesporu své čtenáře i hodnotitele.

Tri krajiny a jeden jazyk

Pod týmto mottom sa niesol tohtoročný knižný veľtrh vo švédskom Göteborgu. V centre pozornosti boli nemecky hovoriace krajiny Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko. Program bol bohatý a hojne navštevovaný. Göteborčania sú na svoj veľtrh hrdí, diskusné pódia boli obkolesené poslucháčmi. Na desiatkach stanovišť sa každú polhodinu prezentoval nejaký program: besedy s osobnosťami z hostujúcich krajín, s domácimi autormi a ilustrátormi kníh. Zaujímavosťou bolo, že mnohé podujatia presahovali zvyčajnú hranicu toho, čo si predstavujeme pod prezentáciou knižky alebo autora. Témou diskusií nebol vždy len obsah knihy. Viaceré diskusie smerovali hlbšie. Napríklad boli zamerané na hodnotový posun autora, zmenu jeho autorského štýlu. Nosnou líniou programu boli semináre. Jednou z významných prednášajúcich bola nemecko-rumunská spisovateľka, nositeľka Nobelovej ceny za literatúru Herta Müllerová. Moja návšteva veľtrhu smerovala k nadviazaniu kontaktov so švédskou ilustrátorskou obcou, ktorá sa už dlhší čas neobjavuje na Bienále ilustrácií Bratislava.

Timotea Vráblová

**timotea
vráblová**

Výstup na nedobytnú horu **čiže** David Almond

David Almond (1951), nositeľ Ceny Hansa Christiana Andersena v roku 2010, prežil svoje detstvo vo Fellingu a v New Castle v severovýchodnom Anglicku. Študoval na University of East Anglia. Žije v Northumberlande. Od roku 2007 pôsobí ako hosťujúci profesor na Nottingham Trent University, kde vyučuje tvorivé písanie.

Do literatúry vstúpil prózou pre dospelých. Neskôr sa autorsky zameril na tvorbu pre deti.

David Almond patrí k tým autorom, ktorí majú potenciál osloviť široký okruh čitateľov. Nie preto, že by sa podkladal ich vkusu a predkladal im povrchné zdanie, že v jeho knihách sa o živote hovorí nerušivo, zľahka. Almond patrí k opačnému pólu. Témy jeho kníh sú závažné a náročné. Čitateľa si však získava príťažlivým dobrodružným spôsobom rozprávania. Filozofický rozmer jeho diel dokonca rozširuje okruh jeho priaznivcov aj o dospelých príjemcov.

Almondovi hrdinovia prekonávajú náročné vnútorné krízy. Stretávajú sa so situáciami na pokraji života a smrti. Prechádzajú cez hranice zázračného, mystického, fiktívneho sveta.

Azda k najznámejším dielam patrí jeho román *Skellig* (1998). Bol preložený

už do viac ako tridsiatich jazykov. V Británii bol adaptovaný aj do divadelnej podoby. A nedávno bol aj sfilmovaný.

Téma života a smrti, otázky zmyslu života, životného povolania, problém viery a eschatologická problematika, rozmyšľanie o slobode individua, vyrovnávanie sa s krízou, s traumatickým zážitkom, so sociálnymi problémami. To je tematická škála *Skelliga*. Na prvý pohľad pôsobí ako čitateľsky namáhavý výstup na nedobytnú horu.

Autor príznačne vkladá do rozprávania i vlastné autobiografické zážitky. Ako malý chlapec sa musel vyrovnávať so závažným ochorením súrodenca, zažíval s rodinou ťažké sociálnych problémov a sťahovania na periferiu. Skúsenosti z vlastnej autopsie vniesli do priestoru jeho príbehov pocit autenticity.

Chlapec Michael, hlavný hrdina a zároveň rozprávač, sa so svojimi rodičmi presťahuje do nového domu. Sťahovanie preňho znamená nepríjemnú zmenu. Nepríjemnú aj preto, že dom je schátranou stavbou po nebohom čudáckom starcovi Erniem Myersovi a treba ho kompletne rekonštruovať. Bývanie v ňom je provizórne a nepohodlné. Navyše, v novom prostredí je chlapec odrezaný od svojich bývalých kamarátov.

Michael sa musí vyrovnávať aj s ťaž-

kou rodinnou situáciou. Narodí sa mu sestrička. Jej predčasný príchod je komplikovaný. Bojuje so srdcovou chybou a nie je isté, či tento zápas prežije.

V starej polozrúcanej garáži pri dome nachádza Michael záhadnú bytosť, Skelliga. Na prvý pohľad vyzerá ako na smrť chorý, odpudzujúco pôsobiaci asociál. Chlapec sa mu snaží pomôcť, a tak sa vybuduje medzi nimi vzťah. Pritom mu pomáha nová kamarátka Mimi.

Skellig je záhadnou, ťažko definovateľnou osobou. Pri jeho charakterizácii použil autor zaujímavý významový obľúk. Najprv sa čitateľ zoznamuje s jeho zvláštnou telesnou podobou. Pripomína skôr kôpku zahŕňajúcej „matérie“. Postupne zisťuje, že je to telesná schránka zaujímavej duchovnej bytosti. Tento obľúk akoby naznačoval smer alebo polaritu ľudskej existencie od telesnej k duchovnej úrovni života.

Skellig Davida Almonda má významový vzťah k niektorým literárnym dielam. Autor sa na viacerých miestach priamo odvoláva na básne Williama Blakea. V literárnovedných interpretáciách tohto románu sa tiež zvykne poukazovať na súvislosti s jednou z Márquezových poviedok. Skellig pripomína aj príbehy zo známej „čarovnej záhrady“ (Burnettovej román *The Secret Garden*), v ktorej hrdinovia prežívajú nadprirodzené skúsenosti. Obaja autori, Burnettová i Almond, používajú podobné motívy a postupy – napríklad motív odhalenia tajomného priestoru. V Almondovom prípade však nejde o objav čarovnej moci prírody, ako je to u Burnettovej. Jeho skrýša je symbolom nehostinného civilizačného prostredia, v ktorom deti objavujú duchovný rozmer existencie, a tak napriek deprimujúcim okolnostiam dokážu vnímať silu života. Kľúčovú úlohu pri vnútornej premene hrdinov zohráva v obidvoch dielach priateľský vzťah chlapca

a dievčata z dvoch výrazne odlišných rodinných prostredí. Aj u Almonda hlavný hrdina čelí skúsenosti ohrozenia života – choroba malej Joy. Byť aktérom záhady je pre hrdinov obidvoch románov poslaním. K svojej úlohe nie sú viazaní osudovo. Predurčuje ich k tomu charakter. Poslanie im pomáha prekonávať prekážky i vnútornú osamelosť. Tá je v obidvoch prípadoch podmienená aj objektívnymi okolnosťami – náhlou zmenou životnej situácie, presťahovaním sa do cudzieho prostredia. Samozrejme, uvažovanie o spojitosti s Burnettovej románom uvažujem len na úrovni prvotných dojmov. Vyplývajú nepochybne z podobnej motivácie obidvoch autorov – ukázať deťom viacrozmernosť bytia a pretvárajúci zázračný význam lásky.

Po *Skelligovi* nasledovali aj ďalšie romány. Za román *Kit's Wilderness* (Kito va pustatina, 1999) Almond získal Cenu Michaela L. Prinza Americkej asociácie knihovníkov (American Library Association). Čitateľskej obľúbenosti sa tešia aj diela *Heaven Eyes* (Oči nebies, 2000), *Secret Heart* (Tajné srdce, 2001), *The Fire Eaters* (Hltači ohňa, 2003), *Clay* (Hlina, 2005), *Raven Summer* (Leto havranov) *My Name Is Mina* (Volám sa Mína).

Príbehy Davida Almonda možno chápať ako podobenstvo o nádeji, viere a láske. Tieto tri hodnoty zohrávajú kľúčovú úlohu pri záchrane anjelského Skelliga i malej Joy, sú podstatné aj v príbehu malého Kita zápasiaceho s problémom Alzheimerovej choroby, ktorá postihla jeho milovaného deda. Sú dôležité aj pre siroty z detského domova Erin, January a Mouse, ktoré si hľadajú nový domov. Boj o ušľachtilé hodnoty je bytostným bojom. Hrdinovia však spoznávajú lásku a priateľstvo ako životodarný zdroj, ktorý pomáha a zázračne premieňa.

PETER KARPINSKÝ

Sedem dní v pivnici

Bratislava, Perfekt 2011, il. Zuzana Bočková-Bruncoková, 80 s.

Osobne mám najradšej rozprávky fantazijného typu. Nechať sa vtiahnuť do fiktívneho príbehu, odohrávajúceho sa vo fiktívnom priestore a ešte k tomu s fiktívnymi postavami v hlavnej úlohe znamená pre mňa únik z každodennej reality do sveta fantázie. Samozrejme, nielen to. Ide predovšetkým o čitateľský zážitok, navyše umocnený skutočnosťou, že sa tento typ rozprávok objavuje skôr sporadicky, pretože málokto autor si ho trúfa „vykonštruovať“. Vymyslieť ekvivalent Petra Pana, Snehovej kráľovnej či Alice z krajiny zázrakov chce totiž nielen guráž, ale aj bezhraničnú predstavivosť a rozprávačskú zručnosť. Teší ma preto, že potrebnú odvahu (a ako sa ukázalo aj potrebné zručnosti) našiel v sebe známy prozaik Peter Karpinský, ktorý prichádza už s treťou rozprávkovou knižkou. Tou najnovšou čitateľa pozýva na tajomno-dobrodružnú výpravu, ktorá sa odohrá za „Sedem dní v pivnici“.

Príbehovým sprievodcom sa od prvého dňa stáva „prašískriatok“ Celestín, jedinečná rozprávková bytosť. Po zobudení zisťuje, že sa deň nezačína tak, ako by mal. Je totiž v pivnici jediný prašískriatok. Po zoznámení sa s umelcom Pavúkom a modelkou Moľou, ktorí sa následne stávajú jeho vernými spoločníkmi, sa dozvedá, že mu rodičov a všetkých príbuzných uniesli nebezpečné šváby. Keď pominie prvotný plač a vyviazne z nečakaného boja s vracajúcimi sa švábmi, rozhodne sa ísť svojich rodičov hľadať a oslobodiť. Tu vzniká základný konflikt knihy. Netradičná trojica pivničných bytostí sa vydáva na záchrannú misiu do Kráľovstva švábov, počas ktorej zažíva jedno napínavé dobrodružstvo za druhým. Veľakrát ide o život. Maličky Celestín sa na-

priek vekovej nezrelosti prejaví ako skutočný hrdina, ktorý musí pomôcť každému, kto to evidentne potrebuje, aj za cenu ohrozenia vlastnej misie. Vďaka takejto nezištnosti, ale aj sile dojímavého príbehu o strate rodičov si získava priateľstvo mnohých obyvateľov pivničného sveta, ktorí mu v pravú chvíľu ponúkajú pomocnú ruku. Napätie graduje, boj dobra so zlom vrcholí.

Peter Karpinský sa tu (opäť) ukazuje ako skvelý narátor s kreatívnym duchom. Z nako nezaujímavého prostredia pivnice vytvára originalitou nabitý čarovný svet plný hrôzostrašných i nádherných krajínok, úkazov a bytostí. Čitateľa postupne sprevádza tradičnou pivnicou, kde okrem prachu a množstva ľudí nahromadených nepotrebných predmetov žijú aj rozprávkové bytosti, ale aj neprebádaným „Dolným svetom“, kde v pachu a špine žijú „hrozní nálevníci“, či „Krištáľovým kráľovstvom“ s komickými „jablkáčmi“ a „zemiakáčmi“. Azda najsugestívnejšie pôsobí smrteľne nebezpečná, do šedivej hmyly zahalená „Krajina smútkov“, pri ktorej sa autor zrejme inšpiroval známou bažinou smútku a beznádeje z Nekonečného príbehu. Autor v podstate vytvára akýsi mikrosvet – pivnica a podzemie – v (reálnom) makrosвете – panelák. V pláne postáv zároveň kombinuje pozemské tvory, zväčša v podobe hmyzu (moľa, pavúk, blcha, šváb, motýľ...), s fantazijnými bytosťami, ktoré by sa dali rozčleniť na vizuálne konkrétne (prašískriatkovia, nálevníci, jablkáči, zemiakáči, kvetlušky, pestovníčkovia) a vizuálne nekonkrétne, resp. mystické. Túto skupinu reprezentuje vševediaci „Duch domu“, akýsi fantóm tohto sveta a (pre niekoho) hrôzostrašný „Ten, čo žije v kúte“, ktorého prítomnosť prezrádzajú iba ohnivočervené oči.

Karpinského invenčná rozprávka ničím nepripomína zo všetkých strán ponúkajúci sa gýč. Jeho postavy sú nanajvýš originálne, hoci zostávajú typicky rozprávkové. Jeho prostredie má potrebnú atmosféru a o napätí v deji sa nedá pochybovať.

R E C E N Z I E

Nechýba tu ani (ne)samozrejmé myšlienkové posolstvo. Za dobrodružnosťou, akciou a fantazijnosťou sa totiž ukrýva príbeh o láske, priateľstve, odvahe, či malichernosti a pýche. K príjemnému čítaniu prispieva aj kultivovaný jazyk, plný „rozprávkových“ novotvarov. Ku konečnému znásobeniu autorského zámeru dochádza vďaka autorsky vyspelým a fantáziou popretkávaným ilustráciám Zuzany BočKayovej-Brunckovej, ktorej výtvarný prejav má percipientovi čo ponúknuť.

Stojí zato ešte spomenúť Karpinského odkaz ustráchaným deťom, keď svojou knižkou síce potvrdzuje mýtus o existencii strážidelných bytostí v našich pivniciach, no zároveň ho „zjemňuje“ skutočnosťou, že medzi tými hrôzostrašnými sa nachádza aj niekoľko vrcholne sympatických postavíčiek, ktoré sú dostatočným súperom v boji o víťazstvo dobra, a preto sa čitatelia vôbec nemusia báť. Sedem dní v pivnici (napriek trochu suchopárnemu názvu) je jedno-ducho literárny počín, vďaka ktorému sa u Petra Karpinského potvrdzuje opodstatnenosť prívlastku rozprávkar.

PETER NAŠČÁK

KORNEL FÖLDVÁRI

O detektívke

Levice, Koloman Kertész Bagala 2009, 195 s.

Z prvého pohľadu informácia o súbore dvadsiatich štyroch esejí Kornela Földváriho O detektívke v periodiku venovanom detskej literatúre môže vyzeráť ako nejaké nedopatrenie. Pripúšťam, hoci neochotne. Okrem pohľadu prvého existuje totiž aj pohľad druhý, a to už nehovorím o treťom, štvrtom a ďalších, ktoré takúto informáciu nielen v Bibiane pripúšťajú, ale si ju priam vyžadujú. Földvári totiž okrem toho, že je naslovovzatým znalcom žánru, ktorý

vždy patril k tým, po ktorých mladý čitateľ na rozdiel od svojej, rozumej nanútenej literatúry spontánne siahal, je i dôverným znalcom slovenskej detskej literatúry. Stačí si za-listovať v Zlatom máji z konca 50. a začiatku 60. rokov a dôkazy o tom, že sa nielen zaujímal o detskú literatúru, ale že dokonca patril k tým kritikom, ktorí v autoroch generácie detského aspektu rozpoznali literárnu modernu, sú po ruke.

Pravda, treba vedieť, že desiatky recenzií a glos, tu i v dobovom Kultúrnom živote, ktoré jemu vlastným ironickým šarmom každému priznávajú, čo jeho jest, sú podpísané menom Peter Horňák. Nie, nehanbí sa za to, že v čase, keď detská literatúra zas nadobúdala podobu poklesnutej, o nej píše. Pseudonym už akosi patrí k jeho osudu. Desať rokov predtým než ho začal používať, komunistická štátna bezpečnosť zmrazila jeho otca a jeho samého vyšmarila z vysokoškolských lavíc. Ak chce písať, pravda, ešte predtým musí prežiť údel mladých čiernych barónov, lepšie je svojím menom ne-
dráždiť. A tak si volí pseudonymy, aby mohol dráždiť svojím názorom. Čo je však najhoršie, pseudonymy si bude voliť aj neskôr, nekonečných dvadsať rokov, pretože v čase, keď sa zas raz mrzačí, pričom sa už nemliaždia prsty, ale duše, nie je ochotný ako mnohí iní ani sa kajať, ani si sypať popol na hlavu. Je príliš charakterný a príliš závislý na istej literatúre, aby sa vystavil takémuto zlyhaniu.

Tou literatúrou, aby som sa vrátil k Földváriho začiatkom, je literatúra pre mládež. Vlastne nič, čo je len jej odnožou, čo ani nemá oficiálny štatút literatúry, zato však má hrdinu, ktorého detský čitateľ miluje, pretože jeho ideálom je pravda, spravodlivosť a sloboda a ktorý na obranu svojho ideálu tási prekliato nízko zavesený kolt. V chápaní dobových ideológov takáto literatúra je brak, ktorá ohrozuje duševné zdravie mladého čitateľa. Földvári však westerny, o ktorých je reč, za brak nepovažuje. Sú mu špeciálnym žánrom dobrodružnej lite-

R E C E N Z I E

ratúry, ktorý môže byť dobrý a môže byť zlý. Nemôže však nebyť. Tak ako v repertoári detského čítania nemôžu nebyť mayovky.

To, čo je dnes úplne samozrejmé, bolo v čase budovania krajších zajtrajškov také absurdné, až je to nevysvetliteľné. Dieťa, ktorými Karl May nadchýnal generácie detských čitateľov po celom svete, u nás totiž po nástupe červenej totality existovať nemohli. Ak sa nesmrteľné príbehy čítali, tak len pod lavicami a pod perinami. Jedným z prvých-prvučiekých, ktorý sa odvážil tasiť svoj názor, a nie v relatívne vhodnejších dubčekovských 60. rokoch, ale už roku 1957, že nevydávanie Karla Maya je neuveriteľná obmedzenosť, bol Kornel Földvári. Našťastie, pridali sa k nemu ďalší „statoční“, a tak čoskoro sa po amerických prériách mohli slobodne preháňať aj shaterhandovia v modrých zväzáckych košeliach.

V tom čase podobne na tom bola detektívka. Ani tá v pofebruárovom nečase nedostala „povolenie k pobytu“. Podľa Földváriho klasická detektívka zmizla z edičných plánov ako všetko iné, čo pripomínalo zahŕňajúcu buržoáznu kultúru. A keďže sa začala raziť téza, že s víťazstvom robotníckej triedy zločinnosť zanikne sama od seba, písanie na kriminálne témy dostalo červenú. Ak sa predsa len nejaká tá výnimka udelila, bolo to vtedy, ak zločincom bol kulak, diverzant, či frustrovaný fabrikant. Kto v takej detektívke bol zločincom a ako skončil, netreba ani hádať. A zas to bol Kornel Földvári, ktorý si pri prvej príležitosti vložil do úst fajku Sherlocka Holmesa a začal odhaľovať zločin spáchaný na skutočnej, to jest umeleckej detektívke. Umeleckej treba zdôrazniť, pretože Földvári od 60. rokov doteraz bude u nás presadzovať to, čo všade inde je samozrejmé, totiž, že detektívka nie je žiaden poklesnutý žáner. Je len zlá a dobrá detektívka, pričom tá druhá je v samotnej dobrej literatúre nezastupiteľná. V rámci nej je totiž „katalyzátorom, ktorý urýchljuje kryštalizáciu ľudských charakterov, názo-

rov, predsudkov i skutkov; je reflektorom, vrhajúcim svetlo na odvrátenú tvár spoločnosti a jednotlivcov.“ Földvári samozrejme vie a nezamlčuje to, že úlohou detektívneho žánru je predovšetkým „vzrušiť, zatiahnuť čitateľa do napínavej hry, prebrať ho z duševnej pohodlnosti a prinútiť ho, aby vyskúšal vlastné schopnosti a sám sa pokúsil vyriešiť záhadu“ zločinu. Vie však i to, že popri tom, popri tomto ozvláštnenom obraze života „detektívka zobrazuje a súdi aj spoločnosť“. Je jej svedomím i zrkadlom.

Toto všetko Földvári vie a dôkaz o tom vydáva kontinuitne už polstoročie. Takže i o tom je jeho najnovšia kniha. O kontinuite, o stálosti názoru. A to napriek tomu, že časť textov, ktoré do knihy zaradil, prepracoval. Nie však preto, aby sa od svojho pôvodného názoru dištancoval, ako to už v našom kraji býva zvykom, ale aby ho prehĺbením ešte viac zdôraznil.

Na záver ešte odkaz na začiatok.

Kto by napriek všetkému povedanému predsa len pochyboval, či v revue programovo zameranej na detskú literatúru bolo šťastné hovoriť o súbore brilantných Földváriho esejí o detektívnom žánri a jeho tvorcach, podotýkam, že Földvári vo svojich reflexiách venuje pozornosť i intencionalnej detektívke pre deti. V esejí *Páchatel či obeť*, ktorá je fundovaným literárnohistorickým prieskumom slovenského detektívneho žánru, ju dokonca cez niekoľkých autorov explicitne pripomína.

A detstvo ešte raz: Svoju knihu Kornel Földvári venoval „*Irene, s ktorou sme podnikali prvé nesmelé detské výpravy do čierneho lesa zločinu*“.

Pani Irena Lifková, rodená Földváriová, literárna kritička a prekladateľka z anglickej literatúry, ktorá po celý svoj život chápala opodstatnenosť detskej knihy, sa s detstvom navždy rozlúčila 29. augusta 2011. Česť jej pamiatke!

ONDREJ SLIACKY

Dobrodružstvá sardinky

V BIBIANE o kolobehu vody v prírode

20. 10. 2011 – 1. 4. 2012

Výstava bola inšpirovaná vetou: „*Za-
stavte Zem, chcem vystúpiť!*“ Slová
amerického spisovateľa Kurta Von-
neguta vyjadrujú znepokojenie nad
prehlbujúcou sa nerovnováhou v prí-
rode, pod ktorou je podpísané ce-
lé ľudstvo. Ale keďže vystúpiť z roz-
behnutého vlaku očividne nejde, tre-
ba hľadať spôsob, ako dôjsť do cieľa
a nezabiť sa. Dá sa to vôbec?

**Začiatok všetkých vecí je vo vode.
Z vody všetko vzniká a všetko sa do
nej v zániku vracia.**

(Thales z Milétu , 613-543 p. n. l.)

VODA je jeden zo základných prv-
kov našej planéty. Pokrýva jej dve tre-
tiny. Preto sa naša ZEM volá aj MOD-
RÁ PLANÉTA. A práve voda je hlav-
nou „postavou“ našej výstavy. Tou
ďalšou, rovnako dôležitou, je jedna
z hŕfu sardiniiek, vďaka ktorej sa deti
dozvedia niečo z toho, čo sa deje pod
morskou hladinou. Pri realizácii výsta-
vy nám pomohli dokumentárne filmy
J. Y. Cousteaua.

JAQUES-YVES COUSTEAU bol
francúzsky prieskumník, potápač, ná-
morník, vynálezca, filmár, organizátor.
Ako prvý človek sa potopil do hĺbky 60
metrov vďaka prístroju, ktorý vyna-

šiel. Objavil krásu podmorského sve-
ta i opojenie z hĺbky, ktoré dokázal
sprostredkovať aj ľuďom, čo sa v živo-
te nepotápali. Bol veliteľom výskumnej
lode Calypso, ktorú kúpil za vlastné
peniaze. Z nej nakrútil viacero filmov,
za ktoré získal najvyššie ocenenie fil-
mového sveta, OSCARA. Jeho ideálom
nebol Homo sapiens (Človek múdry),
ale Homo aquaticus (Človek vodný).
Ľudstvo mu vďačí za objavenie a pri-
blíženie úžasného sveta pod vodou,
o ktorom stále vieme tak málo.

Ale vráťme sa k našej sprievodkyni,
s ktorou sa vyberieme na cestu pod-
morským svetom. Ak máte skafander,
žiadnen problém. Ak nie, môžeme ísť
so sardinkou aspoň s prstom na ma-
pe.

SARDINKA: „AHOJTE, SOM SAR-
DINKA. Zatiaľ ešte nemám meno, ale
páčilo by sa mi meno – napríklad sar-
dinka INKA alebo JULINKA alebo...
(Aktivita pre deti: vymýšľanie mena
pre sardinku).

Krátky sprievod výstavou:

V prvej miestnosti sa zoznámime
so základmi kolobehu vody v prírode.
KOLOBEH VODY na Zemi je v pod-
state najväčší prírodný kolobeh. Je
udržovaný v pohybe slnečnou ener-

giou. Voda sa vyparuje, para sa zráža a vznikajú oblaky. Keď sú oblaky príliš ťažké, na Zem padá dážď, sneh alebo krúpy. Časť vsiakne do pôdy, časť padá do vody, časť steká po povrchu a veľká časť sa zasa odparí a para sa zráža...a zasa pekne všetko dokola...

V druhej miestnosti „prší“. Všade sú kvapky, ktoré sa premieňajú na iné skupenstvá vody. Voda je pre život nevyhnutná. Ľudské telo obsahuje 62 % vody a niektoré vodné živočíchy (medúzy) pozostávajú z 98%.

V tretej miestnosti zistíme, prečo je morská voda slaná, prečo morské kryhy nie sú slané, čo je to príliv a odliv a ako sa správajú morské prúdy.

SLANÁ VODA: Oceány a moria sú slané, pretože rieky do nich prinášajú dažďovú vodu, ktorá minerály hornín

rozpúšťa milióny rokov. **PREČO MORSKÉ KRYHY NIE SÚ SLANÉ?** Pretože väčšina soli sa pri zamrznutí vyparuje. A preto morský ľad obsahuje iba trochu soli a pláva na hladine, lebo je redší ako morská voda.

PRÍLIV A ODLIV: Príliv a odliv je približne 6 hodinový cyklus, ktorý sa zmení zakaždým, keď sa Zem pootočí o 90 stupňov. Slnko spôsobuje, že prílivy a odlivy sú intenzívnejšie. Najsilnejšie prílivy a odlivy nastávajú, keď sú Zem, Mesiac a Slnko na jednej priamke. Najväčšie rozpätie prílivu a odlivu v Európe je na pobreží Atlantického oceánu vo Francúzsku v zátok Mont-Saint-Michel, kde dosahuje až 14 metrov.

MORSKÉ PRÚDY: Morský prúd označuje masu vody, ktorá sa v moriach a oceánoch premiestňuje z jed-

ného miesta na druhé. Príčinami vzniku prúdenia sú: rozdielna slanosť vody v rôznych hĺbkach, prúdenie vzduchu v prízemných vrstvách atmosféry a vyrovňovanie množstva vody medzi jednotlivými oblasťami morí a oceánov. Najznámejšie prúdy sú teplý Golský a studený Atlantický. V roku 1992 sa vynorili v severnom Pacifiku stovky plastových kačičiek. Zapríčinil to prevrátený kontajner s hračkami, ktorý stroskotal na opačnej strane oceánu. Oceánograf Curtis Ebbesmeyer mapoval miesta na pobreží, kde sa našli kačičky, a vďaka tomu zistil, ako „pracujú“ morské prúdy a víry.

V štvrtej miestnosti sme v morských hĺbinách. Napriek veľkému výskumu morských hĺbok, ostáva ešte veľa tajomstiev a záhad. To sme využili pri realizácii výstavy, kde tieto záhady ožívajú. Napr. námornícke legendy sú plné hrôzostrašných obrov vynárajúcich sa z útrob oceánu, aby pohltili lode, ba i celé ostrovy. Hlbo-

komorské živočíchy majú špeciálny životný cyklus. Vzhľadom na ťažkú dostupnosť ich teritória sa to možno ani nikdy nedozvieme.

V piatej miestnosti sa stretneme s rozprávkovými postavami z morských hĺbín. Tieto bytosti od nepamätí zamestnávali ľudskú predstavivosť. Darilo sa im hlavne preto, že morské dná zostali človeku prakticky neprístupné.

Cesta sardinky, plastových kačičiek, ale aj malých návštevníkov BIBIANA-NY sa končí. Ak naša sardinka aspoň trochu pomohla nazrieť do fungovania vôd morí a oceánov, tak svoju úlohu splnila.

Scenár: Mirka Pavelková

Dramaturgia: Pavel Uher, Eva Čárska

Výtvarno-priestorové riešenie: Zuzana Malcová

Eva Čárska

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Brathová, B.:** Peter Pan slovenskej ilustrácie, č. 1, s. 58-62.
- Ferko, M.:** Človek, ktorý žil a umrel s deťmi (Nad životom a dielom Janusza Korczaka), č. 2, s. 55-64.
- Kačala, J.:** Tvorca literárneho jazyka (Osobitosti Kukučínovho jazyka a štýlu v prózach zo školského prostredia), č. 2, s. 48-54.
- Siegllová, N.:** Prosťor pro fantazii i skutečnost (Česká literatura pro děti a mládež 2009), č. 3, s. 54-62.
- Sliacky, O.:** Rozprávka o troch, ktorí neprestali byť deťmi (Pred 130 rokmi začalo vychádzať fenomenálne dielo slovenskej slovesnej kultúry Prostonárodné slovenské povesti Pavla Dobšinského), č. 1, s. 70-71; Jeho i naše Mladé letá (Revúca Martina Kukučina), č. 2, s. 38-47; O svete na piesku (Bologna 2010), č. 3, s. 19-23; Povedzte mi, kto je Hana Naglik (Po autorke knihy Ester a Albatros pátral Ondrej Sliacky), č. 4, s. 14-31.
- Rzabó, I.:** Každý člnok sa raz naučí plávať (Dni detskej knihy 2010 v okrese Rožňava), č. 2, s. 20-28.
- Stanislavová, Z.:** Ostrovčeky umenia (Literárna tvorba pre deti a mládež 2009), č. 1, s. 1-13; Kontinuitou k tvorivosti (Poézia pre deti a mládež v 70.-80. rokoch 20. storočia), č. 2, s. 29-37; Moderna a postmoderna v autorskej rozprávke po roku 1989, č. 3, s. 42-50; Tiché dobrodružstvo života (Za Eleonórou Gašparovou), č. 3, s. 51-53; Malkáci tohto času (Spoločenská próza pre deti a mládež po roku 1989), č. 4, s. 1-13.
- Tokár, M.:** Čas inovácií (Slovenská ilustrácia pre deti a mládež 2009), č. 3, s. 36-48; Zázračno z imaginácie (Ilustrácie pre deti a mládež v 60. rokoch 20. storočia), č. 2, s. 1-19.
- Vráblová, T.:** Dva príbehy ako priatelia, č. 1, s. 34-37; V znamení pútnictva alebo Sila minorít, č. 4, s. 42-54.

ROZHOVOR

- Sliacky, O.:** Najväčší div Slovenska (s **Petrom Tvrdoňom**, riaditeľom jubilejnej BIBIANY), č. 1, s. 16-28; Slovak united imaginations (s **Miroslavou Vallovou**), č. 3, s. 9-18; Bolonská lúka slovenských kvetov (s **Barbarou Brathovou**), roč. 17, č. 3, s. 32-41.

BELETRIA

- FELDEK, L.:** Cestovná správa z Bologne, č. 3, s. 30-31.
- Naglik, H.:** Ester a Albatros, č. 4, s. 34-41.
- Nanetiová, A.:** Môj dedko je čerešňa, č. 3, s. 24-29.

RECENZIE

- Farkašová, E.:** Ivaničková, M.: Kamienka a Viťúz, č. 1, s. 68-69.
- Kačala, J.:** Zlatá refaz, č. 4, s. 69-72.
- Kepštová, E.:** Vivaldi podľa Uličianskeho, č. 1, s. 50-52.
- Magalová, G.:** Čahojová-Bernátová, B.: Cesta za Malým princem, č. 1, s. 66-68.
- Mitrová, A.:** Môže za snehovú kalamitu v Košiciach Ján Uličiansky? č. 1, s. 53-57; Žilková, M. a kol.: Olympiáda tvorivosti, č. 3, s. 67-69.
- Naščák, P.:** Jobus, B.: Muflón Ancijáš a jeho spanilá jazda, č. 4, s. 68-69; Futová, G.: Psia škola kocúra Červenochvosta, č. 4, s. 72.
- Rušňák, R.:** Olech, J.: Pompon v rodine Rybárikovcov, č. 3, s. 69-70.
- Sliacky, O.:** Nanettiová, A.: Muž, ktorý pestoval kométy, č. 3, s. 63.
- Vráblová, T.:** Vstupenka do Bologne (Kepštová, E.: Slovenská detská kniha), č. 3, s. 1-8; Subaliová, L.: My deti z Trávnikov, č. 3, s. 63-65.
- Žemberová, V.:** Sedlák, I. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry I – II, č. 2, s. 68-70; Navrátil, J.: Čauko, bengoši! roč. 17, č. 3, s. 65-67.

PUBLICISTIKA, GLOSÝ

- Anoškinová, V.:** Ilustrátor ľudských príbehov (Cena Ludovíta Fullu 2010 Jozefovi Cesnakovi), č. 4, s. 58-59.
- Cíferská, E.:** Čarovná cesta príbehov, č. 3, s. 2-9; BIBIANA na Slovensku, č. 3, s. 71; Kovačica ako z obrázka (Na návšteve u krajanov), č. 4, s. 62-63.
- Friedová, L.:** Za Pavlom Štefánikom, č. 2, s. 19.
- Milčák, P.:** Nikomu o mne nič nehovorte (27. 1. 2010 zomrel J. D. Salinger), č. 1, s. 63-65.
- (pu):** Homo ludens – človek hravý, č. 1, s. 72.
- Sliacky, O.:** Rozprávka ako elixír života (Trojuža 2010 Jánovi Milčákovi), č. 4, s. 55-57; Ohník v očiach, ohník v srdci (Trojuža in memoriam Pavlovi Štefánikovi), č. 4, s. 60-61.

Stanislavová, Z.: Letný slnovrat Jany Bodnárovej,
č. 4, s. 13.

Vráblová, T.: Zázračný oriešok nebol prázdny, č. 4,
s. 64-67.

PREZENTOVANÍ AUTORI

Balogh, Ď.: č. 2, s. 39, 42.
Banga, D.: č. 1, s. 22.
Bartusz, J.: roč. 17, č. 1, s. 28.
Bátovský, L.: č. 4, s. 20.
Bednár, Š.: č. 3, s. 42.
Bednár, V.: č. 1, s. 38-43.
Benka, M.: č. 3, s. 38.
Berky-Luborecký, J.: č. 1, s. 24.
Blažková, J.: č. 3, s. 29.
Bodnárová, J.: č. 4, s. 63-64.
Bombová, V.: č. 4, s. 35.
Brat, R.: roč. 17, č. 1, s. 5.
Cabadaiová, V.: roč. 17, č. 1,
s. 36.
Cpin, P.: roč. 17, č. 1, s. 29.
Cooper, J. F.: č. 1, s. 28.
Csiba, V.: roč. 17, č. 1, s. 33.
Čahojová-Bernátová, B.: roč. 17,
č. 1, s. 66-68.
Čisárik, P.: č. 2, s. 43.
Dašková, K.: roč. 17, č. 1, s. 13.
Derevenec, I.: roč. 17, č. 1, s. 32.
Dicová-Ondrejková, J.: roč. 17,
č. 1, s. 29.
Dobšínský, P.: roč. 17, č. 1, s. 70-
71.
Dragulová-Faktorová, D.: č. 2,
s. 8.
Ďuríčková, M.: č. 3, s. 24, 27.
Dvořáková, Z.: č. 3, s. 64.
Elšíková, M.: č. 3, s. 61-62.
Feldek, L.: č. 3, s. 28; č. 4, s. 12-
15, 42.
Ferko, M.: roč. 17, č. 1, s. 8.
Friedová, L.: č. 4, s. 19.
Fulla, L.: č. 3, s. 41-42.
Futová, G.: č. 1, s. 64-66; č. 2,
s. 2-3, 8, 60-62; č. 4, s. 69.
Gajdošík, P.: č. 2, s. 8-9.
Gajdošová, E.: č. 2, s. 8.
Geišberg, M.: č. 1, s. 7.
Gergelová, V.: č. 4, s. 35.
Glocko, P.: č. 2, s. 6-7.
Gregušová, A.: roč. 17, č. 1, s. 10.
Groch, E. J.: roč. 17, č. 1, s. 2.
Groch, M.: roč. 17, č. 1, s. 38.
Hála, J.: č. 3, s. 39-40.
Harmanová, D.: č. 4, s. 20.
Hivešová-Šilanová, G.: č. 1, s.
23, 27.

Hložník, F.: č. 3, s. 42.
Hložník, V.: č. 3, s. 45-48.
Hlušíková, M.: roč. 17, č. 1, s. 5.
Holka, P.: č. 4, s. 36-38.
Ilečko, L.: č. 3, s. 42.
Ilkovičová, K.: č. 2, s. 40.
Ivaničková, M.: roč. 17, č. 1,
s. 68-69.
Janovic, T.: č. 4, s. 18.
Jobus, B.: roč. 17, č. 1, s. 11.
Kállay, D.: č. 1, s. 37; č. 3, s. 12.
Kasarda, M.: č. 4, s. 20.
Kellenberger, L.: č. 3, s. 43-44.
Kellenberger, M.: roč. 17, č. 1,
s. 30.
Kiselová-Sitekova, J.: č. 2, s. 44;
č. 3, s. 4, 14-20.
Klepoč, T.: č. 2, s. 44.
Klimáček, F.: č. 3, s. 42.
Kopták, M.: roč. 17, č. 1, s. 33.
Kostrá, J.: č. 4, s. 20.
Košíková, H.: č. 1, s. 66-67.
Kuglerová, Z.: č. 2, s. 11.
Lacková, E.: č. 1, s. 26.
Lebiš, J.: č. 4, s. 35.
Lobel, A.: č. 4, s. 68-69.
Machaj, V.: č. 4, s. 1-9.
Marec, A.: č. 4, s. 35.
Mihálik, V.: č. 4, s. 20.
Makovický, E.: č. 3, s. 38.
Malec, F.: č. 1, s. 6.
Martiška, J.: roč. 17, č. 1, s. 34.
Matlovičová-Králová, M.: roč.
17, č. 1, s. 36.
May, K.: č. 1, s. 31.
Milčák, J.: roč. 17, č. 1, s. 3.
Mišák, P.: č. 2, s. 7.
Mokoš, J.: č. 3, s. 34.
Moravčík, Š.: č. 4, s. 56-62.
Moravčík Jakubovec, J.: č. 1,
s. 63-64.
Moskvinová, M.: č. 3, s. 62-64.
Navrátil, J.: roč. 17, č. 1, s. 8.
Nesselman, L.: č. 3, s. 7-8.
Nienacki, Z.: č. 4, s. 28-33.
Nociar, A.: č. 2, s. 9.
Ondrejčka, E.: roč. 17, č. 1, s. 13.
Ondrejčka, K.: č. 3, s. 38-39;
č. 4, s. 64-67.
Ozábál, J.: č. 3, s. 34.
Palo, L.: roč. 17, č. 1, s. 33.
Pártošová, Š.: č. 4, s. 19.

Podmanický, J.: č. 4, s. 35.
Predmerský, V.: č. 3, s. 34.
Procházková, I.: č. 3, s. 57.
Pudlákova, J.: č. 2, s. 2.
Regitko, M.: roč. 17, č. 1, s. 33.
Reisel, V.: č. 4, s. 20.
Rezník, J.: roč. 17, č. 1, s. 10, 13.
Rihariová, E.: č. 2, s. 9.
Rojček, F.: roč. 17, č. 1, s. 12.
Rúfus, M.: č. 1, s. 18-19; č. 2,
s. 11-12.
Sabolová, P.: roč. 17, č. 1, s. 13.
Salinger, J. D.: roč. 17, č. 1, s. 63-
65.
Sliacka, E.: roč. 17, č. 1, s. 36.
Sliacky, O.: roč. 17, č. 1, s. 9.
Solčanská, M.: č. 2, s. 4-5.
Stacho, J.: č. 3, s. 28; č. 4, s. 11-12.
Suballyová, E.: roč. 17, č. 1, s. 6.
Suchalová, L.: roč. 17, č. 1, s. 34.
Šebesta, J.: č. 2, s. 1-2, s. 13-25,
26-27.
Ševčovič, P.: č. 4, s. 35.
Šimulčíková, J.: č. 1, s. 68-69.
Škripková, I.: č. 1, s. 8.
Šmatlák, S.: č. 3, s. 27.
Štauder, D.: č. 1, s. 6, 9-17.
Štefánik, P.: č. 2, s. 9; č. 4, s. 20.
Štepa, S.: č. 2, s. 9.
Šulajová, Z.: č. 2, s. 3-4.
Šuplata, V.: č. 1, s. 6.
Toman, J.: č. 3, s. 64-67.
Topolská, M.: č. 4, s. 19.
Tršťan, D.: roč. 17, č. 1, s. 30.
Turan, J.: roč. 17, č. 1, s. 8.
Uchnár, P.: roč. 17, č. 1, s. 58-62.
Uličiansky, J.: roč. 17, č. 1, s. 1,
42-49, 50-52, 53-57.
Válek, M.: č. 3, s. 28; č. 4, s. 16-
18.
Vančo, B.: č. 2, s. 40.
Vargová-Hábovčíková, B.: č. 1,
s. 23.
Vicianová, Z.: č. 1, s. 24.
Vlček, P.: č. 2, s. 7.
Vodrážka, J.: č. 3, s. 40-41.
Vrabec, J.: roč. 17, č. 1 s. 31.
Vrlík, P.: č. 2, s. 7.
Wagnerová, A.: roč. 17, č. 1,
s. 30.
Žáry, Š.: č. 4, s. 20.
Žigová, A.: č. 2, s. 9.

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Andričíková, M.:** Ako osuhel na januárových stromoch, č. 1-2, s. 52-61.
- Anoškinová, V.:** Krásna jar, leto, jeseň a zima 2010, č. 3, s. 19-21; 23. Bienále ilustrácie Bratislava, č. 4, s. 3-8.
- Beňo, J.:** Prešov i pred Prešovom (Dni detskej knihy 2011), č. 3, s. 12-18.
- Hujdič, T.:** Čo má spoločné Al Gore a Ján Uličiansky? č. 4, s. 32-36.
- Lavřík, S.:** Saper vedere alebo Hra na návštevu (Esej v dialógu o ilustrovaní, ilustráciách a ilustrátoroch), č. 4, s. 20-28.
- Magalová, G.:** Kresťanské posolstvá autorskej rozprávky I. Javora a J. C. Hronského, č. 3, s. 53-59.
- Marčok, V.:** Objavné završenie prehodnocovania, č. 1-2, s. 18-22.
- Mitrová, A.:** Dráma v dráme (Temporálne poznámky k pôvodnej dramatickej tvorbe pre deti a mládež 2010), č. 3, s. 1-11.
- Panáková, B.:** O snoch v ľudskom svete (Najlepšie knihy 2010), č. 3, s. 22-25.
- Rusňák, R.:** Stretávanie sa s vetrom (Svetová literatúra pre deti a mládež), č. 3, s. 34-42.
- Siegllová, N.:** Hladina se příliš nečeřila (Česká literatura pro děti a mládež 2010), č. 4, s. 53-60.
- Sliacky, O.:** „Najpravdivejšie na svete sú rozprávky“, č. 1-2, s. 32-47; Moje mladé letá... (Nedožité 90. narodeniny Ruda Morica), č. 3, s. 43-47.
- Stanislavová, Z.:** „Bez piesní je svetu zima“ (Literárna tvorba pre deti a mládež v roku 2010), č. 1-2, s. 1-2; Mentálny obraz Rómov v spoločenskej próze pre deti a mládež pred rokom 1989, č. 4, s. 37-45.
- Tokár, M.:** ... a slovo sa stalo obrazom (Slovenská ilustrácia pre deti a mládež 2010), č. 1-2, s. 23-32; Ilustrácia a nové médiá, č. 4, s. 9-13.
- Vráblová, T.:** Ako vidieť srdcom (Angela Nannettiová na Slovensku), č. 3, s. 48-52; Výstup na nedobytnú horu čiže David Almond, č. 4, s. 61-62.

ROZHOVOR

- Sliacky, O.:** Je škaredo, počasie mi žičí, hovorí Zuzana Stanislavová, č. 1-2, s. 10-17; Žiť tu a teraz (s Bibiánou Hlebovou o mostoch medzi nimi a nami), č. 3, s. 26-33; Nemám rád ani instantnú kávu, ani instantný vkus (s Tomášom Klepochom, nositeľom Zlatého jablka BIB 2011), č. 4, s. 14-19.

BELETRIA

- Kadlečíková, I.:** Peniaze nesúdené, tri razy vrátené, č. 1-2, s. 48-50.
- Milčák, J.:** Trinásta komnata, č. 4, s. 49-52.

RECENZIE

- Andričíková, M.:** Trinásta komnata Jána Milčáka, č. 4, s. 46-48.
- Gallik, J.:** Magalová, G.: Cesta rozprávky, č. 1-2, s. 63-64.
- Hlebová, B.:** Mačka andro garudo than čitkinel mišosen/ Mačka v skrýši tíši myši, č. 1-2, s. 66-67; Šándor, J.: Čierna ruža (E kaľi ruža), č. 3, s. 66-68.
- Klimovič, M.:** Šefčík, V.: Basta fidli, Hatala, M.: Kratochvíle pre väčšie deti a menších dospelých, č. 1-2, s. 68-70; Križka, T.: Kresbička drobná navždy visí v ráme, č. 3, s. 64-65.
- Lešková, D.:** Všetky pekné baby sú blondínky, č. 3, s. 65-66.
- Naščák, P.:** Navrátil, J.: Vodník Venček, č. 1-2, s. 65; Kotvášová-Jonášová, M.: Sú to vážne veci, č. 3, s. 60-61; Karpinský, P.: Sedem dní v pivnici, č. 4, s. 63-64.
- Sliacky, O.:** Földvári, K.: O detektívke, č. 4, s. 64-65.
- Stanislavová, Z.:** Gregušová, A.: Operácia Orech a iné dedkoviny, č. 3, s. 61-63.
- Szabó, I.:** Kenda, M.: Krtko ryje vrtko, č. 3, s. 63.
- Vráblová, T.:** Bendová, K.: O prváckom mačiatku, č. 3, s. 68-71.

PUBLICISTIKA, GLOSÝ

- Anoškinová, V.:** č. 3, s. 33.
- Cíferská, E.:** Za Gabrielou Škorvankovou (1942-2011), č. 1-2, s. 70; Stupava a Sučany Ruda Morica, č. 3, s. 44; 100+100, č. 3, s. 71.
- (eč):** Mosty v BIBIANE, č. 1-2, s. 51.
- Jarošová, Z.:** O úrode, č. 4, s. 1-2.
- Ondrejičková, H.:** Digitálna BIBIANA, č. 1-2, s. 72.
- Sliacky, O.:** Za Milanom Ferkom (1929-2010), č. 1-2, s. 62; Abeceda ľudskosti (Za Zlatou Solivajsovou 1922-2010), s. 71; č. 3, s. 11; Namiesto vinša, č. 3, s. 16.
- Vráblová, T.:** Kniholov na lodi Nie si sám, č. 4, s. 29-31.

PREZENTOVANÍ AUTORI

- Adámková, K.: č. 1-2, s. 25.
 Almond, D.: č. 4, s. 61-62.
 Andálová, R.: č. 1-2, s. 9.
 Aulitisová, K.: č. 3, s. 10.
 Balco, J.: č. 4, s. 39-40.
 Baňková, M.: č. 4, s. 58.
 Bendová, K.: č. 1-2, s. 2; č. 3, s. 68-71.
 Blaško, F.: č. 1-2, s. 28.
 Blažková, J.: č. 1-2, s. 8.
 Bočkovyá-Bruncková, Z.: č. 1-2, s. 26; č. 3, s. 20.
 Brat, R.: č. 1-2, s. 4, 7.
 Braunová, P.: č. 4, s. 58-59.
 Březinová, I.: č. 4, s. 56.
 Brunovský, A.: č. 1-2, s. 39-47; č. 3, s. 21.
 Brunovský, D.: č. 1-2, s. 46-47.
 Brycz, P.: č. 4, s. 59.
 Cabadajová, V.: č. 1-2, s. 24.
 Cichová, A.: č. 1-2, s. 28.
 Cipár, M.: č. 1-2, s. 28-29; č. 3, s. 21.
 Cvacho, I.: č. 1-2, s. 28.
 Čačko, P.: č. 3, s. 11.
 Čapka, M.: č. 1-2, s. 28.
 Černá, O.: č. 4, s. 56.
 Červenák, J.: č. 3, s. 7.
 Derevenec, I.: č. 1-2, s. 27; č. 3, s. 19-20.
 Drgoňová, M.: č. 1-2, s. 30.
 Ďuríčková, M.: č. 1-2, s. 2.
 Feldek, E.: č. 1-2, s. 20.
 Feriancová, P.: č. 1-2, s. 7.
 Ferko, Milan: č. 1-2, s. 62.
 Ferko, Miloš: č. 1-2, s. 5.
 Földvári, K.: č. 4, s. 64-65.
 Futová, G.: č. 1-2, s. 6-7.
 Gajdošová, E.: č. 1-2, s. 2, 23.
 Gallo, I.: č. 4, s. 44.
 Garguláková, D.: č. 3, s. 4.
 Gejdoš, P.: č. 3, s. 5.
 Gregušová, A.: č. 1-2, s. 6; č. 3, s. 61-63.
 Guman, L.: č. 1-2, s. 28; č. 3, s. 21.
 Habaj, I.: č. 4, s. 42-43.
 Hatala, M.: č. 1-2, s. 8, 68-70.
 Hevier, D.: č. 1-2, s. 2-3, 8, 24.
 Hlebová, B.: č. 3, s. 26-33.
 Hlušíková, M.: č. 1-2, s. 5.
 Holéczyová, M.: č. 1-2, s. 8-9.
 Horák, J.: č. 1-2, s. 2.
 Horecký, M.: č. 1-2, s. 9.
 Hronský, J. C.: č. 3, s. 53-59.
 Ilkovičová, K.: č. 1-2, s. 26.
 Janota, I.: č. 1-2, s. 8.
 Javor, I.: č. 3, s. 53-59.
 Jungová, I.: č. 1-2, s. 9.
 Jurčo, M.: č. 3, s. 16.
 Kadlečík, I.: č. 1-2, s. 38-44.
 Kadlečíková, I.: č. 1-2, s. 1, 32-50; č. 3, s. 25.
 Karpianus, L.: č. 4, s. 57.
 Karpinský, P.: č. 4, s. 63-64.
 Kellenberger, M.: č. 1-2, s. 31.
 Kenda, M.: č. 3, s. 63.
 Khidayer, E.: č. 1-2, s. 2.
 Klepoch, T.: č. 1-2, s. 24; č. 4, s. 6, 14-19.
 Košková, H.: č. 1-2, s. 2.
 Kotvášová-Jonášová, M.: č. 3, s. 60-61.
 Kováčik, P.: č. 4, s. 43-44.
 Kraus, D.: č. 4, s. 41-42.
 Kremlerová, E.: č. 1-2, s. 9.
 Križka, T.: č. 1-2, s. 8; č. 3, s. 64-65.
 Križková, E.: č. 3, s. 2.
 Krúpová, A.: č. 3, s. 4.
 Kuglerová, Z.: č. 1-2, s. 5.
 Kunik, F. J.: č. 4, s. 38.
 Kupčo, M.: č. 3, s. 6-7.
 Lněničková, J.: č. 4, s. 58.
 Magalová, G.: č. 1-2, s. 63-64.
 Maliti-Fraňová, E.: č. 1-2, s. 1.
 Martiška, J.: č. 1-2, s. 26.
 Masaryk, M.: č. 1-2, s. 4.
 Mäsiar, J.: č. 1-2, s. 2.
 Milčák, J.: č. 1-2, s. 3-4, 52-61; č. 3, s. 22-23; č. 4, s. 46-48.
 Mišíková, K.: č. 3, s. 4-5.
 Mitrová, A.: č. 1-2, s. 21.
 Moravčíková, D.: č. 3, s. 20.
 Moric, R.: č. 1-2, s. 20; č. 3, s. 43-47; č. 4, s. 40-41.
 Nagaj, O.: č. 1-2, s. 8.
 Nanettiová, A.: č. 3, s. 48-52.
 Navrátil, J.: č. 1-2, s. 5, 64-65.
 Necpalová, J.: č. 1-2, s. 9.
 Nikl, P.: č. 4, s. 53.
 Novotná, A.: č. 4, s. 57-58.
 Olivieri, O.: č. 1-2, s. 9.
 Ozanová-Triznová, Z.: č. 1-2, s. 9.
 Pastirčák, D.: č. 3, s. 9.
 Paulovičová, B.: č. 1-2, s. 28.
 Pavlová, J.: č. 3, s. 2.
 Peleščáková D.: č. 1-2, s. 7.
 Pelikantová, L.: č. 1-2, s. 29.
 Piktör, E.: č. 3, s. 10.
 Pilátová, M.: č. 4, s. 56-57.
 Plicka, K.: č. 1-2, s. 1, 32-47; č. 3, s. 25.
 Pospíšilová, A.: č. 1-2, s. 28.
 Procházková, I.: č. 3, s. 23-24.
 Regitko, M.: č. 1-2, s. 26, 29.
 Rezková, M.: č. 4, s. 55.
 Rezník, J.: č. 1-2, s. 8, 38.
 Říčanová, T.: č. 4, s. 54.
 Sabolová, P.: č. 1-2, s. 6.
 Slezák, D.: č. 3, s. 8-9.
 Sliacky, O.: č. 1-2, s. 18.
 Solivajsová, Z.: č. 1-2, s. 71.
 Stanislavová, Z.: č. 1-2, s. 10-22.
 Stoličný, P.: č. 1-2, s. 4.
 Šándor, J.: č. 3, s. 66-68.
 Šebová, J.: č. 3, s. 2-4.
 Šefčík, V.: č. 1-2, s. 8, 68-70.
 Šimčík, D.: č. 1-2, s. 9.
 Škorvanková, G.: č. 1-2, s. 70.
 Šrut, P.: č. 4, s. 54.
 Štefáňik, P.: č. 1-2, s. 5.
 Štiavnický, J.: č. 4, s. 41.
 Šurinová, M.: č. 1-2, s. 5.
 Tokár, M.: č. 1-2, s. 22.
 Uchnár, P.: č. 1-2, s. 23-24; č. 3, s. 20; č. 4, s. 8.
 Uličiansky, J.: č. 3, s. 78; č. 4, s. 36.
 Urbánková, D.: č. 4, s. 55.
 Ursiny, D.: č. 1-2, s. 24.
 Válek, M.: č. 1-2, s. 40-44.
 Vančo, B.: č. 1-2, s. 23, 25.
 Vanek, M.: č. 1-2, s. 4, 27.
 Vargová, B.: č. 1-2, s. 66-67.
 Vrabec, J.: č. 1-2, s. 26, 30.
 Wagnerová, A.: č. 1-2, s. 23, 25.
 Wagnerová, M.: č. 4, s. 59.
 Wernerová, J.: č. 3, s. 5-6.
 Zacharová, D.: č. 1-2, s. 29.
 Zelinová, H.: č. 4, s. 38-39.
 Žiška, K.: č. 3, s. 9-10.